

ona

Quadern de debat

**Nacionalisme i nacionalistes
a finals de segle**

MAJORICA[®]

Joyas y Perlas
Jewellery & Pearls

ona

Quadern de debat

nº 23, octubre 1994

Edita: Fundescoop - Balears.

Directora-delegada: Sinfo García Gómez.

Assessor jurídic: Juan A. González.

Director: Sebastià Verd.

Consell assessor: Pedro Calvo (administratiu).
Miquel Capellà (advocat).
Mateu Carrió (arquitecte).
Antoni Fleixes (economista).
Josep Forteza Rey (empresari).
Jaume Garau (psicòleg).
Sinfo García (directora Fundescoop).
Juan González (advocat).
Pere Mascaró (economista).
Francesc Obrador (tècnic turístic).
Empar Rocabruna (economista).

Secretària de redacció: Magdalena F. Mulet.

Redacció i col·laboradors: Constanza Forteza.
Gina Garcías.
Antoni Llompart.
Miquel Massutí.
Caterina Ortega.
Joana M. Roque.

Disseny: A. Caro.

Impressió: Grafinsa. Tel. 29 32 61, Palma.

Administració i Publicitat: Fundescoop-Balears.
Sant Miquel, 68 A, 5.
Tel. 72 72 58. Fax 71 40 21.
07002-Palma de Mallorca

Dipòsit legal: PM-608-1992

Preu: 400 pessetes

Subscripció: 3.500 ptes. per any (10 números)

(Miquel Massutí és l'autor de totes les fotografies no signades)

Cap a on anam

Som davant un nou curs polític i hem acabat de passar un estiu que, com es diu a l'editorial d'aquest número, ofereix un balanç agre i dolç. La societat viu un període de transició. Per això hem cregut oportú parlar de nacionalisme i nacionalistes, no en defensa d'una o altra opció política sinó com un element de reflexió sobre els comportaments socials de les Illes, per intentar esbrinar, en definitiva, cap a on anam.

Í N D E X

Els reptes del nou curs polític 4

Editorial

Tants de caps, tants de barrets 6-11

*Jaume Font, Damià Pons i Pons, Damià Ferrà Pons,
Bartomeu Vicenç i Eberhard Grosske*

Un home gemegador 12-17

Climent Garau

Un mallorquí a l'ombra 18-23

Josep Melià

Retratant els cacics 24-29

Isabel Peñarrubia

Amb els peus enterra 30-35

Anthony Bonner

El nacionalista deprimit 36-40

Bartomeu Colom

La clau d'Ona 41-50

Tarja de subscripció

En

Adreça

Ciutat Tel

C/c. Banc o Caixa d'Estalvis

Signatura:

Per a subscripcions, copiau aquesta tarja i adreçau-la a FUNDESCOOP:
Sant Miquel, 68 A, 5. 07002-Palma de Mallorca, o telefonau al 72 72 58 (Fax 71 40 21)

Els reptes del nou curs polític

Amb el començament del nou curs polític, com cada tardor, arriba l'hora de passar comptes. En aquest sentit, cal dir que la temporada turística que just acabam de passar ens ha ofert un balanç absolutament agre i dolç que, ben segur, condicionarà l'esdevenir polític i social dels mesos que vénen. Particularment, pensam que sobretot és un balanç agre perquè ha posat de relleu molts desequilibris causats pel desenvolupisme de les dècades passades, tal com podreu recordar llegint la crònica de l'estiu que ONA publica a la secció de La Clau d'aquest número. I és que mai com ara, sobretot com a conseqüència de les mancances de recursos hídrics i de la massificació de les zones turístiques, no s'havia detonat amb tanta força la crisi del model de desenvolupament balear que ha regit les Illes al llarg de més de tres dècades. Això no obstant, també s'ha de reconèixer que el balanç és dolç, encara que sigui d'una dolçor conjuntural que ens embafa la boca, perquè la bona anyada turística ha significat l'inici de l'esperada reactivació econòmica, la qual cosa no només ha dut més ingressos turístics sinó que ha creat més ocupació, més activitat, en una paraula. Fins i tot la temporada s'ha allargat una mica recuperant els mesos d'abril, maig i octubre que s'havien perdut a mesura que s'estenia el "boom" i creixia l'estacionalitat. Els previsibles bon resultats de caixa de l'estiu permeten pensar enguany en un hivern econòmicament tranquil, sobretot si les previsions indiquen que l'increment turístic es mantindrà al llarg de tres o quatre anys més. Ens trobam, per tant, davant una aparent eufòria, una eufòria justificable si més no a curt termini. Des d'aquest punt de vista conjuntural la sensació d'alè és ben palesa, però baldament això sigui cert, també ho és - almanco nosaltres ho creim - que la societat ha detectat haver transgredit els límits del model econòmic i que, com a conseqüència, cal una profunda rectificació. Bona part dels agents socials han començat a exigir un canvi de rumb, però el problema sorgeix ara, encara que pugui semblar paradoxal, per mor de l'excel·lent comportament de la demanda turística d'enguany que, només en part, es deu a l'augment de la qualitat del producte que venen les Illes i que, en canvi, obeeix a raons molts més conjunturals com és la devaluació de la pesseta i la conflictivitat social de bona part dels països turístics del nostre entorn. L'increment de la pressió turística pot animar noves inversions que si no es dirigeixen en el sentit convenient poden incrementar els desequilibris territorials ja existents. Per tant, la pregunta és aquesta: com es podran engegar els canvis si aquests actuen contra els interessos que han sustentat el poder d'aquestes illes al llarg de les darreres dècades?

En una situació de crisi econòmica era possible esperar els canvis des de dins de la pròpia estructura del poder, bé sigui perquè el poder econòmic modificàs els seus interessos i, per tant, les seves perspectives i estratègies, bé perquè la necessitat d'amortitzar inversions obligàs a adoptar mesures preventives davant nous competidors. Però la situació s'ha capgirat i ara, inesperadament, certs sectors de la societat tornen a mantenir la tesi que encara són possibles nous projectes de desenvolupament fonamentats en el model del passat (de fet aquest estiu hi ha hagut més demanda turística que oferta de places). Són aquests grups de pressió importants que es mouen com a peix dins l'aigua en les proximitats del poder polític, per als quals la crisi no té cap altre component que no sigui l'exclusivament econòmic. Mai el poder econòmic de les Illes no ha liderat cap projecte de país, mai no ha perfilat un program de govern a llarg termini, sinó que s'ha limitat a recollir els beneficis a finals de temporada. Recentment, des d'una presti-

giosa institució de Mallorca - el Foment de Turisme - es llançava la idea d'un "lobby" que defensàs els interessos de les Illes davant Madrid, Brussel·les o onsevulla que fos necessari. En principi no és cap idea dolenta, ans el contrari. També des d'altres entitats, sobretot des de les patronals, s'ha llançat una forta campanya de pressió per exigir un règim fiscal especial per a les Balears. Són aquests símptomes que qualche cosa es belluga, que la necessitat de canvis s'ha apoderat del cos social de les Illes i que, com a conseqüència d'aquest procés, una part del poder econòmic s'ha començat a mobilitzar per cercar noves alternatives. Això no obstant, cal reconèixer que som lluny de trobar un missatge positiu en tot aquest context atès que l'única motivació és, ara per ara, l'econòmica. Les qüestions socials i l'ecologia tenen, en qualsevol cas, una tímida presència. I això no obstant qualsevol observador imparcial veurà que la crisi social i de valors ètics que pateixen les Illes Balears, és molt més profunda i no se soluciona només amb una bona anyada turística, ni en tres o quatre successives, a no ser que s'aprofiti la bonança econòmica per restaurar els equilibris trencats pel desenvolupisme i entrar en una dinàmica d'autèntic desenvolupament social, però això exigirà prendre mesures de govern molt radicals que segurament no estan disposats a sofrir o a pagar els grups de pressió abans esmentats. Per això cal suggerir la mobilització de tots els agents socials, i també dels partits polítics, per fer causa comuna a favor d'un retrobament amb la identitat cultural dels pobles de les Illes i a favor, també, d'un reordenament territorial que restauri un ordre mediambient adient per al futur de la nostra comunitat.

En aquest sentit cal suggerir al Foment de Turisme de Mallorca i a la resta d'entitats econòmiques i socials disposades a crear un "lobby" en defensa dels interessos de les Illes que el principal front de batalla no sigui a l'exterior sinó a ca nostra mateix. No n'hi ha prou exigint respecte cap a les Illes en relació al control de l'espai aeri o a demanda de règims econòmics especials, sinó que aquestes reivindicacions s'han de completar amb un projecte de país, un projecte que no és altra cosa que un programa de convivència que harmonitzi la relació dels habitants d'aquestes illes entre si i amb el territori. No n'hi ha prou exigint voler comandar a ca nostra, sinó que aquesta voluntat s'ha d'acompanyar d'una bona administració i, sobretot, d'un projecte de transformació del país per frenar, d'una vegada per totes, els desequilibris mediambientals, demogràfics i culturals que ha provocat el model econòmic vigent encara avui a les nostres illes.

D'altra banda no podem oblidar que el curs s'inicia amb moltes altres assignatures pendents. Ens trobam a les portes d'un nou procés electoral local i autonòmic sotmès a una profunda crisi política d'abast estatal que, segurament, condicionarà més que cap altra cosa el comportament de l'electorat. Però precisament per això cal subratllar la importància dels missatges regeneracionistes d'aquells que no es conformen amb un simple relleu de persones o partits polítics i que, per tant, volen anar més enfora. En el cas balear la coincidència de les eleccions autonòmiques amb el curs, durant el qual previsiblement s'han de definir -s'haurien de definir- les estratègies del canvi, convida a la reflexió. El conformisme i el conservadorisme, davant les perspectives d'un nou "boom" turístic, no poden servir d'excusa per retardar les reformes. És, potser, la darrera oportunitat per traslladar a les futures generacions la prosperitat guanyada amb el turisme.

Nacionalisme i nacionalistes a finals de segle

Des de l'enfonsament del comunisme a l'Europa de l'Est, els nacionalismes i els nacionalistes mai no han deixat de ser d'actualitat. Noves i velles nacions han ocupat l'espai deixat pel centralisme. En alguns casos les transicions han estat pacífiques i han significat la recuperació d'una identitat nacional que hom creia perduda. En altres, no obstant això, han sorgit els conflictes, com és el cas de l'ex-Iugoslàvia que serveixen d'argument per acusar els nacionalismes d'insolidaris i bel·licistes. Hi ha, efectivament, motius per sospitar una certa dosis d'insolidaritat en alguns tipus de nacionalisme, de la mateixa manera que el foment d'antigues identitats polítiques pot servir d'excusa per amagar altres conflictes interns inconfessables pels Estats. Si més no, a l'Estat espanyol sabem molt bé que els règims autoritaris sempre han manipulat les consciències mitjançant la creació de falsos enemics exteriors.

El sentiment nacional és, potser, un dels sentiments més manipulables de la persona humana que, això no obstant, respon a un impuls fonamental per a la convivència dels pobles. Els nacionalismes proclamen que aquest impuls respon a la necessitat de relacionar-se i, per tant, és una garantia de solidaritat, en contra del que, com hem dit abans, denuncien els seus detractors. Què hi ha de veritat o no en totes aquestes argumentacions? Segurament no hi ha una sola reposta vàlida sinó que cal dir que n'hi hauria tantes com tipus de nacionalismes hi ha en el món i, fins i tot, hi ha cap la possibilitat que diversos tipus de nacionalisme convisquin

dins d'un mateix espai geogràfic, com és el cas d'Euskadi per no fer-nos massa enfora.

És per això que és oportú que hom s'interrogui sobre el paper que han de jugar els nacionalismes a la nostra societat concreta. És evident que la comunitat autònoma balear té una identitat diferenciada de la major part de l'Estat, però: té sentit, en el món que ens envolta parlar de nacionalisme o de nació a les Illes Balears o, més concretament, a Mallorca? Una societat en transició com és la mallorquina té, segurament, molt a dir sobre aquesta qüestió, encara que aquests sentiments no s'hagin de traduir necessàriament en partits que s'autoproclamen nacionalistes. El cert és que Mallorca pateix de cada vegada més l'absència d'un projecte de país que el dugui amb força cap a la integració dins la Unió Europea, un projecte sense el qual resulta difícil definir els lligams que ens uneixen amb l'exterior, començant per la mateixa comunitat autònoma.

En aquesta ocasió ONA ha volgut parlar sobre nacionalisme i nacionalistes a la Mallorca de finals de segle amb l'esperança que la reflexió pugui ser profitosa. El nacionalisme polític és avui per avui una força minoritària, però el "mallorquinisme" és o vol ser un sentiment que tots els partits amb més o manco raó, amb més autenticitat o amb més populisme, volen fer seu. Aquest fet, ha cregut el consell assessor de la revista, justifica per si mateix l'edició del número.

El PP, partit majoritari a les Illes.

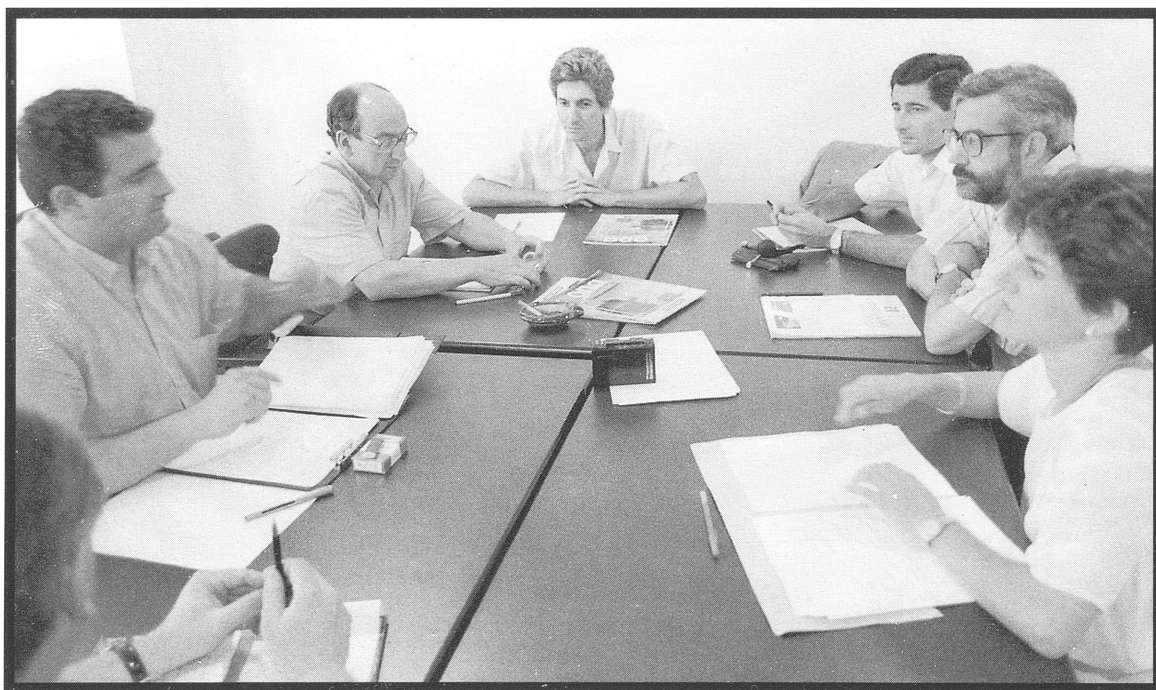
Taula rodona entre **Jaume Font i Barceló**, batle de Sa Pobla pel Partit Popular i senador a l'actual legislatura.

Damià Pons i Pons, del PSM, regidor de cultura de l'Ajuntament de Campanet. **Damià Pons i Pons** (*), diputat al Parlament de les Illes Balears pel PSOE, **Bartomeu Vicenç Mir**, de l'executiva d'Unió Mallorquina i **Eberhard Grosske** Secretari General d'Esquerra Unida de Mallorca.

Tants de caps tants de barrets

per Magdalena F. Mulet

Parlar de nació cultural, d'elements com són ara llengua, tradició i història, com a instrument per configurar una nació política amb determinades cotes de poder, és a dir d'estat, o parlar-ne com a meta en si mateixa estableix la diferència entre unes i altres ideologies. Per referir-nos al nacionalisme a Mallorca hem de definir prèviament de quina nació parlem: les insularitats d'una banda, l'existència d'unes arrels comunes i d'una llengua compartida amb els Països catalans, la configuració d'una societat que ha esdevingut complexa o el fet que el poder estigui en mans de partits estatals que també fan del nacionalisme la seva bandera, confonen un projecte que ens permeti la pervivència com a poble. En tot cas, malgrat tots els representants dels partits representats s'omplen la boca amb la paraula nació... no és, no senten que sigui la mateixa. No basta defensar i conservar uns trets culturals específics si no ha de servir per articular una xarxa social i política que serveixi precisament per garantir la continuïtat d'aquests trets.

ONA: *Què és i què podem entendre a Mallorca per nació i sobretot per projectes de país que hi ha en funció de les diferents ideologies que vostès representen, no de partits sinó en general?*

Font: *Se'n parla molt però nacionalisme és una cosa que es fa directament. Per a mi és la recerca comuna d'una entitat i també nacionalisme en contra d'aquells que no siguin capaços de reconèixer aquesta entitat comuna que tenim, i que després explicaré quina és.*

(*) Per tal d'evitar confusions entre els participants els noms dels quals són idèntics i per suggeriment del mateix Pons, en aquesta transcripció el diputat del PSOE s'identifica com a Damià Ferrà Pons, nom amb el qual habitualment signa els seus escrits literaris i col·laboracions periodístiques.

Damià Ferrà Pons: Vull dir una obvietat, el nacionalisme és una ideologia de grup, per tant un partit nacionalista aspira a representar globalment aquest grup que sol esser, per circumstàncies històriques o molt complexes, en situació d'inferioritat, que no té la seva llengua reconeguda, que no tenen estat propi... es tracta en aquest cas d'un nacionalisme defensiu que aspira que el grup es doti de tota una sèrie d'instruments reconeguts a través d'un estatut d'autonomia o de formar part d'un estat federal.

En aquest sentit el PSOE no és un partit nacionalista perquè té l'origen en una interpretació d'una societat de classes i aspira a una redistribució de la riquesa, però no té el fonament sobre un fet nacional. Espanya és una nació de nacionalitats i com a partit aspiram que a través dels mecanismes que preveu la Constitució es vagin desenvolupant totes les possibilitats que tenen totes les nacionalitats i regions, a través d'un procés de maduració i de reformes constitucionals l'Estat espanyol està destinat a esser un estat autènticament federal.

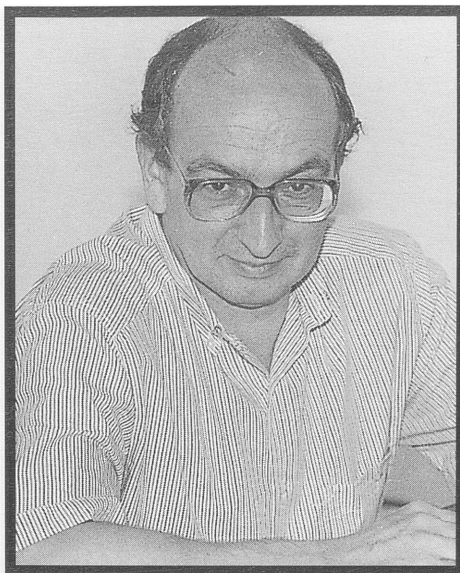
Grosske: Històricament parlant, sota la capa del nacionalisme hi ha hagut de tot, des de forces polítiques que han apostat per la llibertat i el progrés i fins s'hi han amagat continguts reaccionaris i opressius.

Hem de distingir de quin tipus de nacionalisme parlem en cada moment, i aquesta seria una primera aproximació. D'altra banda és un concepte fàcil de confondre amb versions "ligh" folkloritzants, i el millor exemple en seria una mica el nacionalisme de Cañellas. Quan Cañellas diu que és nacionalista vol dir que estima la terra, que hem de mirar pel bé dels mallorquins i quatre coses que formen un teixit que qualcú vol fer passar per nacionalisme, i això no és realment nacionalisme. Nacionalisme és respecte d'un col·lectiu humà, la reivindicació dels seus trets nacionals, de la llibertat política per decidir d'una manera sobirana i lliure del seu destí: dret d'autoafirmació i aquesta definició decanta absolutament les manifestacions folkloristes.

Dit això i pel que fa a Esquerra Unida, hem de fer la distinció entre forces estatals, les que els nacionalistes anomenen "espanyolistes" i forces "nacionalistes". El meu partit no se situa a cap d'aquests dos fronts perquè els combina d'una manera original, històricament parlant: d'una banda és una força d'àmbit estatal i d'altra, tant per la seva teoria política, com per la seva articulació interna, que parteix de la sobirania política i fins i tot jurídica de cada federació territorial d'Esquerra Unida per no tenir dependències orgàniques respecte de la formació estatal.

PROJECTE FEDERAL

Esquerra Unida vol exercir el dret de l'autodeterminació des d'un projecte federal que manca en el món actual i que és molt necessari en un món tan interdependent, amb una internacionalització de l'economia on no hi caben posicions

Damià Ferrà Pons

aïllacionistes i per tant la millor manera de respectar el dret de les nacions a esser sobiranes i a la vegada tenir la necessària articulació per donar les respostes a les demandes socials i econòmiques actuals és un projecte que anomenem federal.

Vicenç: En qualsevol definició deixes coses defora, però hi ha una cosa molt senzilla, un partit nacionalista reivindica el dret d'autogovernar-se que té qualsevol comunitat en un àmbit territorial concret per tenir la possibilitat de construir el seu futur i decidir el seu destí, tot això evidentment amb unes senyes d'identitat, una llengua, un país etc...

Aquí s'ha dit que el nacionalisme ha estat l'etiqueta de moltes ideologies distintes però ara aquí interessa un nacionalisme concret, el que podem fer a les Balears.

No parlem del nacionalisme serbi, sinó del nostre.

UM i el PSM són els partits nacionalistes que hi ha aquí representants, altre tipus de distincions, que si un partit és nacionalista en determinades qüestions però d'àmbit estatal etc... són distincions bizantines. Un partit té una definició i una pràctica nacionalista, o no ho és, per molt que diguin els seus capdavanters. És obvi que els partits d'àmbit estatal per la seva organització no són nacionalistes, seran més o manco federalistes en la seva organització però en les decisions hi ha una jerarquia.

Damià Pons: Certament com s'ha dit el nacionalisme és un concepte equívoc, com ho són tots els conceptes polítics: "liberalisme", "socialisme"...

El nacionalisme, vull dir amb això, no és un concepte més equívoc que un altre, tot i esser-ho molt, no li hem de penjar aquesta fulla.

Una altra qüestió és que tots els partits polítics i fins i tot tots els ciutadans, uns d'una manera més conscient, els altres d'una manera més vivencial i per tant no tan racionalitzada, som nacionalistes; el problema és saber de quina nació ho som, a favor de quins elements d'identitat nacional som nacionalistes. El PP és el partit més nacionalista de l'Estat espanyol, de nacionalisme espanyol amb unes dosis de bel·ligerància nacional que espanten. Quan el senyor Gabriel Cañellas s'autoproclama nacionalista ho fa o per absolut desconeixement dels compromisos que assumir aquesta determinada ideologia implica o per frivolitat ideològica, o per estratègia de desvirtuació d'un concepte i probablement, sense tanta sofisticació, perquè aquest concepte connecta amb un cert missatge populista que li és molt convenient.

MITJANS DE COMUNICACIÓ

Tots som nacionals i tenim uns determinats nivells d'autoidentificació i determinades lleialtats político-culturals d'àmbit col·lectiu i això és esser nacionalistes. Els partits polítics d'àmbit estatal són nacionalistes i estableixen les seves prioritats: fan que allò comú a tota la "nació espanyola" sia més important que les parts i fins i tot d'aquelles parts dotades

clarament d'identitat nacional.

En definitiva l'àmbit de la lleialtat màxima en temes polítics, culturals, lingüístics, de referències simbòliques és el que determina l'espai nacional al qual cada partit s'apunta. Ara bé jo crec que hi ha un nacionalisme manco pervers a uns partits que als altres. I crec que als darrers mesos l'exhibició de nacionalisme espanyolista que ha fet el PP en el conjunt de l'Estat n'és una demostració claríssima.

El que no val és declarar-se nacionalista i després des del poder polític institucional no fer totes les actuacions que es podrien fer per poder aconseguir que les Balears siguin qualche cosa més que una província política i cultural.

No sentir la necessitat de crear uns mitjans de comunicació en català que centrin informativament i referencialment les Illes Balears, per a mi és un signe concret d'una mancança absoluta d'un nacionalisme real. Per a la continuïtat de la nació és necessari constituir tot un sistema de referències simbòliques. Per exemple, és una anècdota, però molt significativa: som l'única comunitat que no té un himne oficial. Això és un símptoma de la deixadesa del PP que ha governat amb majories absolutes des de fa dotze anys.

Font: Ja suposava que passaria exactament el que passa. Els que viviu a ciutat no viviu a la mateixa Mallorca que els que vivim a la part forana.

Damià Pons: I ara!, aquí hi ha dos campaneters.

LA QÜESTIÓ LINGÜÍSTICA

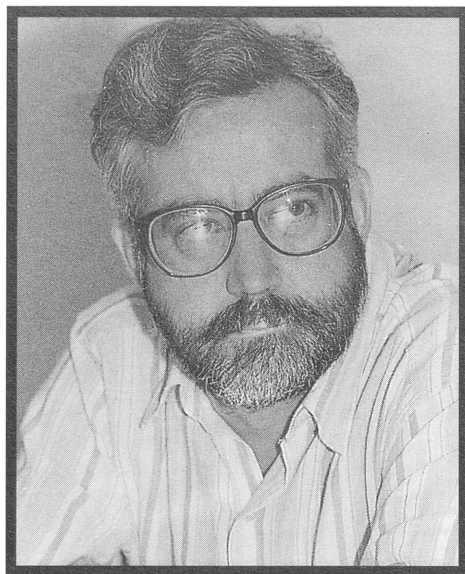
Font: Evidentment el nacionalisme que ara debatem aquí no és el de mitjans segle XIX a Catalunya, que es produeix a partir d'una revolució industrial. Catalunya era capdavantera i això dugué com a conseqüència el naixement del sentiment nacionalista. No es parlà de llengua a cap moment sinó de realitats econòmiques, hi ha sens dubte uns fets lingüístics i culturals, però quan veig el PSM o UM, amb la seva defensa d'aquest tema me'n tem que hi ha molta "parafernàlia".

Aquí s'ha acusat de folklorisme el nacionalisme de Cañellas, jo crec que també el d'UM ho és i d'una forma escandalosa.

A Sa Pobla, per exemple, la normalització lingüística és un tema totalment superat, que dins la comunitat autònoma pot haver-hi més obstacles?, que és més fàcil actuar dins part forana? d'acord. A mi quan em parlen de la normalització lingüística em parlen d'una cosa de fa nou anys.

Vosaltres creïeu que en aquest tema s'hauria d'haver fet més a nivell de CC.AA. A les comunitats petites és més fàcil perquè a Ciutat hi ha un tant per cent de gent que no és d'aquí. Amb la política feta pel Govern balear i la lluita feta pel PSM, perquè tots hi contribuïm, crec que el tema millora però no es pot fer tot de cop i volta, encara que no hem de baixar la guàrdia.

Quant al federalisme que aquí s'ha esmentat, vull dir que si desenvolupam totalment la Constitució quant a autonomies es

Damià Pons

refereix i aconseguim tenir totes les competències, podrem tal volta parlar del següent pas que seria un estat federal, però què hem d'anar a parlar d'estat federal si no som capaços encara, si el PSOE no ha estat capaç en deu anys, de transferir els mínims essencials perquè una comunitat funcioni.

RESSORGIMENT DELS NACIONALISMES

Damià Ferrà Pons: Jo vull donar al debat un to un poc més reflexiu, encara que sigui sense la vehemència del batle de Sa Pobla que tot ho personalitza.

Jo no crec que tots els partits siguin nacionalistes, contràriament al que ha dit Pons, el nacionalisme és una ideologia, si un partit en fa el seu eix central és un

partit nacionalista, és el cas del PSM i amb tots els meus respectes, d'una manera més descafeïnada el cas d'UM. El PSM es vertebrava entorn de la idea de Mallorca, la seva personalitat històrica, la recuperació de la seva cultura, la normalització del seu idioma, ara bé, hem de reconèixer que el PSOE és un partit socialista espanyol, el que passa és que pel fet de situar-se en l'àmbit espanyol representa els diferents territoris i la seva complexitat, perquè no tothom dins el nostre partit té la mateixa sensibilitat. El senyor Obiols i el senyor Rodríguez Ibarra, veuen les nacionalitats, i en concret la catalana des de perspectives diferents. Que el nacionalisme no forma part de la ideologia vertebradora del PSOE és un fet. Avui assistim a un renaixement dels nacionalismes en diferents formes, fruit d'una crisi ideològica causada per la caiguda del comunisme. Des del moment que la gent perd un referent ideològic: el comunista, de transformació de la societat, torna a caure en l'element més simple, identificat per l'idioma, la cultura i la religió i assistim a una pujada del nacionalisme en formes de vegades dramàtiques perquè els nacionalismes tenen un caràcter d'acord amb la societat i el moment històric de la societat que representen. El nacionalisme català per exemple, és europeu, moderat, etc.. i el basc té una expressió irracional de tipus sectari, excloent, i el fet que hi hagi una ETA i Heri Batasuna que sigui la seva pantalla política no és casual, sinó que forma part profunda d'aquest nacionalisme basc. En el cas de Mallorca, hi ha un nacionalisme, en primer lloc minoritari quant a representació dins la societat i endemés no és definit. Damià Pons ha dit "les Illes Balears no tenen himne", però jo record perfectament que quan jo era diputat del PSM vàrem fer una proposta de llei perquè la *Balanguera* fos l'himne de les Illes, i dins el mateix grup els menorquins en varen forçar la retirada perquè no s'hi sentien identificats. Si no hi ha himne no és per una conspiració de Gabriel Cañellas, és senzillament perquè no hi ha un sentiment col·lectiu definit que pressioni, es limita a cada illa i això és un factor de debilitat estructural, tenim dins la mateixa comunitat nacionalismes, en plural, d'àmbit insular, però no n'hi ha cap d'Illes Balears.

UNA SOCIETAT COMPLEXA

I quant a Mallorca hem de reconèixer que la nostra societat és cada vegada més complicada, així com la Mallorca de fa 40 anys era monolingüe amb una llengua minoritzada i una altra imposada, avui hi ha part important de la nostra societat que és d'expressió pròpia en altres idiomes, una massa castellanoparlant important i també minories que aniran creixent, d'altres bandes d'Europa, britànics i alemanys, sobretot, que no s'incorporaran, per la seva edat a la nostra llengua.

A la Mallorca d'avui el nacionalisme té una tasca molt important a complir, però és molt difícil que pugui fer entrar tota la societat dins aquest projecte per la seva pròpia estructura.

Viçens: Jo vull insistir que hem de parlar d'aquí i ara, i no remuntar-nos a la Catalunya del segle XIX, perquè és tractaria d'un altre debat... i el que sí m'ha cridat l'atenció és que el representant del PP ens digui que té la normalització superada, aquesta afirmació és preocupant perquè si la hi tenim, vol dir que la llengua ja és normal, i basta baixar al carrer per veure que no és així.

Font: Als pobles sí que hi està.

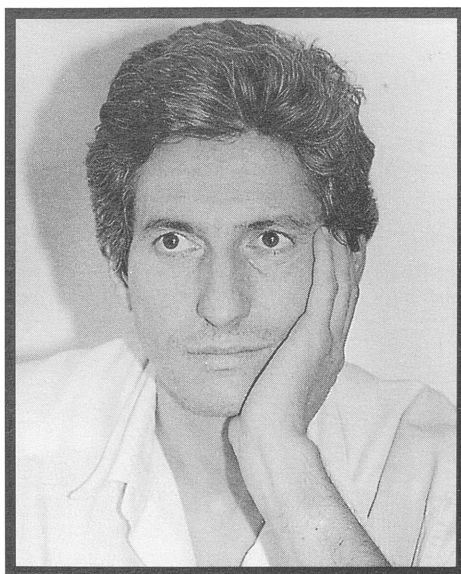
Viçens: Basta escoltar, quants de mitjans de comunicació tenim en llengua pròpia?, els rètols del carrer?, com parlem nosaltres mateixos? Jo crec realment que el PP té la normalització superada, no li ha fet falta ni assumir-la. La Llei de normalització tal com es duu a la pràctica no importava ni fer-la. És de titular: "El PP ha superat la normalització lingüística."

ONA: Si parlem de la llengua com a eix de la integració nacional podem referir-nos a les relacions interinsulars i també a les relacions amb la resta dels anomenats Països Catalans, en quin marc s'han d'establir aquestes relacions i com seran?

Viçens: Jo no havia acabat. Volia dir que la Constitució, en el seu títol vuitè, o el nostre modest Estatut d'Autonomia tots sabem a qui no anava bé... si ho tenim tot superat idò, enhorabona!

Damià Pons: Les concepcions de Font són molt personalistes del PP, la seva pròpia experiència de pobler etc... però això no serveix. Promoure i normalitzar la llengua a Sa Pobla a un determinats nivells no suposa cap risc de perdre vots, perquè socialment Sa Pobla funciona en català. Però en quina llengua veieu la TV els poblers?, o llegiu els diaris?, o feu les factures?

Font: En català.

Eberhard Grosske

UNA OPCIÓ DE PROGRÉS

Damià Pons: Imagina-t'ho! Bé, però tampoc no podem centrar el debat només en la qüestió lingüística. És evident que formes part d'un partit polític que té un capdavanter, molt notable, el senyor Cañellas, que en els anys que ha governat ha demostrat sempre una indiferència absoluta cap al fet cultural diferencial de les Illes Balears, jo crec que no ha pronunciat mai ni quatre paraules incitant la població d'una manera solemne i institucional perquè facin ús de la llengua d'aquest país i que tinguin una actitud activa a favor de la nostra cultura. I endemés hi ha un sector del teu partit, mallorquí, s'ha de dir, perquè no es tracta de gent provinent de la Península, que és el sector que a un moment determinat de

les seves vides varen renegar de la pròpia entitat cultural lingüística i cultural i que és potencialment més virulent i actua com a força desnacionalitzadora. El senador José Cañellas n'és un bon exemple, que encara ara cada vegada que en té ocasió fa insinuacions sobre la unitat lingüística de la llengua catalana i això és una bomba de rellotgeria de dimensions malintencionades. No ens presentis un PP on tothom fa el que pot, no senyor!, n'hi ha que ho poden fer com tu perquè a Sa Pobla no suposa cap risc fer-ho. Un partit nacionalista com el PSM fins i tot està disposat a perdre vots per defensar l'idioma, o la cultura o un espai natural i un partit que no hi està disposat és un partit recolector de vots, cosa molt legítima d'altra banda. Però no hem d'enganyar el personal.

D'altra banda un factor que heu introduït és el fet que la societat balear ha esdevingut molt complexa, hi estic totalment d'acord, ara, la complexitat no ha d'esser excusa perquè les opcions polítiques que volem intervenir a Balears deixem que tothom campí com pugui, i cada partit i cada ideologia ha de saber com afrontar aquest fet cultural nou.

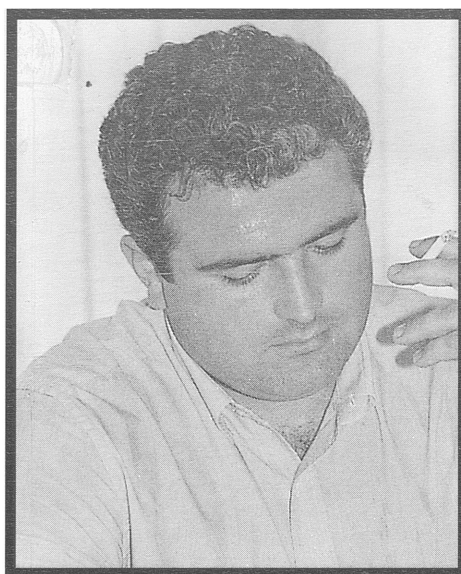
El nacionalisme, vull dir per acabar, ha d'esser integral, jo no concebo un nacionalisme que sigui únicament lingüístic o cultural.

Quant als orígens del nacionalisme, a Mallorca va néixer ara fa devers cent anys com a formulació teòrica a partir d'aquell savi que fou Miquel dels Sant Oliver i sempre ha estat un projecte ideològic que ha anat lligat a una idea de progrés i de democràcia a les Illes Balears. Miquel dels Sant Oliver parlà de la indústria turística com a mitjà perquè els mallorquins no hagin de patir l'emigració i parlà de vies per a la modernització dels costums d'aquesta illa, per tant la idea de nacionalisme que alguns volen lligar a "cosa anacrònica" és absolutament falsa, perquè amb diferent intensitat sempre ha anat lligada a la idea de progrés i d'obertura des de la pròpia personalitat.

ESTATUT D'AUTONOMIA

Grosske: En virtut de les intervencions que s'han fet fins ara jo vull desenvolupar el discurs d'Esquerra Unida i distanciar-me una mica tant dels partits que aquí representen el nacionalisme com dels d'àmbit estatal.

Jo també crec que l'afirmació que tots els partits són nacionalistes no se sosté amb rigor de teoria política. Però és cert que el PP i el PSOE actuen com si l'Estat espanyol no fos una realitat plurinacional i per tant el projecte que tenen diu que la sobirania política resideix a "el pueblo español". Aquesta és la qüestió més important: on ubiques la sobirania política? En aquest sentit jo crec que aquesta teoria és també absolutament respectable. La nació no és un ens místic que està per damunt de la gent. És una opció col·lectiva i personal i per tant és respectable que cadascú ubiqui el seu concepte de nació en el col·lectiu humà que li sembli més convenient i representatiu. Però aterrant en coses més doctrinals tot això s'ha de veure a les obres, i la nostra major obra és el nostre Estatut d'Autonomia perquè és el marc jurídic-polític que defineix la nostra parcel·la

Jaume Font

d'autogovern, de llibertat política i llavors resulta que el PSOE i el PP han firmat un pacte autonòmic que fa una lectura que ha significat una millora de l'Estatut respecte a la situació anterior però tot i essent una millora hi ha un munt d'emperons a fer-li perquè ens consagra com a una autonomia molt per davall de les autonomies més desenvolupades de l'Estat i a més sembla tenir vocació de perpetuïtat i és definitori per saber fins on arriba cada un en la defensa dels drets polítics d'aquesta comunitat.

D'altra banda Pons ha assenyalat que als partits d'àmbit estatal primava el tot sobre la part, és admissible, però nosaltres pensam que els problemes de la humanitat, els més greus, són ja globals: ozó, contaminació, etc. i ens hem de posar en una òrbita global per poder solucionar-los sense perdre la perspectiva territorial i regional, però la concepció ha d'esser universalista, el projecte de les forces polítiques nacionalistes aquí presents no s'ha adaptat a aquesta realitat tan important que és de futur, això es veu per exemple en la manca de projecte d'estat que tenen, és a dir, es pot esser independentista, o sinó s'ha de tenir un projecte d'estat. No tenen projecte polític, no hem parlat dels Països Catalans, però efectivament som a una nació que té l'inconvenient de no tenir els límits territorials definits, per la insularitat.

Però hi ha una certa incongruència entre l'estructura orgànica del PSM i els seus projectes teòricament de comunitat d'illes, i per mor d'aquesta manca de projecte polític s'acaba fent èmfasi en aspectes necessaris però que són insuficients per definir el tema nacional: llengua, mitjans de comunicació, etc... perquè d'això no se'n deriva la sobirania política del nostre poble.

NACIONALISME DEFENSIU

Damià Ferrà Pons: Jo vull dir una cosa forta però crec que ben certa: en realitat el nacionalisme hauria d'esser una cosa transitòria, és a dir, el PSM en el moment que el recobriment nacional fos ple seria un partit socialista de Mallorca.

Damià Pons: Seria un partit nacional amb una ideologia determinada.

Damià Ferrà Pons: Treballarien per un país normalitzat, el nacionalisme té un sentit quan té un caire defensiu, quan aspira arribar a una meta, quan aconsegueix tenir una estructura estatal, una normalització cultural, aleshores a aquell país no és necessari i si se'n produeix és perillós. Quant al tema de la societat mallorquina evidentment no vol dir que no s'hagin de fer coses perquè és complexa, però hi ha un fet sociològic d'immigració d'unes proporcions que sovint no tocam amb les mans. Quan a un míting la gent no t'entén i protesta no és una protesta ideològica, sinó de comunicació i és un fet que hem d'afrontar. La complexitat de la societat mallorquina actual és un fet sociològic que condiciona la pràctica política i les pràctiques comunicatives dels polítics. Si

s'ha de demanar el vot a un alemany és lògic fer-ho en la llengua que entén, això ho veurem a les pròximes eleccions a Calvià, per exemple.

Damià Pons: Sí, hi haurà propaganda en anglès i en alemany i probablement no n'hi haurà en català.

Damià Ferrà Pons: No sé per què ho dius.

Damià Pons: I jo sí.

Viçens: Vull dir una cosa que consider interessant quant al futur: jo no crec que tots els partits siguin nacionalistes, però la pràctica electoral pot tenir cosa d'això. Tots els partits haurien d'estar impregnats de nacionalisme, i per això parlem de nacionalisme defensiu, no es tracta d'imposar una cultura a una altra sinó de conservar la nostra i aprofundir-hi. UM no pretén imposar el nostre nacionalisme a altres pobles de l'Estat espanyol i per això parlem de reivindicació, en positiu i sense agressió cap a les altres cultures.

És compatible la idea d'Estat espanyol, Unió Europea, i nació. I és per aquí que hem d'anar. Unió Mallorquina no planteja posicions jurídiques i constitucionals molt distintes de les que hi ha actualment, de fet la Constitució en el tema de les autonomies és una cosa que no està tancada, malgrat hi hagi partits que la vulguin tancar.

El projecte teòric seria molt llarg però passa per més finançament, una normalització total de la llengua, un pla d'ordenació territorial que digui cap on volem anar, com volem organitzar l'economia. Però a la pràctica com podem dir que som autonomistes si tenim el problema de l'aigua per exemple, o el dels incendis. Quan es prenen mesures en contra de l'autonomia del nostre poble. Si la solució de l'aigua és dependre més de l'exterior, aprofundim la dependència de l'exterior.

DEFENSAR LES ILLES

Damià Pons: Ningú no defensa les Illes Balears, el tema de la legislació fiscal, que el tenen específic a totes les illes d'Europa,

n'és una prova evident. El dret de les Illes a defensar els seus interessos semblen més qüestionable que els drets d'altres autonomies, dels andalusos o extremerys. El PSM té perfectament cohesionada la defensa dels interessos d'aquí amb actituds totalment solidàries amb la resta de l'Estat espanyol i intentar acusar-lo d'altra cosa és absurd.

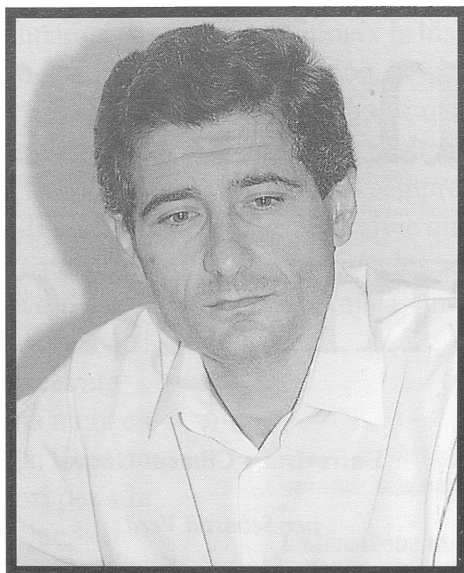
No val la insinuació que de vegades es fa: partit nacionalista igual partit egoista.

El que sí fa el PSM és mirar per les nostres illes, com fa cada municipi, cada nació o cada país en els seus respectius contextos.

I per contestar a Grosske vull dir que és més greu que un partit implantat a Balears deixi de tenir un projecte de país que que deixi de tenir un projecte d'estat, i en realitat projectes de país n'intenten tenir únicament els partits que són nacionalistes a aquestes illes. El PSM deixa de tenir projecte d'estat?: el PSM no votà la Constitució: és un partit autodeterminista, partidari de la sobirania de les Illes Balears, i deixaria de banda la qüestió dels Països Catalans, perquè és massa complexa per introduir-la ara de contrabàndol i amb presses. Del que es tracta és de tenir un projecte de país que marqui el nord d'un procés social de transformació, que per ventura a mesura que vagin passant els anys dins el PSM hi haurà gent que és nítidament independentista que creurà que l'autodeterminació ha de derivar en un procés d'independència i d'altres que creuran que l'Estat espanyol es pot repastar com un estat confederal?, és una segona passa. I per ventura quan el nacionalisme aquí en lloc de tenir manco d'un 10% si sumam UM i PSM, que és el que té ara, aconsegueixi una majoria electoral per ventura hi haurà una especialització per saber com culmina l'Estat espanyol, tot i que crec que aquest projecte d'estat el PSM el té insinuat i per cert no deixa de tenir un component solidari amb les altres nacions de l'Estat espanyol que necessitin reforços econòmics per potenciar-se. D'altra banda vull comentar que a les Illes quan parlem d'integració dels immigrants no només parlem d'integració lingüística i cultural, pedagogia necessària que no es fa des del poder actual i jo crec que a determinats partits estatals els va bé que existeixi una bossa de població poc arrelada, no només lingüísticament parlant, sinó també políticament, perquè és una reserva electoral.

PROJECTE DE PAÍS

Grosske: Tots els partits que tenen un projecte que més o manco abasta una conformació de la societat tenen un projecte de país, cadascú té el seu i Esquerra Unida també evidentment. Jo crec que és totalment legítim defensar els interessos específics d'una col·lectivitat, i quan he parlat de projectes globalitzadors, volia dir que és necessari harmonitzar aquests interessos dels diferents col·lectius des d'una perspectiva solidària. Jo estic d'acord que cada formació política té l'obligació de defensar aquelles especificitats i problemes que són propis del seu àmbit territorial, del seu col·lectiu. Quant al tema del projecte d'estat del qual manquen en la meua

Bartomeu Vicenç

opinió els partits nacionalistes aquí representats, estic d'acord amb l'afirmació que s'ha produït un fenomen d'aglutinació de posicions autodeterministes al voltant del PSM, per exemple. I que això és un bon mecanisme per avançar cap a una posició institucionalitzada i prèvia d'afirmació de la sobirania com diu la Constitució. Em sembla correcte, però mentre es produeix aquesta indefinició, aquesta aglutinació de la diversitat entorn a un determinat partit, la realitat, i això em distancia de les postures del PSM, és que progressivament el discurs del PSM s'assembla al d'Unió Mallorquina que lleneguen fàcilment cap a manifestacions folkloristes.

Font: Endemés de contestar a totes les al·lusions que m'heu fet tot el temps que

no he xerrat i ha estat més d'una hora vull fer algunes puntualitzacions del que aquí s'ha dit.

Jo no he dit que la normalització estigués superada, sinó que a l'Ajuntament hi està, encara que s'ha de continuar treballant però sense fer d'això una bandera, perquè mallorquins ho som tots.

D'altra banda repeteix que hi ha diferències molt grosses entre la part forana i Ciutat, el tema lingüístic als pobles està normalitzat. I el PP ha fet molt per la llengua, recordau com estava el tema l'any 83.

Damià Pons: No coneixes les estadístiques del MEC. I d'altra banda si qualche cosa s'ha fet per la llengua ha estat malgrat el PP.

Font: Continu, perquè em toca parlar, la meua intervenció ha estat breu i entre tots m'heu atacat.

Quant al que ha dit el representant d'UM de l'aigua i dels incendis, la pardalada és tan i tan grossa!, s'ha de conèixer com està realment el tema i com estan les competències.

En el tema de l'aigua s'ha d'esser conseqüent i coherent i del que passa no en té la culpa el govern Cañellas perquè no té les competències.

Jo crec que el president té un projecte de país, els seus discursos representen un projecte i en democràcia el més important és que hi ha gent que dona suport a la gent.

Damià Pons: Això únicament demostra que la immensa majoria de mallorquins no tenen la necessitat que els seus governants defensin la llengua i la cultura del país però no demostra que la defensin.

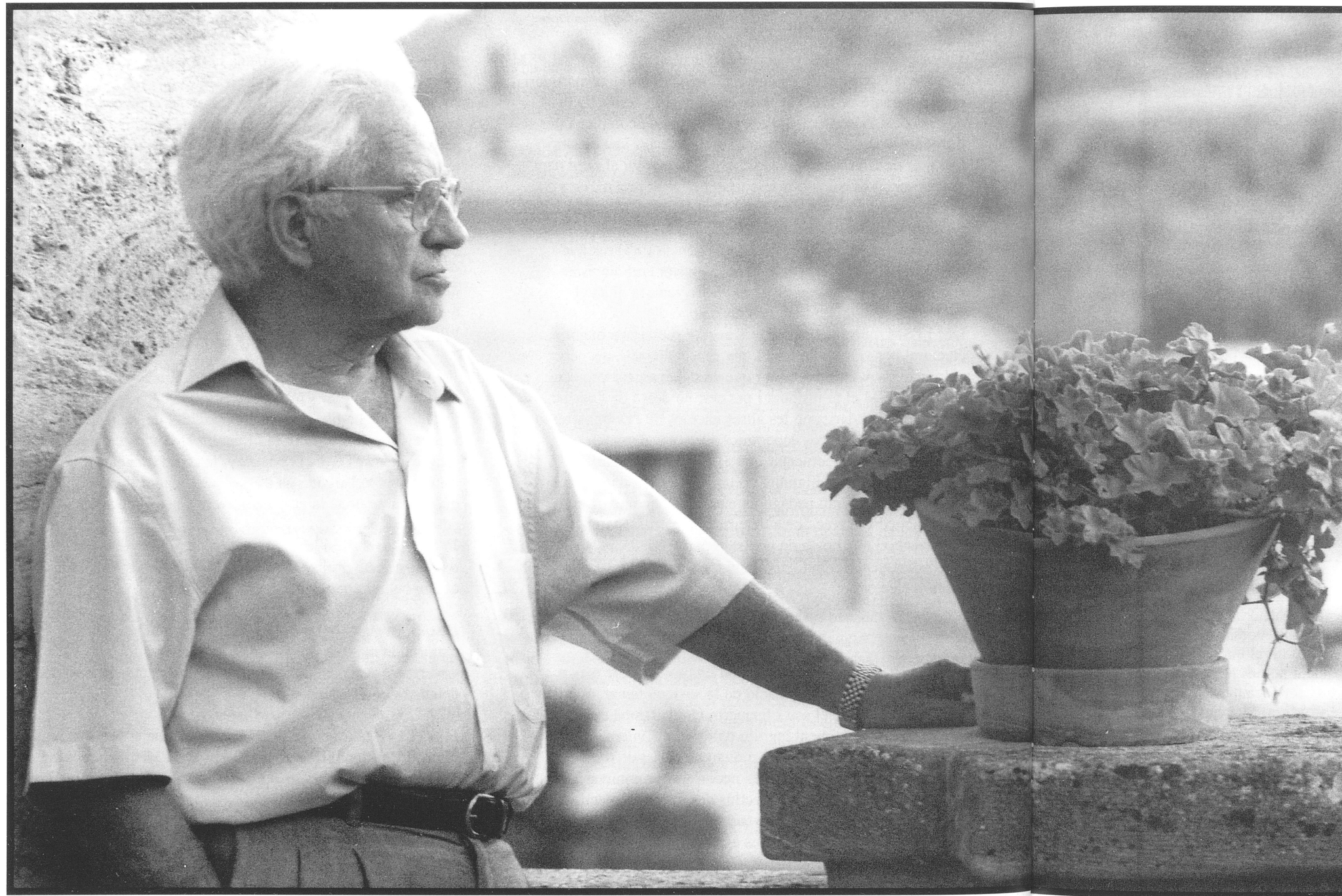
Font: El PP té un projecte per a Balears que està refrendat a les urnes. El nacionalisme és la recerca de la identitat comuna i marca els límits front els que s'oposen a aquesta recerca. I en això hi som tots els partits.

Damià Pons: Ara ja està, ja sobre tots els comentaris a aquesta darrera frase d'En Jaume.

Un home gemegador

Entrevista a Climent Garau

per Sebastià Verd

He trobat Climent Garau fent feina a l'ordinador. Enguany ha complert el setanta anys, però resulta difícil trobar-lo mans plegades. Sempre n'ha de dur alguna dins del cap i moltes d'altres a l'esquena. Entre aquestes: el grup Blanquerna amb el qual treballa des de fa deu anys, prop del jovent per donar-li una orientació nacionalista i cristiana. Qui fora president de l'Obra Cultural Balear en els postrems i difícils temps del franquisme, no sap què és el descans. Sota la seva cabellera blanca que llueig des que el vaig conèixer, fa ja molts i molts anys, hi ha una ment en constant ebullició. Mai no ha estat aturada. Com ara, que prepara un article sobre el pare Batllori per a la

revista Lluc.

És a ca seva de Bunyola, una casa esplèndida que manté una exquisida decoració mallorquina, de la qual se sent ufanós. Hom diria, enmig d'aquestes parets que qui habita la casa són persones de profundes arrels tradicionals sense per això renunciar al progrés, ans el contrari: Climent Garau i la seva dona, Camil·la, estimen el progrés des d'una lluita nacionalista de tota la vida.

No podia ser d'altra manera, perquè per a molts Climent Garau

resumeix la història del nacionalisme a Mallorca o, almanco, la que sorgeix després de la Guerra Civil. Cal suposar que aquesta circumstància personal li ha suposat molts desenganys i no poques decepcions, però ell sempre ha respost amb coratge, amb un esperit cívic que desdiu de l'aparent pessimisme que impregna les seves paraules. "És que jo no som pessimista -em diu- sinó un home gemegador".

- Ningú no diria que sou un jubilat, sempre vos trob fent feina. Com duis aquesta jubilació?

- La duc d'una manera activa, tot i que sé que no arribaré a fer tot allò que hauria d'haver enllestit fa molts d'anys. El meu problema va ser elegir una professió molt absorbent, que no m'ha deixat massa temps lliure i per això ara em trob amb moltes coses endarrerides, amb la necessitat o les ganes de fer una actualització dels meus coneixements humanístics, un reciclatge o el que li vulguis dir de tipus cultural i, fins i tot, de tipus espiritual, la qual cosa m'ha dut a realitzar estudis filosòfics i també teològics. I així mateix aprofit els buits que em queden per atendre altres obligacions que vulguis o no em vénen pel meu passat històric. Fa poc, per exemple, vaig haver d'intervenir a la presentació del llibre d'Espar Ticó o, també, fa pocs dies vaig participar a una assemblea en defensa de la llengua convidat per un grapat de jovenets. No fa gaire, per exemple, la fundació Emili Darder em va demanar que parlàs sobre s'Arracó i em vaig haver de preparar i, clar, d'aquest tema m'han sorgit tota una sèrie d'articles. Ja ho veus, ara feim aquesta entrevista... sempre estic ocupat.

- No és gens estrany que vos demanin entrevistes i col·laboracions. Teniu un bon historial nacionalista... no sé si en aquells temps va ser fins i tot un bon historial per a la policia.

- Sí, també de fitxa policial. Ho vaig saber a través d'un conegut que era policia i que em va fer saber què deien de mi a comissaria. En temps de Franco, és clar. Deien que en el fons no era mala persona, però que "critica al règimen y a sus dirigentes". No em suposà cap problema greu. Fins i tot aquesta fitxa em permetia visitar amics detenguts, quan s'escaia. No sé quantes vegades vaig anar a veure Sebastià Serra o Joan

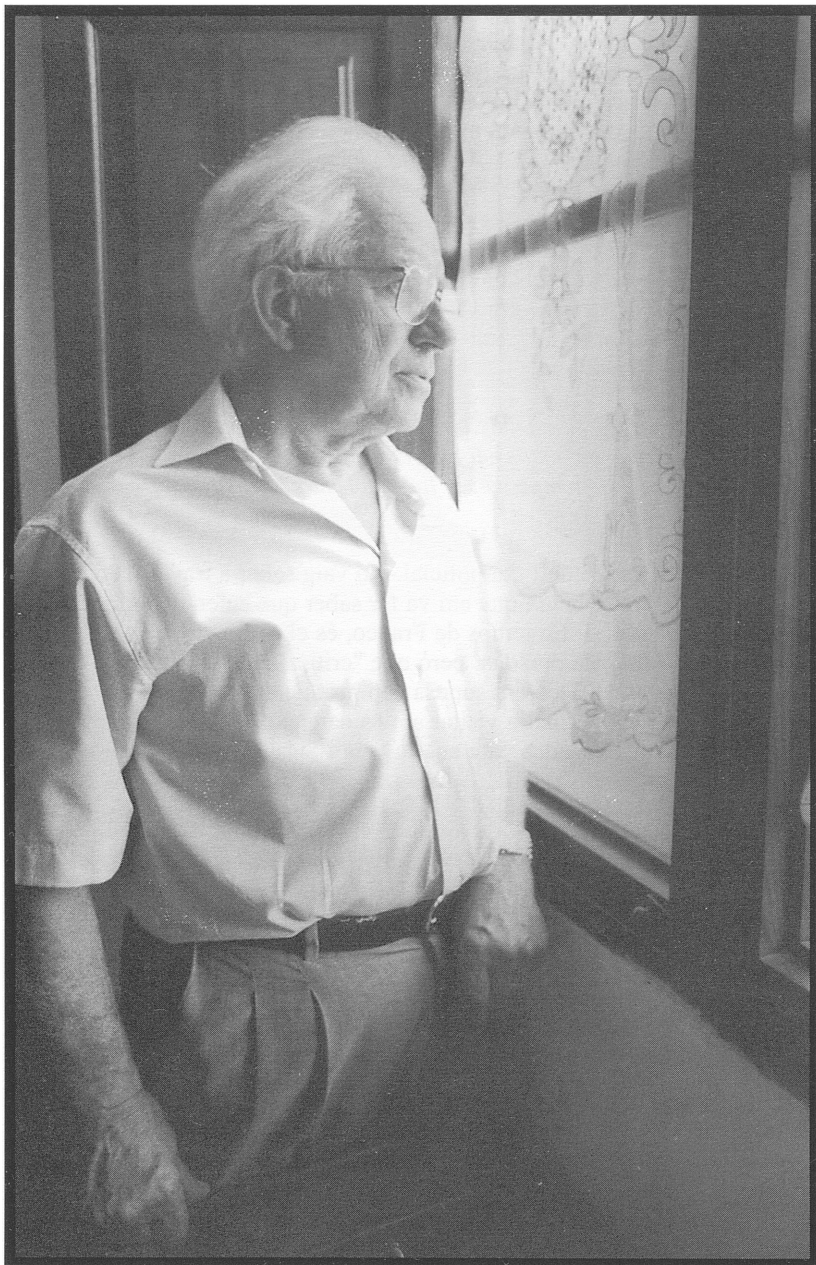
Climent Garau va néixer al far de Ciutat (a la Riba) el 1924. El seu padrí era farer. Va estudiar farmàcia a la Universitat de Barcelona i bromotologia a Madrid. Va fer, també, estudis de tesis doctoral sobre "aspectes dels cercles biològics de les microbàcteries". Ha estat apotecari de Bunyola, creador d'un dels laboratoris d'anàlisis privades de més prestigi de Mallorca i, fins i tot, coordinador del laboratori de la conselleria de Sanitat en els primers temps de l'autonomia.

Climent Garau, casat, tres fills, viu entre Ciutat i Bunyola. Es lamenta que totes les entrevistes que li fan siguin per mor de la seva militància política i no com a científic, que és la faceta que, en el fons, més el satisfà. Va ser president de l'Obra Cultural Balear entre 1968 i 1976, candidat a senador per Unió Autonomista el 1977 i, posteriorment, candidat al Congrés pel PSM. El 1984 fou l'impulsor del grup Blanquerna, al desenvolupament del qual ha dedicat els darrers deu anys.

Quetgles. I Tarabini... hi ha anècdotes molt cèlebres. Per anar a veure Tarabini, que estava detengut a l'Hospital General amb un atac de no sé què, em vaig posar una bata blanca i tothom em va tractar com si fos un gran doctor. Li vaig demanar si li havien pegat i em contestà: "no s'haguessin atrevit" i això que l'al·lot estava mort de por. Puc contar moltes d'anècdotes i molt divertides, encara que l'assumpte fos greu. Si tengués temps...

- *El que volia dir és que sou un personatge històric per tot allò que vàreu haver de fer. Vàreu ser president de l'Obra Cultural Balear en un moment molt difícil.*

- Sí, si ho mires així, perquè les persones són fruit de la realitat històrica que han viscut i a mi em va tocar una època difícil. En aquest sentit la meua personalitat és conseqüència d'allò que vaig haver de fer. Vaig ser president de l'Obra en un període delicat i també vaig ésser present a la famosa reunió de s'Arracó. Dic famosa per a mi, és clar, perquè ja n'hi deu haver pocs que se'n recorden d'aquest encontre.

LA TROBADA DE S'ARRACÓ

- *Tal volta em podríeu explicar qualche cosa d'aquella trobada?*

- Va ser la primera reunió que tengué lloc a Mallorca per organitzar una resistència política a la dictadura des d'un caire nacionalista. Era el setembre de 1968, poc després del maig francès i, fins aleshores, la resistència havia estat només cultural. Record que Gaspar Aguiló ens va facilitar un convent de monges deshabitat per fer aquesta trobada. Va ser un èxit, perquè la policia ens cercava per devers Sant Salvador de Felanitx, fixa't: a l'altra punta de Mallorca. El regent de Felanitx, Rebassa, estava confabulat perquè sabia que si la policia li demanava qualche cosa havia de dir que sí, que n'havia sentit parlar de Sant Salvador... Anècdotes a part, aquesta trobada va ser l'inici d'una certa militància nacionalista política a Mallorca. Si més no, un primer intent. A s'Arracó hi varen ésser, per exemple, Joan Fuster del País Valencià o Miquel Coll i Alentorn, un home extraordinari, del Principat. De Menorca va venir Andreu Murillo i d'aquí hi participaren

Ramon Oro, Pere Llabrés, Xesc Moll, Pere Jofre, Antoni Lluc Ferrer, Llompart, i és clar, Gori Mir, que n'era el gran sacerdot de tota aquesta reunió... i molta més gent.

- *Vol dir que fins a llavors no s'havia articulat cap moviment nacionalista polític a Mallorca...?, i l'Obra Cultural Balear?*

- L'Obra sempre va ser una altra cosa. Tu te'n pots recordar, encara que fossis jovenet. A l'Obra Cultural Balear es feia una política cultural de consens a satisfacció de tota l'oposició antifranquista, i també naturalment del catalanisme més progressista d'aquell moment. Era un lloc de trobada de diversos col·lectius que per múltiples raons representaven la resistència davant el règim. En aquell moment no era difícil arribar al consens entre tots aquests grups. Més tard es varen complicar les coses, sobretot quan s'inicià l'anomenada transició política, quan cadascú prengué pel seu vent.

EL PAPER DE L'OBRA CULTURAL BALEAR

- *Què representava l'Obra Cultural Balear en aquella època, quan en fóreu elegit president?*

- Pens sincerament que tengué un paper molt important, no només per a la preservació de la nostra llengua i cultura sinó per a la normalització política. Crec que des de l'Obra es va fer una política agosarada per a aquells temps. Abans des de la seva fundació havia estat una entitat que es limitava a mantenir encesa una flama però relativament era poc activa. Era tot el que podia fer, és clar. Quan jo vaig ser president només hi havia 125 socis. Els vaig escriure a tots convocant-los a una reunió i només n'hi assistí un, Ferrà Mora. Manejava un pressupost de setanta-vuit mil pessetes i cinc anys després ja era de tres-centes mil pessetes. Així mateix ja era un pressupost important, la qual cosa ens permeté aixamplar el nostre front de treball. Vàrem crear, per exemple, una secció d'urbanisme i de defensa de la naturalesa que va ser, potser, un antecedent del GOB. En aquella època volien urbanitzar Cabrera i a l'Obra ens vàrem mobilitzar tot el que poguérem en contra d'aquest desbarat. Vaig enviar cartes als principals periòdics europeus i se'n publicaren algunes, les

suficients per impressionar el que llavors era ministre d'Información y Turismo, Sánchez Bella.

- Vàreu fer posar el mac a terra al govern...?

- I tant... ens varem donar la raó, en lloc d'enviar-nos la guàrdia civil que de veritat era el que esperàvem... I a l'Obra també organitzàrem un cine-club que va tenir un fort protagonisme, cursos de cultura, conferències...

- I evidentment també de llengua catalana...

- Sí, sí... evidentment. L'Obra sempre s'ha dedicat a l'ensenyament de la llengua, però llavors i ara mateix... no és que la llengua no em preocupi, perquè veig el panorama tan negre com abans, però la llengua no es pot imposar i, per tant, el que calia i cal fer era conscienciar la gent. Això és el que decidírem fer prioritàriament. La llengua s'ha d'imposar per decret a les institucions i a l'ensenyament, però no a la gent... no. Si no feim estimar la llengua, si abans no aconseguim que la gent sapiga qui és, quina és la seva identitat, no hi ha res a fer. Jo sempre he pensat que ens hem d'acostar als mallorquins informant-los de qui són, perquè lliurament puguin decidir el seu futur i ser un poble digne. En aquells anys hi havia molts dels nostres al·lots que sols no sabien on era el Puig Major i, en cavi, bé que sabien on es trobava el Mulhacen. Per això pensàvem que era menester començar per les coses més bàsiques.

L'ENSENYAMENT, UN ESCÀNDOL

- Aquesta situació ha millorat?

- No... és un escàndol. A l'ensenyament, i parl de l'EGB, no hi ha cap assignatura específica sobre la geografia, la demografia, la història o l'economia del nostre país i això fa que la societat mallorquina, i la menorquina o l'eivissenca, sigui extraordinàriament vulnerable, encara ara o, sobretot, ara, perquè qualsevol que vengui de fora pot començar a pegar potades allà on vulgui sense que ens afecti massa. I, per què? perquè només som capaços de sentir las potades que ens afecten individualment, perquè no som conscients de la nostra globalitat. Si fossim conscients que formam una col·lectivitat i que vivim a un territori fràgil i concret sens dubte n'hi hauria prou amb una sola potada sobre qualsevol dels nostres membres per fer-nos reaccionar. Les malifetes que s'han comès contra la naturalesa són, en definitiva, les mateixes que s'han perpetrat contra la llengua. El problema de l'aigua no és diferent de la crisi industrial i, per suposat, del de l'agricultura. Tot s'interrelaciona i, per tant, fa falta un coneixement globalitzat que des de sempre se'ns ha negat... Amb informació i consciència nacional segurament haguéssim reaccionat amb major dignitat davant aquest model de societat que hem o ens han creat a Mallorca.

NACIONALISME DE LA DIGNITAT

- La vostra opinió fa que avanci una pregunta que havia preparat per al final de l'entrevista, perquè... mirau, jo pens que ara ens volen vendre un món pragmàtic on sembla que els nacionalistes no hi tenen res a fer i que, fins i tot, són perillosos. Amb la desaparició de les utopies de l'Est i els esclafits bèl·lics nacionalistes, tipus ex-Iugoslàvia, quin sentit té parlar de nacionalisme a la Mallorca d'avui?

- Arribats a la situació que ens trobam, mira... jo t'accepte que utilitzis la paraula nacionalisme, perquè no en trob d'altra que sigui més adient. En qualsevol cas jo sempre acostum a parlar de nacionalisme de la dignitat. Som nacionalistes perquè qualcú ens ha fet ser-ho. Si no hi hagués nacionalistes anglesos, alemanys, francesos... espanyols... possiblement jo no seria nacionalista, però jo no tenc la culpa del que ens han fet esser els altres, no som responsable de la falta de cordialitat que han tengut els altres amb nosaltres. De fet el meu nacionalisme és un esperit de resistència que en aquests moment, precisament, en un món dit pragmàtic i absolutament despersonalitzat, té molt a dir. Ja n'hi ha prou de ser un simple apèndix d'un estat, en el qual gairebé no hi tenim res a fer. I sinó, que me'n dius del que fa Madrid per a nosaltres... votam el Partit Popular o el PSOE i després... què?: un zero a l'esquerra. No és molt millor davant les urnes tenir com a mòbil votar pel nostre país? És un mòbil utòpic, sí, però carregat de gran dinamisme. Sincerament crec que aquest contingut de defensar la persona, la persona humana, la personalitat col·lectiva, una història, una cultura, una geografia... davant un món que renega de tot això i que ens aplanar la nostra identitat sense deixar-nos cap relleu... pens que el nacionalisme té molt de sentit.

- Què n'opinau dels mallorquins d'avui, què som?

- Uns capsdefava!, perdona... Tu i jo som mallorquins i ens podem permetre ser tan explícits. Hi ha mallorquins extraordinaris, excepcionals. Segurament som un dels països amb més escriptors, artistes i científics per metre quadrat. Som un poble que quan vol dona molt de si. No t'ho esperes que d'un poblet que, d'altra banda es comporta amb tan poca dignitat, puguin sortir persones tan dignes. Segurament és una reacció a la vulgaritat. Per això dic que som uns capsdefava, perquè amb el potencial humà que tenim ens comportam amb una absoluta indignitat. Tal volta la millor prova la tenim en l'escàs vot dels partits nacionalistes, a pesar de les constants agressions que rebem com a poble.

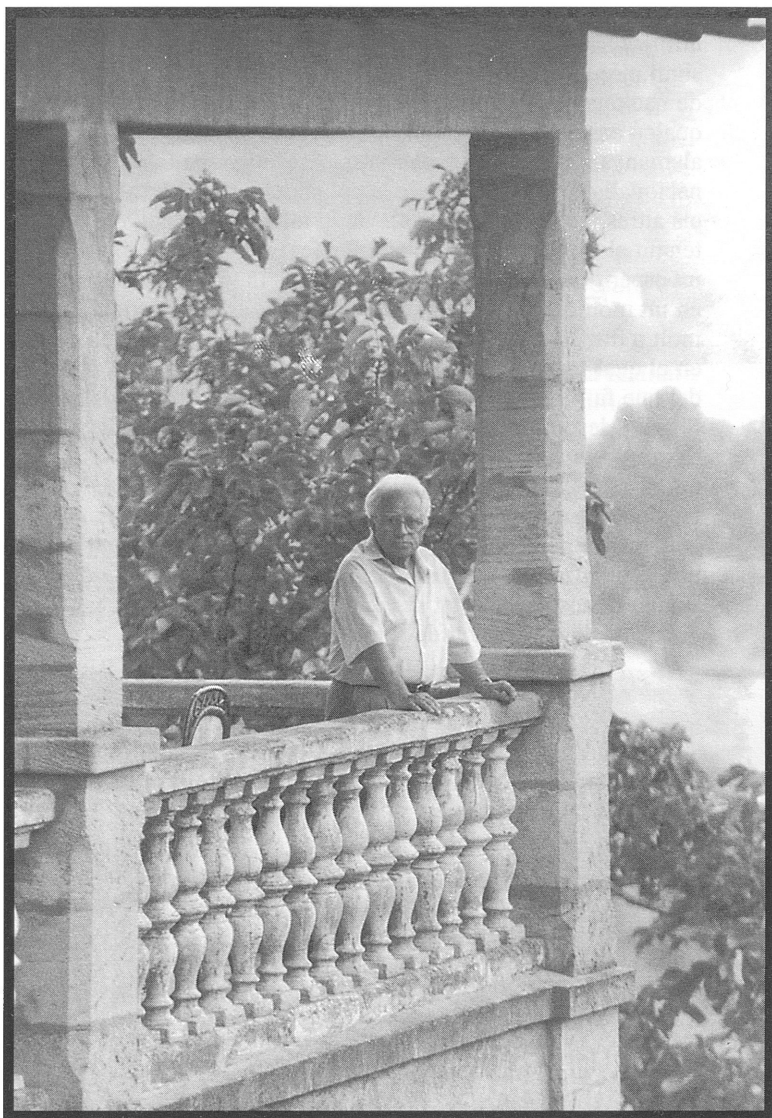
HISTÒRIA D'UN PERDEDOR

- Vos heu tengut una participació política molt directa. Vàreu ser, record, candidat a senador per Unió Autonomista a les primeres eleccions generals de la democràcia?

- Sí, i també vaig esser candidat amb el PSM... he estat candidat a moltes coses jo. Sempre que m'han demanat suport l'he donat. El cas d'Unió Autonomista és molt clar: va ser una experiència molt dramàtica per a mi, eren les primeres eleccions democràtiques i m'hi vaig involucrat totalment... i hi vaig perdre molt... molt. Encara que moltes vegades he pensat que personalment hagués estat pitjor guanyar perquè como t'he dit, tenia una professió molt absorbent i hagués hagut de deixar-la per anar a Madrid. I, al cap i a la fi, jo no som polític.

- Heu parlat d'Unió Autonomista, que era una coalició electoral de petits grups nacionalistes i personalitats independents, i també vos heu referit al PSM. Creieu que en ambdós casos, a pesar de l'evolució seguida pel PSM, hem de parlar de fracàs del nacionalisme a Mallorca?

- A pesar de tot el que t'he dit, la resposta és que no. No hi ha lloc a parlar de fracassos. No, perquè jo he viscut una situació sota zero i és evident que no podem esperar massa més. Del nacionalisme, quan va acabar la Guerra Civil, només en quedaren les cendres. El nacionalisme a Mallorca va

desaparèixer totalment i, per tant, es va haver de començar de bell nou. Hi havia, sí, un grapat d'intel·lectuals com Moll, Marquès, Fullana, però de polítics nacionalistes cap ni un. Els que varen recomençar foren els de la meua generació desorientada. Per tant, encara que els vots nacionalistes siguin escassos, pensar que almanco n'hi ha devers trenta mil no es pot dir que sigui un fracàs. Es continua un procés molt lent, però és que aquests processos són molt lents. Una altra cosa és que jo hagi fracassat sempre, perquè sempre m'he apuntat als que han perdut, però això no fa res, ja hi estic avesat, a pesar que res no m'eviti els disgusts. Ara mateix em pensava que el PSM treuria més vots amb la coalició amb Convergència Democràtica de Catalunya.

CATALUNYA I LES ILLES BALEARS

- Això ens duu a passar a un altre tema: les relacions amb el catalanisme de Catalunya. Com creieu que es viu la relació entre les Illes Balears i el Principat?

- En l'aspecte cultural les relacions són ben cordials, com no pot ser d'altra manera a causa de la indiscutible unitat lingüística. Quan parlem de llengua i de cultura ens avenim molt bé. Ara, políticament... ja no ho sé. En política es defensen interessos molt concrets sobre els quals potser hi hagi algunes divergències. Personalment crec que davant Europa tenim

moltes coses en comú, la qual cosa pot fer que partits com el PSM i Convergència tenguin punts coincidents, fins i tot en el terreny social, que és el més discutible. Jo pens que sí, tal volta perquè he militat en els dos partits. A Convergència Democràtica de Catalunya m'hi vaig apuntar després de la desfeta d'Unió Autonomista per la meua amistat amb Jordi Pujol. Llavos era un partit socialdemòcrata. Pot haver evolucionat en un sentit o l'altre, però encara hi ha un fonament i, endemés, les matisacions polítiques en els temps que correm s'han atenuat molt. El que sí és cert és que Convergència no té res a veure amb la dreta espanyola i la prova és que es pot avenir amb els socialistes...

- Jo em referia més a la relació entre Catalunya i les Illes Balears que no a les relacions partidistes entre els nacionalistes... Podem parlar de Països Catalans?

- Tothom és lliure de parlar del que vulgui. Jo puc parlar de Països Catalans, però no puc defugir de la realitat, és a dir, de saber que al darrera de les relacions polítiques amb el Principat hi ha un rerafons històric difícil de superar. Un rerafons relativament recent, d'altra banda, perquè respon a una situació creada aquest segle quan les revolucions sindicals, l'anarquisme, les bombes, la Setmana Tràgica espantaren la gent benestant de Mallorca. Des de llavors la dreta mallorquina pensa que Catalunya és un país perillós, reivindicatiu, un país que en aquells moments va ser capaç de fer-li butifarra al rei... i això és molt gros, encara dura avui. Cal dir que l'anticatalanisme a Mallorca té un substracte integrista, farcit de fantasmes i tòpics, que resulta fàcilment digerible pel mallorquí mitjà que no té esperit crític i que, per tant és manipulable. Això ha fet que el Partit Popular se n'hagi aprofitat d'aquesta situació, de la mateixa manera que Convergència es preocupa ben molt de no ferir susceptibilitats tant a les Illes com al País Valencià. Per exemple, ben bé que Jordi Pujol s'ompli la boca de dir que són sis milions en lloc de dir que som deu milions. Han pecat de prudència.

- Però la realitat de Països Catalans, existeix o no...? Ara mateix nosaltres parlem de nacionalisme des de Mallorca i sobre Mallorca. En cap moment no parlem de les altres illes...

- Sí, és cert. Ens costa entendre que hi ha una realitat interinsular, que almanco hi ha uns interessos comuns entre totes les Illes.

L'ARC MEDITERRANI

- I així com parlem de Mallorca, també de l'Estat espanyol o d'Europa, però ja mai de Països Catalans.

- Cal ser prudents i no passar l'arada davant el bou. Les Illes Balears són una realitat política que ens ve donada per una administració autonòmica comuna, sobre la qual hi podem treballar, mentre que els Països Catalans són un concepte sobretot cultural. Ara, per exemple, es parla molt de l'arc mediterrani, que demostra que hi pot haver interessos econòmics paral·lels als culturals i que podrien donar lloc a iniciatives comunes en relació a Europa. Però de moment no veig que els Països Catalans siguin una realitat política madura, que d'altra banda té moltes traves, la Constitució Espanyola n'impedeix una unitat política i, a més a més, té tots els poders fàctics de l'Estat en contra. Encara que sí, repeteix, sí, són una realitat cultural que per tant pot donar lloc a una estratègia

d'anar plegats en tot allò que sigui d'interès comú, com una conveniència per a tots i sense cap tipus de submissió d'una comunitat a l'altra.

- *Per què diu que els poders fàctics són en contra?*

- Fotre!, perquè és així. I no només a Mallorca. Ja veim que passa ara, des que CIU dona suport al govern de Madrid i, sobretot, des que el PP guanyà les eleccions europees, com s'intenta enverinament l'ambient polític estatal a causa del suport català! Allò que es fa per donar estabilitat al govern es diu que és una venuda del PSOE als catalans. A Madrid es palpa una fòbia anticatalana que la dreta espanyola manipula a la seva conveniència. Acusen Catalunya i, de rebot, tots aquells que no som castellanoparlants de ser insolidaris, quan la realitat és a l'inrevés. A les darreres eleccions europees va quedar ben patent amb tot el que passà davant la seu del Partit Popular. Jo no sé per què ens volen al seu costat si tant els desagradam! Que ens deixin marxar i prou, no creus?

- *Però en qualsevol cas ens trobaríem allà mateix a Europa...*

- Sí, sí, però d'una altra manera, segurament més de tu a tu que no ara.

NACIONALISME A MALLORCA, AVUI

- *Vos heu referit a allò que passà al PP en conèixer la victòria electoral a les europees, quan els simpatitzants populars cridaren contra els catalans en presència de José María Aznar. Aquest mateix partit és el que ens governa a les Balears.*

- Bé que ho sé, encara que, a pesar de tot, vull creure que hi ha diferències...

- *Clar, el president Cañellas ha dit moltes vegades que el nacionalisme mallorquí era al seu costat...*

- Això diuen, que Cañellas és ben nacionalista. Almanco, dues vegades nacionalista, perquè es nacionalista espanyol i també nacionalista mallorquí. Evidentment em guanya.

- *Bromes a part, com definiríu la societat mallorquina, aquesta societat que dona suport majoritari al Partit Popular i que relega el nacionalista a un tercer o quart lloc?*

- Jo crec que ja te l'he definida. Em sap molt de greu confessar-ho, però a Mallorca hi ha un gran percentatge de gent que no sap què es pesca.

- *Diuen que són nacionalistes, però d'un nacionalisme econòmic...*

- I qui és que diu això?

- *El senyor Canellas, per exemple...*

- Està bé... l'economia n'és un component del nacionalisme, però no és l'essencial. El nacionalisme que representa el senyor Cañellas no és ni mallorquí, ni evidentment català, és simplement un nacionalisme de conveniència. El nacionalisme a Mallorca és, des de sempre, una altra cosa: té uns components que jo en dic romàntico-liberals. L'essència del nacionalisme mallorquí es romàntica. El nacionalisme arranca d'aquí, d'un

innatisme, que, no ens hem d'enganyar, passa per estimar la sobrassada, sor Tomaseta, totes aquestes coses que el canyellisme sap explotar molt bé. Aquesta és la realitat primària, a la qual cal sumar-hi altres components ètnics, entenent ètnia no com a raça sinó com a cultura, com a forma de vida i d'estimar un entorn, que són conceptes que ja no li van tan bé al president. I això, aquest nacionalisme primari, és perillós perquè pot donar lloc que els mallorquins que no troben feina o que passen dificultats cerquin a qui donar la culpa i ja la tenim armada: "putes forasters"... ells són els culpables. La xenofòbia és una connotació negativa del nacionalisme o, si més no, d'un determinat nacionalisme que existeix, que dona lloc a molts de problemes a tot el món i que, per tant, s'ha de saber aïllar.

- *Vós sou, per tant, un nacionalista crític davant el fenomen nacionalista?*

- És clar, no t'he dit abans que som un nacionalista de la dignitat?

- *Què sentiu quan veieu el que passa a Bòsnia?*

- Tu diràs. Els bosnis, els croats i companyia formaven part d'un mateix estat, un estat federal, però amb predominància sèrbia. Se'n volgueren anar per formar el seu propi estat i ja hem vist tot el que ha passat. I aquí, a l'Estat espanyol, n'hi ha molts de serbis, que no ens deixarien moure els peus si intentàssim anar-nos-en. Què Déu ens alliberi!, però... per què no ha de ser possible una convivència pacífica sense que ningú no vulgui imposar-se sobre els altres. Ja m'agradaria a mi ser un bon espanyol, però no ho puc esser mentre els que es diuen espanyols mantinguin hipotecada la meua llengua o vulguin decidir sobre les meves formes de vida. La guerra de Bòsnia és una tragèdia, però de les conseqüències no se'n pot derivar una acusació de responsabilitat contra tots els nacionalismes, perquè al capdavant hi ha un nacionalisme serbi i un nacionalisme bosni, com també hi ha un nacionalisme espanyol i un nacionalisme català. Com també, si vols, podríem parlar d'un nacionalisme mallorquí que vol recuperar la dignitat del seu poble o d'un "nacionalisme", vaja... posa-ho entre cometes això de nacionalisme, que només pensa a encimentar Mallorca, que només pensa en el turisme.

LA SOCIETAT TURÍSTICA

- *Parlar de turisme és inevitable. Quina visió teniu de la Mallorca turística d'avui...?*

- La d'avui i, segurament, la de demà, perquè del turisme no me'n vull riure gaire. Jo crec que els mallorquins hem de lluitar per obrir-nos a altres possibilitats, però ja no podem pensar que és un fet eventual. El que passa és que s'han de fer les coses bé i, fins ara, no les hi hem fet. És allò que et deia abans: hi ha molts de mallorquins que només pensen a encimentar Mallorca. Mallorquins i no-mallorquins, perquè també hi ha molts de capitals forasters disposats a hipotecar Mallorca, a aixugar tot allò que doni de si la nostra illa per després anar-se'n a una altra banda. Diuen que el turisme ens ha dut riquesa i, és cert, però també molts de desequilibris, desequilibris amb la naturalesa, desequilibris econòmics, desequilibris socials... és que aquí hi ha molts de pobres, molts més del que ens pensam. Si analitzam la nostra economia veurem que no és tan pròspera com diuen. A Mallorca no hi ha prou justícia, ni amb les persones, ni amb el territori.

Un mallorquí a l'ombra

Entrevista a Josep Melià

per Joana Maria Roque

Fa devers vint anys Blai Bonet va escriure un poema que es deia : "Has vist mai, Josep Melià un català a l'ombra?". Si ara li fessin aquesta mateixa pregunta , segurament Melià riuria i podria arribar a dir que els catalans cerquen sempre l'ombra i els mallorquins encara estam enlluernats de tant de sol. És mediterrani com una olivera i com un albercoc madur. És artanenc, lector, escriptor i rialler . Té doblers i un important "buffet" d'advocats. Defensa plets amb molt pes, concepte, contingut i metres quadrats. En política ha estat sempre una mica massa utòpic o teòric i ara per ara hi ha qui diu que els escons de les nostres institucions li podrien resultar una mica massa grans o petits.

No sabrem mai quants de catalans a l'ombra ha vist Josep Melià , però és ben segur que ell s'hi ha sabut col·locar. Li agrada veure les coses d'enfora, encara que pel seu volum i per les seves estridències mai no seria un bon jugador d'"amagatalls". De truc o fins i tot de póker, sí.

- Vostè és autor del llibre "La Nació dels Mallorquins" des de quan creu que existeix aquesta nació?

- Això, aquest des de quan?, aplicat a la història vendria a ser la pregunta del milió de dòlars. Ni tan sols en realitats nacionals molt indiscutides com pugui ser Espanya, hi ha una coincidència sobre quan comença la identitat nacional. Hi ha hagut polèmiques importants: uns fixaven el començament de la consciència d'hispanitat a l'època romana, altres a l'època medieval i dels Reis Catòlics i també hi ha gent que diu que la nació espanyola es conforma a través del Decret de Nova Planta o que fins i tot es fa al llarg del segle XVIII. És a dir, no hi ha una fita concreta que determini quan un poble es transforma en una nació, entre d'altres coses perquè els elements que defineixen profundament la nació que són la consciència d'identitat i el reconèixer-se com a membres d'aquest poble- és a dir, la distinció entre el que jo som i el que els altres són- no té una frontera clara. L'existència d'una nació es va marcant al llarg de la història, bé perquè tu et vas diferenciant a mesura

Josep Melià va néixer a Artà fa 55 anys. És advocat, periodista i ell diu que també escriptor de diumenges. És autor de "Els Mallorquins", "La Nació dels Mallorquins", "Renaixença a Mallorca", "Informe sobre la llengua catalana" i molts altres assaigs polítics, així com sobre crítica d'art. Igualment, com a novel·liste, ha publicat "Les pluges de sal" i "Aquella al·lota ajaguda".

Va ser procurador en Corts en la darrera fase del franquisme, sector oberturista evidentment. Mort Franco impulsà el Partit Nacionalista de Mallorca i intentà sense èxit esser elegir diputat per la col·locació d'Unió Autonomista. Després ingressà a la UCD de la mà d'Adolfo Suárez, i fou portaveu del Govern i delegat del Govern a Catalunya. Desfeta la UCD va liderar el CDS a les Illes i, finalment, s'incorporà a Unió Mallorquina, partit en el qual milita actualment.

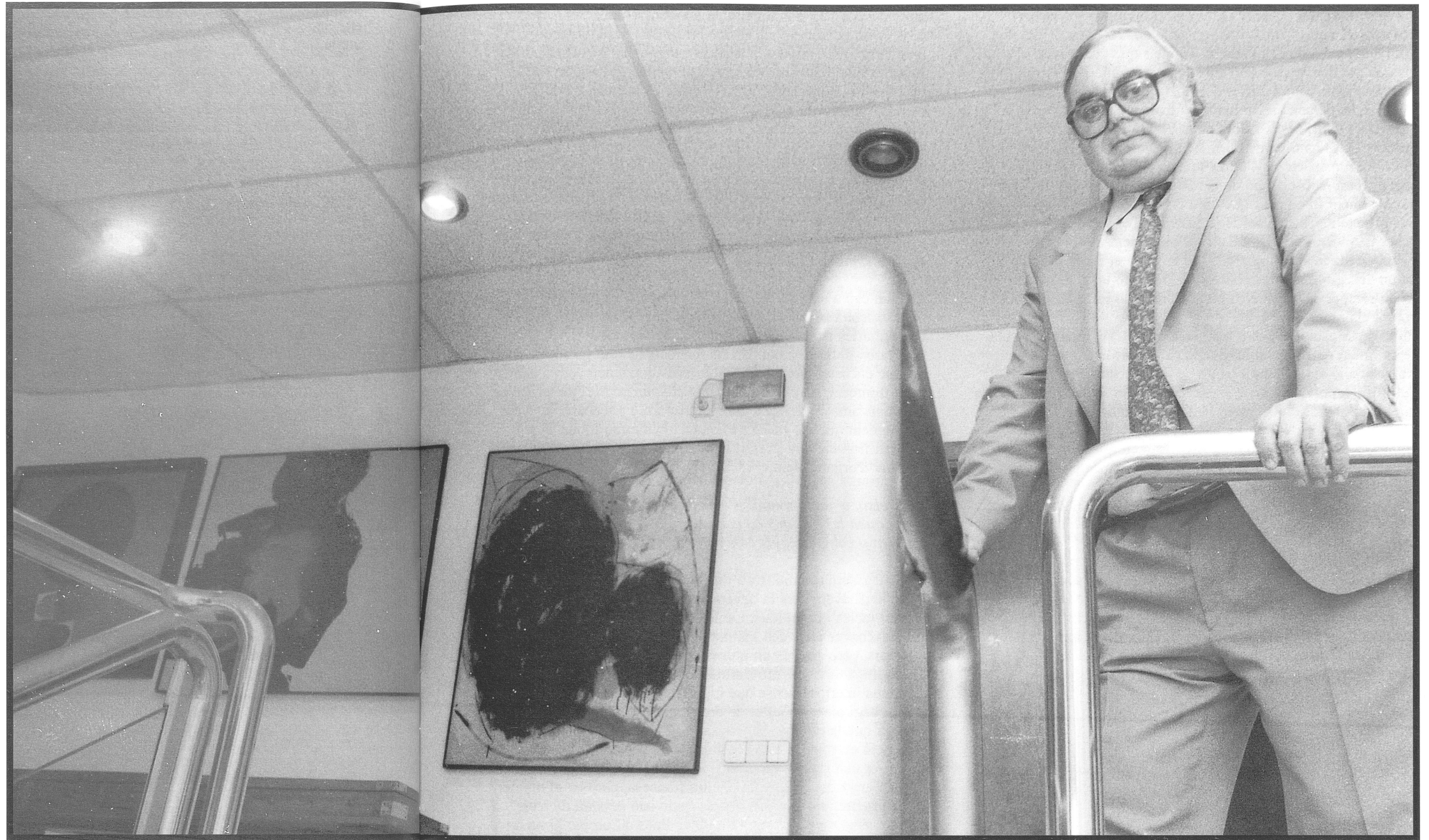
que perfilés la teva pròpia personalitat, bé perquè els altres perfilen la seva i es distingeixen de tu. I a més a més, sobre el concepte de nació, hi ha tantes definicions com autors: es parla de nacions culturals, polítiques, idiomàtiques... Es podria dir que el poble mallorquí o balear, durant el Regne de Mallorca va tenir tots els elements embrionaris del que era una organització política sobirana i, en canvi no va acabar de sintetitzar la integració del que era la consciència nacional. Per tant, quan es perden les institucions polítiques sobiranes, el retorn a la corona catalano-aragonesa va ser poc traumàtic ja que encara no hi havia una consciència diferenciada o diferencial profunda.

Però, per altra part, al llarg dels segles, sense que hagin desaparegut els aspectes unitaris, s'han anat forjant a l'esperit de la gent aquells elements definidors d'una manera d'entendre el món, les idees, la tradició i les necessitats econòmiques. Jo diria que avui, al final del segle XX assistim a una redefinició dels espais nacionals...

LES ILLES COM A TERRITORIS A PART

- La lectura dels seus llibres sobre els mallorquins i d'una publicació programàtica d'Unió Mallorquina que segurament vostè deu haver redactat en bona part, pot dur a la conclusió que el nacionalisme que vostè predica no té res a veure amb complexos de superioritat, ni amb complexos d'inferioritat ni tampoc amb xenofòbies.

- Exacte. I això ens duria a una llarga divagació. Els nacionalismes culturals, els dels pobles o les nacions sense estat són gairebé un moviment d'autodefensa enfront d'un nacionalisme agressiu. A Suïssa, per exemple, no hi ha nacionalisme perquè les distintes nacionalitats han pogut conviure en pau i llibertat sense que hi hagués un nacionalisme agressiu d'uns respecte als altres. I a Espanya hi ha hagut uns nacionalismes forts degut que el nacionalisme espanyol ha estat unificador, genocida i absolutament violent sempre que ha calgut. Això es veu fins i tot ara. Es va veure quan la reacció

del Partit Popular després de les eleccions europees va ser posar-se a cantar "Pujol, enano, habla en castellano". Era una cosa que no tenia res a veure ni amb els que guanyaven ni amb els que perdien, però era el substracte profund. Per tant no hi hauria d'haver cap complex de superioritat ni d'inferioritat pel fet que una persona sigui blanca, negra, alta, baixa, prima o grassa. És a dir, ni els valors ètnics, ni els racistes ni els atributs físics haurien de dur a una posició de superioritat ni inferioritat respecte dels altres homes o dels altres grups socials, però l'observació de la realitat quotidiana ens fa veure que realment hi ha gent que creu en la superioritat d'una raça o d'un sexe respecte a l'altre, etcètera. En el segle XIX hi va haver una visió molt simplista del moviment de lluita de classes i avui en dia la sociologia diu que la societat és molt plural i hi ha un desequilibri i una confrontació de molts de grups que no tenen sempre els interessos coincidents i no hi ha blocs d'uns contra els altres.

En el tema nacional passa una mica el mateix. És a dir, el nou repartiment de l'economia mundial i la necessitat que la gent trobi solució als seus problemes de feina, tecnologia, educació del fills i supervivència de les seves cultures fa que moltes coses que pareixien atributs de resistència es replantegin. Per exemple, quan es vol fer un acord mundial de llibertat de comerç a tot arreu surt un nacionalisme europeu que diu "hem de protegir la indústria cinematogràfica europea perquè si no caurem en mans de la indústria nordamericana" i francesos, alemanys, espanyols o anglesos actuen en la mateixa mecànica en què podria actuar una tribu de "sioux" en perill d'esser engolida pel gran imperi americà.

A un altre nivell això també passa quan, per exemple, les illes mediterrànies agafen o agafem consciència que som territoris marginals o marginats i per la nostra condició geogràfica tots els programes de la UE i totes les polítiques de creixement industrial no ens arriben. Llavors surt una consciència insularista, ja que normalment, en relació amb el territori, les illes són territoris de segona divisió.

- Malta pot ser una excepció per mor de la seva independència política?

- Malta no és una illa rica però precisament perquè no depèn de cap potència metropolitana continental ha pogut marcar un esquema de creixement econòmic nacional que li permet no ésser territori de segona divisió. Ella mateixa configura una política en funció dels seus recursos i les seves possibilitats, però si Malta depengués dels italians o dels francesos estaria en les mateixes condicions que les altres illes. I tot això és fruit d'una història. Què hauria passat si Menorca en lloc de tornar a Espanya s'hagués descolonitzat? Segurament seria una espècie de Hong-Kong, un territori privilegiat en el qual els anglesos haurien fet unes grans infraestructures i haurien donat un gran nivell d'educació als seus habitants. S'haurien tengut els beneficis de pertànyer a la Commonwealth, faria trenta o quaranta anys que serien del Mercat Comú. Són coses que passen...

ALGUNES UTOPIES

- Tornem a les Illes Balears. La seva independència sembla ser una utopia, però, vostè hi creu?, val la pena creure en utopies com aquesta?

- Hi ha utopies en les quals és bo creure perquè les utopies marquen el somni impossible d'una cosa a la qual et vas apropant. És a dir: la solidaritat o la igualtat o la democràcia, ben pensats són utopies, però el pensament del homes condueix

a mons cada vegada més solidaris o democràtics per la qual cosa és bo pensar en una societat més justa on hi hagi més igualtat d'oportunitats i la riquesa estigui més repartida. El que passa és que hi ha altres utopies que poden desfigurar les batalles polítiques susceptibles d'ésser guanyades. I de la mateixa manera que dins la desfeta de l'imperi soviètic i el món de l'Est, la independència política és una cosa fàcilment assumible, a aquesta part del món les coses caminen cap a una integració federal i, per tant, somniar en la independència política és una manera de perdre el combat del que és realment possible.

- Segons ho veu vostè, quin sentit i atribucions tendran els actuals estats a l'Europa del futur?

- Anam cap a una Europa federal de pobles, de nacions, que es caracteritzarà bàsicament pel reforçament d'unes institucions comunitàries i la pèrdua de sentit d'aquelles característiques que varen definir l'Estat. En els manuals de dret polític se sol dir que els estats són entitats sobiranes que tenen com a signes unes fronteres, un exèrcit, una moneda, un control de les seves relacions amb l'exterior... Bé, però tot això s'acabarà: arribarà un moment que els estats nacionals ni emetran moneda, ni tendran fronteres, ni exèrcit i seran la supervivència d'un sistema d'organització.

- Tot això, a quin termini? Vostè ja ha dit que és mal de fer dir com i quan les nacions ho comencen a ser, i ara que també canvien o canviaran els conceptes que les defineixen...

- No sé a quin termini. És a dir, la moneda única de la UE s'hauria d'haver emès fa devers dos anys i ara resulta que tot són obstacles i dificultats. La desaparició de les fronteres ja hauria d'haver estat una realitat el gener de l'any passat i anam retardats, però això és un procés en marxa i que és inexorable. No és possible una Unió Europea sense que desapareguin les fronteres interiors, sense que hi hagi una moneda única o sense que hi hagi plena llibertat de drets i circulació. Però al final passarà que la cultura, la geografia i l'ètnia es recompondran en funció de lligams més afectius. En el passat alguns senyors varen fer una retxa i varen dir, per exemple, que aquesta part de Cerdanya era espanyola i l'altra francesa, però en el moment que desapareguin aquestes retxes la divisió deixarà de tenir sentit. I això s'està notant a molts de llocs d'Europa: hi ha un enfortiment de la base sociològica enfront de les estructures polítiques.

LA NOSTRA ECONOMIA

- Parlem de Mallorca o, en general de les Illes Balears. Aquí, les fronteres no es defineixen segons retxes fetes a la mar?

- El nostre problema és que a una economia molt diversificada, molt competitiva i molt basada en la tecnologia puguem estar convidats a la taula de la UE com un més i en condicions de diàleg i d'igualtat. Però si el poble no pren consciència, segurament no ho podrem fer mai i continuarem essent una terra colonitzada.

- Vostè es considera un polític pragmàtic o creu que hi ha ideals o utopies als quals mai s'ha de renunciar per guanyar petites batalles?

- Això no admet més que una resposta personal, per una raó molt senzilla. És a dir, els pobles al contrari del que diuen les dctrines oficials, sobreviuen mentre existeix la consciència de

ser un poble. I una cosa imprescindible per definir una nació és la consciència de voler ser una nació. La resta ajuda a identificar-se, però no són imprescindibles ni la llengua ni la unitat territorial, ni elements de cohesió racial o religiosa i la història ens demostra que hi ha possibilitats de mantenir la consciència de poble perdent una sèrie de valors que jo crec que són essencials i que s'haurien de conservar. Posaré un exemple: és molt possible que l'euskera desaparegui i no per això deixarà d'existir la nació basca. És a dir, els bascos que parlen castellà ho tenen tan torrat com els que parlen euskera. Hi pot haver un nacionalisme basc en castellà i, de fet, aquesta és la llengua que s'empra a tots els mitjans. Malgrat els esforços que es fan amb les ikastolas, el basc no és més que una llengua minoritària molt localitzada a certs indrets de la muntanya. Un altre exemple: el castellà ha desaparegut de Les Filipines i es manté la consciència nacional. Per tant, anant al fons de la pregunta, sé que passi el que passi amb els aspectes culturals i lingüístics, a mitjans del segle XXI, a Mallorca hi haurà una consciència nacional poderosíssima. Si, per arribar a això han hagut de desaparèixer la nostra llengua i la nostra cultura, crec que la victòria de la consciència nacional no estarà justificada. Aleshores el problema que jo veig és que per salvar la llengua i la identitat nacional hi ha una feina de vint-i-cinc o trenta anys que, si no es fa durant aquest temps tenim la batalla perduda. Ja he vist com la batalla de la llengua s'està perdent a Palma malgrat hi ha procés de normalització i la llengua s'ensenya a les escoles.

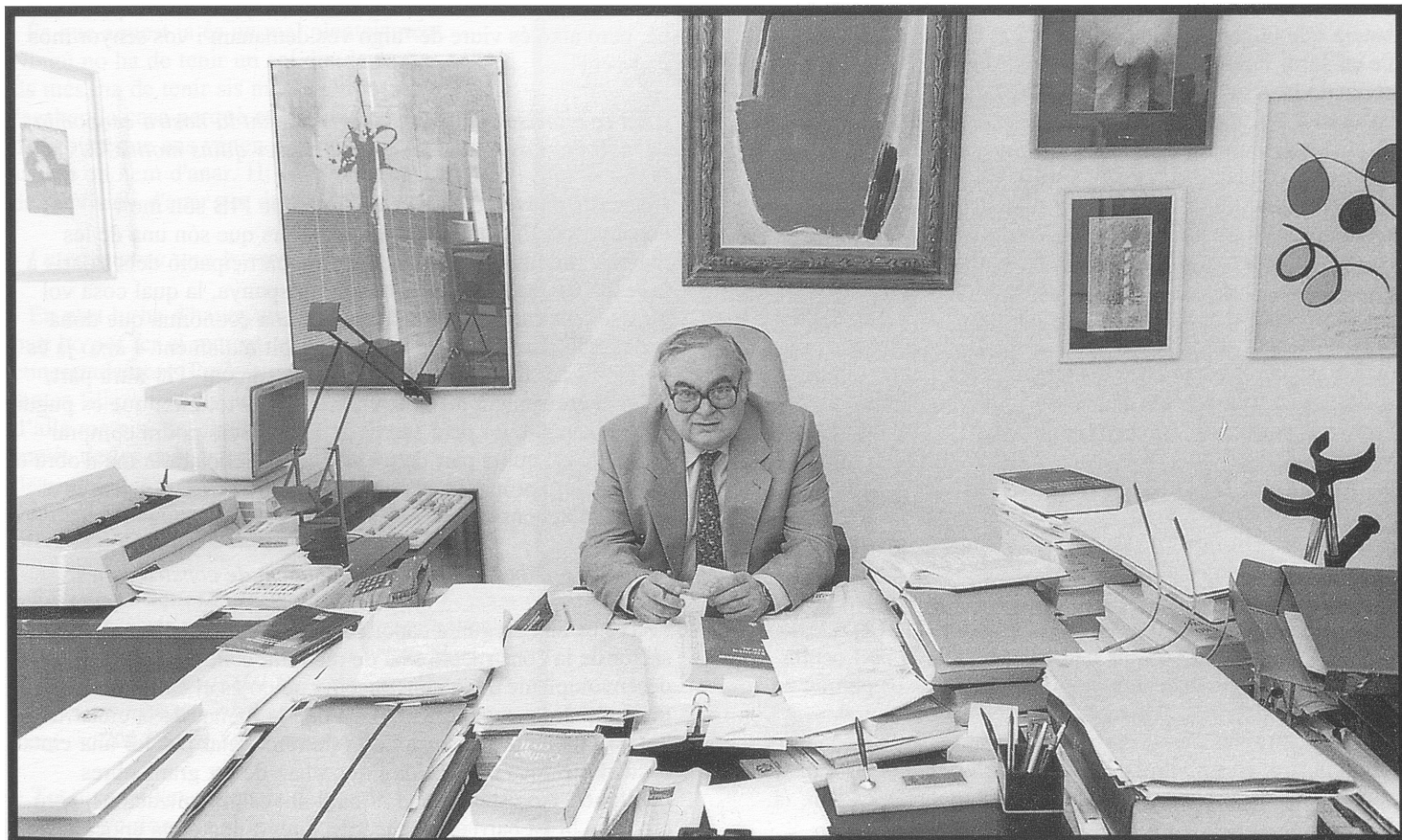
LES RELACIONS AMB CATALUNYA

- L'altre partit polític de Mallorca que també s'anomena "no sucursalista", el PSM, va pactar amb Convergència i Unió per a les darreres eleccions europees. És cert que al seu partit, UM no li va ser possible i si ho és, per quins motius? Es podria

haver fet? Què troba vostè del concepte de Països Catalans?

- Això són moltes preguntes en una. Per començar, em pareix perfecte que el PSM hagi pactat amb Convergència i Unió. Nosaltres no varem poder? Bé, si es parteix de la base que no es podia acceptar la primera premissa, és clar que no varem poder. I crec que el catalanisme històric va perdre una gran ocasió de demostrar que té un mínim de generositat. Estadísticament aquestes eleccions es presentaven a partir d'unes eleccions anteriors a les qual Convergència i Unió havia perdut el tercer diputat i per un parell de milers de vots i amb l'aliança amb el PSM i Unió del País Valencià, s'assegurava aquest tercer diputat. Això, per principi i com a motiu per pactar jo ho consider innacceptable, ja que, a pesar que després els vots del PSM i d'Unió del Poble Valencià no han estat necessaris, entenc que si es creu en qualche cosa més que anar a treure cadiretes i càrrecs, el que s'hauria d'haver fet és l'oferta que el tercer escó es repartiria entre el PSM i UPV, mitja legislatura perhom. Com que aquesta generositat no va existir mai des del principi, UM no va cedir.

Per altra part, jo, personalment sempre he cregut en la idea d'uns Països Catalans de caràcter cultural i no crec en els Països Catalans com a projecte polític, bàsicament per una raó nascuda de l'experiència: perquè els catalans no hi creuen. Sempre han utilitzat això com una excusa per esglaiar Madrid per treure concessions per a ells i hi ha gent que és suficientment sincera per dir-ho i altra que és tan beata i tan hipòcrita que ho amaga, però tots pensen així i que se sapiga: mai no han mogut un dit per a res del que afecta aquestes terres. És a dir, Catalunya rep compensacions per la reparació del mal que el franquisme va fer a la llengua durant molt de temps i mai no han consentit compartir-ho amb nosaltres. Per exemple una de les coses per les quals ha servit l'autonomia ha estat per fer que el que era la Caixa de Pensions de Catalunya i

Balears ara sigui la Caixa de Pensions de Barcelona, controlada per la Generalitat i on no interessa que hi hagi cap balear. Tenen les sucursals aquí, manegen els nostres doblers, però a l'hora de comandar no hi volen ningú d'aquí. Amb gent així es fa molt difícil parlar de segons quines coses i com que veig que tenen una idea molt clara de què volen i de quines són les seves reivindicacions tampoc no vull combregar amb roda de molí. Jo no vull que el pancatalanisme polític sigui una forma de sublimar la impotència creativa del nacionalisme balear.

- Defensors d'aquest projecte d'anar junts mallorquins i catalans cap a Europa diuen que tenim en comú un teixit social de petita i mitjana empresa...

- Sí, amb la particularitat que la petita empresa mallorquina s'ha destruït per culpa dels catalans. Quins són en termes no-turístics els dos grans enemics de l'economia mallorquina?: els catalans i els valencians.

- I, com així?

-Perquè uns ens invadeixen de productes agrícoles i els altres ens invadeixen de productes industrials i avícoles. Quan parl així ho faig estrictament en termes macro-econòmics, al marge de les bones intencions de la gent. I, possiblement això és la llei del mercat. Però és cert que, per exemple, des dels laboratoris Miró fins a La Menorquina i el dia menys pensat El Caserio, la tendència és que les empreses bones d'aquí se'n vagin a Barcelona, per una raó estricta: que a Barcelona la distribució és més fàcil que a Maó o a Palma. Però no deixa de ser un fet que la plataforma continental actua econòmicament contra les Illes i si turísticament ho poguessin fer, també ho farien. Aleshores anem a veure quantes coses han passat i passen. Per exemple aquí hi havia una empresa pionera en el món dels transports que era Transports Pons. Ha desaparegut i ara dominen el transport les companyies catalanes. De la mateixa manera que la gran banca espanyola ha destruït la banca local o que en Jordi Pujol té claríssim que Catalunya ha perdut la batalla de la banca o de les grans superfícies de distribució, el cert és que si Catalunya ho ha pogut fer en altres sectors ho ha fet. Un altre exemple és l'aigua mineral. La que és consumeix a Mallorca procedeix sobretot de Catalunya i això no té cap lògica. L'aigua mineral no és un producte tan sofisticat com perquè resulti impossible que les que nosaltres produïm puguin abastir tot el mercat i l'haguem d'importar-ne de Catalunya. És un problema de màrqueting, de publicitat en televisió, d'agressivitat comercial... però a Mallorca hi ha prou aigua mineral per a tots nosaltres i per als turistes que venguin i si les nostres empreses estan en crisi és perquè les catalanes les acorralen. I a Manacor no es ven un sol moble fet al mateix poble. Es venen mobles fets a Catalunya.

DEPENDÈNCIA EXTERIOR

- Al marge de tot això també es parla d'un sector turístic dependent dels majoristes de viatges.

- El problema és que no depenem de nosaltres mateixos. Es veu la punta d'un iceberg i a dins l'aigua hi ha tota la part oculta que ve a dir que no depenem de nosaltres mateixos perquè no ho hem volgut fer mai. I sempre passa que si no es poden prendre les pròpies decisions ho fan uns altres. Una economia com la nostra, sols controla els graons inferiors del sistema. Per dir-ho d'una altra manera, vivim una economia dependent, la qual cosa ve a ser una economia colonial a la qual els

importadors, els distribuïdors, els comercialitzadors, els que tenen lligams amb les empreses estrangeres són el suport de la vida econòmica mentre que la producció pròpia és secundària respecte de totes aquestes fonts de riquesa. Ara mateix si agafam qualsevol país sudamericà veurem que allà els que tenen poder són els que representen la General Motors, la companyia Mercedes i en general les grans companyies, exceptuant algun cas molt particular com pugui ser el sindicat de cafeters, etcètera. Però, en definitiva, la producció pròpia no té entitat per contraposar-se o lluitar amb tot això.

I ara anem al turisme. Té els avantatges que ha donat una riquesa i una ocupació i també té com a característica que en comptes d'esser un sector colonitzat en la propietat dels establiments turístics, en gran part la infraestructura hotelera i de l'oferta complementària és propietat dels mallorquins. Inconvenients? El primer és que, com que Balears és un territori limitat el turisme no pot ser indefinit, el procés d'urbanització a qualque moment s'ha d'aturar i no hi podrà haver increment quantitatiu. Però com que no hi ha un projecte de país ni un pla estratègic de productivitat, de competitivitat, ni res de res, el doblers que el sector turístic té com a excedents s'inverteixen per crear la nostra pròpia competència a l'estranger. I no és que jo estigui en contra que hi hagi inversions a l'estranger, però al mateix temps com que no hi ha una estructura econòmica potent i sòlida que, a més del turisme tenguim bancs, etcètera, el resultat és que s'hagi desaprofitat l'ocasió de tenir majoristes propis quan hi va esser. Una economia com la nostra que ha tengut la força i la riquesa durant tants d'anys, avui ja hauria de ser propietària de molts de majoristes d'Europa. I no poder controlar el sistema productiu en tots els graons suposa que la capacitat de resistència de la nostra economia al "dumping" que es fa a fora és molt limitada.

Fa dos anys varen haver de "passar pel tub" en la rebaixa dels preus. I ara una sèrie de circumstàncies com són la guerra de l'ex-Iugoslàvia, el terrorisme de Turquia o el problema islàmic del nord d'Àfrica han equilibrat la balança i sembla que tot va bé, però això és viure de "aigo vos demanam i vos senyor mos dau vent".

- Els economistes diuen que darrerament la nostra economia va molt bé. Vostè també ho creu?, i, per quins motius?

- Aquests creixements així, en forma de PIB són molt enganyosos. El cert és que a les Balears que són una de les regions amb major renda per cap, la participació dels salaris a la renda és una de les més baixes d'Espanya, la qual cosa vol dir que teòricament, per una part és una economia que dóna beneficis i per l'altra, els reparteix molt malament. I això ja és un motiu per dubtar del model de creixement. Per altra part, quan el creixement no és equilibrat, fins i tot dubt que es pugui dir creixement, un petit sector de la població podrà comprar més però en quina part de tot això es beneficiarà la mà d'obra o la producció pròpia? I és possible que si al final del procés el sector de la construcció no es recupera...

- S'ha de recobrar la construcció?, hem de construir més?

- Això és una pregunta capciosa. Pareix que si jo dic que el sector de la construcció s'ha de recobrar estic a favor d'un desenvolupisme de la construcció que no és el cas, en termes generals. Jo, personalment, pens que la meitat de la ciutat de Palma s'ha de tirar a terra i s'ha de remodelar per fer una ciutat bastant més ben construïda i que s'han de fer grans obres públiques. No estic perquè hi hagi noves urbanitzacions, però crec que hi ha barriades senceres, fetes a una certa època que el

millor destí que podrien tenir seria la pedrera i construir habitatges moderns amb jardins i tal i qual. Si ens posam a pensar a llarg termini i veim la quantitat de terreny urbanitzat i urbanitzable que hi ha a aquestes illes i que no s'ha construït és infinitament superior al creixement que puguem tenir.

UN ALTRE TIPUS DE CONSTRUCCIONS

- *Perdoni que l'interrompi, segons vostè, hem de pensar en els terrenys urbanitzats i urbanitzables en conjunt o per separat?*

- Bé. És igual si damunt els plans apareix com a urbanitzable, vol dir que hi ha unes previsions de creixement que no es connecten ni amb la capacitat de feina ni amb el creixement demogràfic lògic i que es pensa en uns moviments migratoris que no tenen justificació si al darrera no hi ha altres coses com uns creixements industrials. Jubilats? No té sentit. Cada vegada hi ha menys neixements i per tant crec que no s'han de fer noves cases. Aquells horitzons de construcció de nous edificis i de moltes escoles s'ha acabat. Ara les escoles hauran d'esser aquestes mateixes millor preparades o unes altres noves que substitueixin les actuals, però no hi haurà més nins quantitativament, s'entén.

A més a més, s'han de remodelar els barris antics o malfets. També voldria dir que crec que el model municipalista està acabat. L'urbanisme és massa important per a deixar-lo sols en mans dels ajuntaments.

- *Però supòs que l'esbucament de barris o edificis vells es deu haver de fer amb unes certes previsions i garanties. No es pot dir a una família que viu a un barri pobre: "tomarem ca seva, en farem una altra i si la pot comprar, la compri".*

- És que aquest ja és un mal plantejament. Ningú no ha de tenir un sol dia de passar pena. És més, ha de tenir sis mesos d'il·lusió de dir "acaben la casa perquè ens hi mudem", però no d'angoixa que ens vénen a tomar la casa i no sabem on hem d'anar. Hi ha d'haver un mínim de previsió i d'anar per davant les necessitats.

- *I això suposa una inversió pública o què?*

- En part hi ha d'haver una inversió pública, en part ho pot fer el mercat, es pot fer concertadament. Però, en el fons no hi ha tantes filigranes, els doblers sempre surten d'allà mateix, del finançament de l'estalvi a través de les caixes i construeixen unes determinades empreses privades. I no té res a veure si ho fa una cooperativa, una empresa privada o un altre.

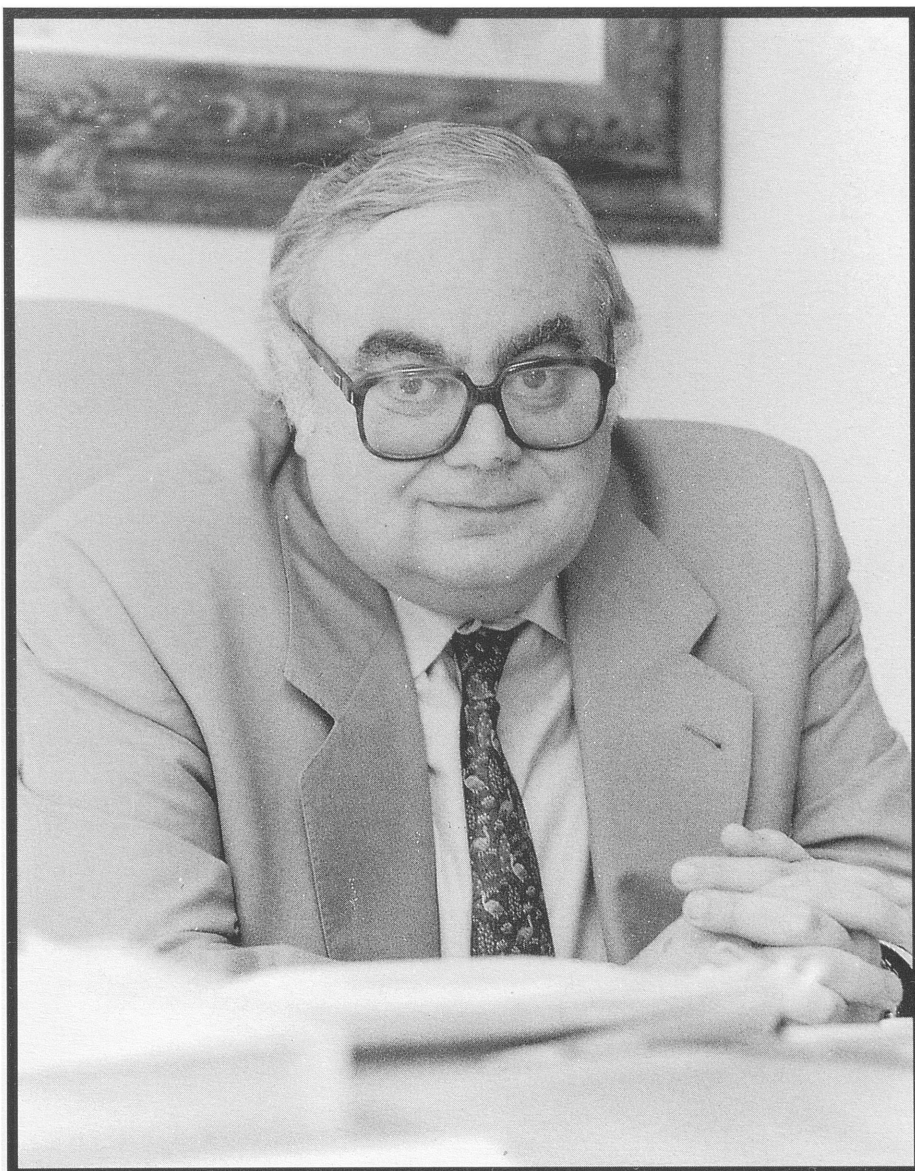
- *Bé, però a aquesta illa hi ha hagut dues experiències de gent a la qual s'oferia "noves cases" i que no les han arribat a veure. Parl dels antics habitants del Puig de Sant Pere i dels que varen comprar un habitatge a la cooperativa PSV a Son Ferrer.*

- Tot això és l'experiència d'una mala gestió, però no s'enfonsarà el món per aquestes coses.

Trist d'un país on la gent s'ha de resignar que aquestes coses passin sense que es prenguin mesures. I a més a més, com a mínim fa trenta anys que hi ha lleis que diuen que el que rebi quantitat a compte d'un habitatge sense tenir una pòlissa d'assegurança per poder tornar els doblers si no es fa l'habitatge serà considerat d'estafa i anirà a la presó. Però la gent continua sense fer l'assegurança i sense anar a la presó.

- *Aquesta entrevista quedaria incompleta si no parlàssim de les relacions entre les illes de la comunitat balear i d'aquell concepte de "Ciutat i Part Forana" que vostè tant va divulgar fa devers vint anys.*

- Les relacions entre les Illes han de ser sobretot flexibles i amb un principi de subsidiarietat que, al mateix temps tenguí en compte un sentit global del país. Tant uns com altres hem d'abandonar el victimisme i hem de cercar una nova vertebració política i unes institucions insulars que siguin realment fortes i amb competències pròpies. Els conceptes de "Ciutat i Part Forana" no sé fins a quin punt han perdut vigència. Cert és que la nostra representació a les eleccions generals i autonòmiques es decideix, sobretot a Palma. Ara per ara, jo som partidari de les llistes obertes i d'una distribució per distrites més apropiada als ciutadans.

Retratant els cacics

Entrevista a Isabel Peñarrubia

per Gina Garcías

Això era un senyor que concebia la política i parlava de l'interès públic en funció dels seus interessos personals. Els mitjans de comunicació li eren útils, però no suficients, així que mantenia el costum d'estar a prop de la gent, de no abandonar la possessió, d'assistir a les festes del poble, de presidir els oficis religiosos en un banc reservat, de participar als balls de bot, de donar almoïna el dia de la festa gran... Li agradava premiar els subordinats més fidels, atorgar alguns favors, ser quasi com un pare. Pare i Patró. Als pobles l'apreciaven i el tractaven com a un dels seus, però també com a un senyor. Era, la seva, una proximitat distant, la seva mirada, una concessió. A canvi de tot només demanava el vot i feia creure a la gent que sense ell patiria vertigen i desampar. El poble no era beneït, però creia sincerament que li devia grans favors al cacic. I així va viure molts d'anys...

La historiadora Bel Peñarrubia sap molt bé quins són els antecedents de moltes de les situacions actuals. A la llum de la seva narració s'entén molt bé la feblesa del nacionalisme, el gran esforç que encara ha de fer l'esquerra per aconseguir l'hegemonia en aquestes illes.

Tanmateix, el final d'aquesta història roman obert. El senyoratge està perdent l'admiració que abans causava. L'Estat central ja no és un protector contra el canvi social. El teatre de la persuasió està canviant la coreografia.

-Com es manifesta, avui, el caciquisme a Mallorca?

-Crec que abans de tot caldria analitzar l'origen del caciquisme i la seva relació amb una formació social i un règim polític determinats. Per cercar l'origen del caciquisme en primer lloc hauríem de parlar de clientelisme com a relació pre-política que s'estableix entre un patró i un client, relació entre desiguals i que implica una protecció per part del segon. El clientelisme no suposa necessàriament l'intercanvi del vot i fou un fenomen de llarga durada dins la societat rural mallorquina d'abans de la implantació del sufragi, corol·lari del règim liberal. L'explicació del clientelisme i el caciquisme s'ha de cercar en l'estructura de la propietat i en el règim de tenença de la terra. A Mallorca durant el segle XIX i bona part del XX abunda la gran propietat treballada per jornalers i dirigida per un amo. Els latifundistes pertanyien en gran part a la noblesa. Després, i de forma progressiva, els "indianos", comerciants i industrials anaren adquirint possessions, sobretot a partir de la segona vintena del nostre segle. També des de finals del XIX molts de jornalers foren alhora minifundistes, mitjançant l'establiment (emfitensi). Aquells senyors passaven llargues temporades a les possessions controlant les principals collites i alhora mantenint amb tots els seus subordinats una relació jeràrquico-paternalista. Aquesta relació vertebrava la societat rural ja que era també legitimada per l'església i per l'estamentalisme d'origen feudal. La llengua, el vestuari i tot el codi de comportament distingia els estaments i així, per exemple es deia vossa mercè, vostè, vos i tu. Aquesta cohesió social en el

camp mallorquí tingué les primeres clivelles quan es produí una disminució de mà d'obra que juntament amb la influència de l'obrerisme estimulà la reivindicació salarial i començà a aparèixer el conflicte social a la segona vintena del nostre segle. El paternalisme dels terratinents, però també dels amos amb els subordinats, els feia jugar el paper de patrons i de mediadors amb l'exterior, en

Isabel Peñarrubia i Marquès va néixer a Palma el 1951. Es llicencià en Història Contemporània a la universitat de Barcelona.

"Mallorca davant el centralisme (1868-1910)" és el títol del llibre amb el qual va publicar la seva memòria de llicenciatura l'any 1979. "Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional (1917-1923)" és el títol del llibre que recull la seva tesi doctoral. Un volum de 730 pàgines.

Bel Peñarrubia és catedràtica d'Institut. És casada i té dues nines. Resideix a Girona i estiuja a Alaró.

un joc creuat, senyor-amo, senyor o amo-petits pagesos. Els patrons proporcionaven feina, beneficència, protecció davant la llei, però també premiaven els jornalers més fidels amb una sota o l'amo més rendible amb la prolongació del contracte. El caciquisme es transformà en clientelisme quan el patró també demanà el vot al client.

-A nivell econòmic?

-El que és fonamental per entendre l'essència de la relació caciquista no és quin tipus de serveis o de favors proporciona el cacic amb els seus propis mitjants (convidar, donar feina, préstecs a bon interès, posar bon preu a la collita, comprar el vot, etc.) o com a intermediari amb l'Estat (concedir un camí, l'enllumenat del poble, el veredictes d'un judici, rebaixa de contribucions etc.) perquè moltes d'aquestes concessions poden tenir un caràcter col·lectiu, no de favor personal, i cobrir una necessitat real d'un poble o d'un districte. El que distingeix la donació caciquista de la demanda "ciutadana" és que els ciutadans demanen al poder públic allò que creuen que legítimament és un dret i, per tant, estan disposats a exigir-lo. En canvi, la demanda al cacic és sempre percebuda com una concessió graciosa del cacic, un favor, al qual no tenen dret i al qual per tant s'ha de respondre amb un altre favor: crea dependència, no ciutadania. Aquest funcionament envia la població i fa que els votants tinguin una concepció instrumental de la política.

EL CACIQUISME COM A PERVERSIÓ

-Sembla que ara, en ocasions, també es manté aquesta relació de dependència.

-Sí. És un funcionament que perviu quan ja ha canviat la situació econòmica i social que el va fer possible, perquè els canvis de mentalitat són lents. Darrera el caciquisme no hi ha ideologia ni programa polític, els clients del caciquisme pertanyen a diferents classes socials i hi ha funcionaments caciquistes en tots els partits polítics, tot i que en alguns són consubstancials i definitoris. Ara bé, hi ha partits que per tradició ideològica tenen com a valor fonamental el funcionament democràtic i així consta en els seus programes. Aleshores que en determinades instàncies o individus concrets de partits democràtics es practiqui el caciquisme s'ha de valorar com una desviació, una gangrena a extirpar dins un cos polític i que la resta del partit rebutja com aliè a la seva definició. És una perversió de persones i col·lectius concrets, fills d'un passat i d'una conseqüent mentalitat.

-Com varen mantenir els cacics l'hegemonia ideològica, la cohesió social?

-La qüestió de l'hegemonia és un tema sobre el que hauríem de reflexionar conceptualment i històricament. Quan es parla d'hegemonia es parla de consens, d'acceptació. Quan hi ha hegemonia vol dir que prima l'acceptació sobre la coacció i això no significa que desaparregui completament aquesta darrera, però sí que només es practica en darrera instància i de forma més subtil. Quan els individus o els col·lectius accepten un poder és perquè obtenen qualche cosa a canvi, els satisfà

unes necessitats, de la manera que sigui. No es pot liquidar la qüestió de l'hegemonia d'un poder objectivament oligàrquic, no democràtic, tot dient que aquell poble està alienat. Posaré uns exemples històrics, que són els que més conec i que poden il·lustrar fins a l'actualitat. A la Mallorca de la Restauració dues terceres parts de la població eren rurals i estaven imbuïts dels valors patriarcals que es traslladaven des del respecte al pare i als ancians dins la família, fins a l'acceptació dels que estaven per damunt en l'ordre jeràrquic. El senyor i l'amo donaven feina i concessions segons el capteniment, mentre que des de la trona es donava suport a aquest ordre de coses. Aquesta integració social es completava amb allò que en termes antropològics s'anomena teatre de l'hegemonia: els senyors repartien almoïna, per les Verges no es collia oliva i a la possessió hom repartia bunyols... Els senyors assistien a les festes del poble, a l'ofici en bancs reservats i participaven als balls de bot... Els amos i els missatges passaven el rosari plegats, etc.

Aquest sistema cada vegada era de més difícil aplicació a Ciutat on sí que existia una no gens menyspreable oposició republicana i un creixent moviment obrer. Aquesta dissidència comptava amb la seva pròpia premsa, sovint censurada, però a causa dels mètodes de control caciquista, mai no guanyaren eleccions. El que és curiós és que el paternalisme que al camp funcionava com a vehicle d'integració no era bo per a la ciutat, i així els cercles d'obers catòlics no aconseguiren arrelar en les classes populars urbanes. Com es desprèn de tot això, en aquella època, però encara ara, els mitjans de comunicació no són els mitjans més importants per tal de crear hegemonia.

ELS NOTABLES

-Com estructura el caciquisme el seu poder polític?

-La jerarquia caciquista tradueix amb fidelitat l'enteixinat social. De dalt a baix hi havia els notables dels partits turnants, conservadors i liberals que podrien ser senadors, diputats a Corts i a la Diputació, batle i regidors de Ciutat o simplement membres dels comitès polítics provincials. Tots ells havien de ser senyors i pertànyer a les classes dominants urbanes, perquè per tenir tractes amb els representants del poder estatal hom havia d'assegurar un "statuts" i uns bons contactes socials. Aquests notables ho eren en funció de la seva qualificació professional, normalment advocats, molt apta per a la política, o bé en funció de tenir una àrea important d'influència: terratinents o alguns industrials, necessària per a la recollida de vots. Per davall d'aquests cacics senyors hi havia els cacics pagesos que eren els que normalment feien de batles i regidors als pobles, alhora que formaven part del comitè local d'un dels partits dinàstics. Els cacics pagesos estaven subordinats políticament als cacics senyors, reproduint la jerarquia que ja es donava a nivell econòmic-social.

-El caciquisme i el nacionalisme, són, aquí, termes antagònics? Els cacics, mai no han estat nacionalistes, però, ho podrien ser ara?

-Hem d'aclarir termes. Qualsevol reivindicació d'algun grau de sobirania partint del reconeixement de la pròpia identitat, amb legitimació històrica, és nacionalisme, encara que per diferents

raons no aspiri a tenir el propi estat. En aquella època trobam que nacionalistes com Joan Estelrich o Guillem Forteza feien regionalisme conjuntural, ja que acceptaven pertànyer a l'Estat encara que amb una ampla autonomia, arribant a la constitució federal, com també feia la Lliga Catalana. Ara bé, des de la consideració que això es legitimava sobre l'existència de la nació catalana que cedia una part de la seva sobirania a l'Estat. Així, m'agradaria més parlar de mallorquinisme polític que de nacionalisme.

EL CENTRALISME DELS PORUCS

-Per què la burgesia i les classes tradicionals dominants a Mallorca sempre apostaren pel centralisme?

-Hi ha excepcions, encara que minoritàries, entre les classes dominants que no apostaren pel centralisme. Per exemple, el Carlisme, que com a doctrina i ideologia durà molt entre un sector important de la noblesa mallorquina. Tot i que s'ha de dir que no funcionà com a alternativa política, perquè ja a partir de començament del segle XX amb la consolidació del sistema de la Restauració a Mallorca i sobretot amb l'arrelament del maurisme, molts de nobles carlins donen suport als candidats conservadors, perquè els veuen més viables.

També el republicanisme tengué un cert arrelament entre sectors de la burgesia comercial i industrial, sobretot fins a l'adveniment de la monarquia restaurada el 1874. Tot i que, ja clarament en els vuitantes del passat segle, aquesta fracció de la

burgesia és engolida pel Partit Liberal. Per què? Idò, perquè la irrupció del moviment obrer i del radicalisme de les classes populars, especialment durant el sexeni revolucionari, els espanta i veuen com una aventura perillosa pels seus interessos la República Federal. L'Estat central fou un bon protector en contra del canvi social. Encara que no deixaren mai de tenir conflictes amb ell. Per exemple, la burgesia, quan la pèrdua de les colònies, decepcionada del centralisme demanava el port franc i el concert econòmic, però amb poca energia. El mallorquinisme polític no es podia improvisar oportunísticament.

Tot i això, aquests mateixos sectors continuaven conreant un mallorquinisme només cultural. I l'Església i la noblesa carlina també hi participaven. Pensem que el fet que aquests darrers donassin suport polític als governs de la Restauració no implica necessàriament identificació ideològica. Ja que el profund antiliberalisme de gran part de l'Església mallorquina i dels tradicionalistes, els decantava a la vegada d'un rei considerat un liberal i d'uns governs «massa laics».

L'ESQUERRA NO HA ESTAT SEMPRE CASTELLANISTA

-Ara, com que el moviment obrer es nodreix molt de la immigració, tampoc no fa aliança amb els sectors nacionalistes.

-No hem de caure en el tòpic que el progressisme i l'esquerra han estat sempre castellanistes a l'illa. A Mallorca han coexistit una cultura popular conservadora i una progressista i totes dues

són iguals d'autèntiques i representen realitats socials ben vives. Què és més mallorquí, el teatre de Bartomeu Singala i Bartomeu Ferrà o el de Jaume Roca i "Es mascle Ros"? O unes glosses sobre les matances o unes altres de denúncia social? Aquesta continuïtat de les classes populars en el manteniment de la seva identitat nacional va fer que fins i tot gèneres populars forasters, com la sarsuela i el cuplé, per exemple, es mallorquinitzaren quant a temes i llengua, almenys una part dels que es produïen a l'illa. L'associacionisme popular i les organitzacions obreres unides al republicanisme recolliren aquest sentit de mallorquinitat en la seva vida lúdica i cultural: cançons dels orfeons, glossades, teatre, etc. El socialisme fou més castellanitzant, però la pròpia realitat cultural de les classes populars mallorquines d'aleshores imposava, junt als gèneres obreristes castellans, d'altres ben mallorquins, com recull Antoni Nadal. Si hi hagués una voluntat política d'integrar aquesta immigració es continuaria amb aquesta tradició popular mallorquina, de signe progressista i per tant també oberta a noves aportacions.

- Hi ha altres motius? L'esquerra tampoc no ha estat mai hegemònica a Mallorca. Hi ha alguna relació en el fracàs de les dues opcions, la nacionalista i la progressista?

-Per entendre el cas mallorquí és il·lustratiu pegar una ullada al català. Al Principat hi ha hagut sempre dos tipus de catalanisme, el burgès i el popular i no podem dir que un sigui anterior a l'altre. Tenen molts moments en què convergeixen, com per exemple quan obrers i fabricants demanen a Madrid proteccionisme per a la indústria durant el segle XIX. Però hi ha èpoques en què molt clarament un dels dos es fa hegemònic i sap vertebrar les aspiracions catalanes arrossegant la major part de la població darrera. Però el que és simptomàtic és que ambdós catalanismes eren protagonitzats i liderats per classes urbanes lligades a la indústria.

Clar que també trobam dins d'ell algun sector agrari, com els pagesos rabassaires els anys 30, però afegit al catalanisme popular urbà i en moments en què aquest camperolat endegava un reivindicacionisme molt fort. La gran diferència amb Mallorca està en la feblesa de les seves classes urbanes i industrials. L'estructura agrària era preponderant i no generava una cohesió nacional amb consciència d'identitat, sinó una cohesió d'antic règim.

El cas de la marginalitat de l'esquerra, històricament, és molt semblant al del regionalisme. Perquè no és veritat que no existís progressisme, contestació. A Ciutat, per exemple, hi va haver èpoques abans de la Segona República de molta presència republicana a l'Ajuntament, tot i el caciquisme. Ara bé, no hem d'oblidar que a Palma només hi vivia una tercera part de la població mallorquina. A més a més, si l'oligarquia agràrio-financera era l'hegemònica, això volia dir que manejava l'entramat legal del procés electoral i aconseguí que l'illa fos un districte únic, per així neutralitzar aquells vots progressistes ciutadans amb els del caciquisme rural.

L'ÀMBIT DE LA NACIÓ

-Hauríem de definir ara quin és l'àmbit de la nació: Mallorca, les Balears, els Països Catalans?

-En cada fet nacional té més pes un tret o un altre. En el cas mallorquí, com en el català en general, el factor d'identitat més determinant és la llengua i la cultura que vehicula. La catalanitat de la llengua no cal ni explicar-la. Pel que fa a la cultura, prou s'ha estudiat la comuna cultura culta de tota l'àrea de llengua catalana. La cultura popular compta amb els estudis comparatius d'Amades per a tots els Països Catalans, però a més, per poc que un es fixi, comprovarà la increïble comunitat de festes, tradicions, menjars, dites, creences, etc. Aleshores, l'àrea nacional nostra és la catalana, però a la vegada Mallorca -jo no diria les Balears- és una regió molt marcada per la seva insularitat i per ser una formació social molt específica i amb una part de la seva història molt pròpia. Això no lleva que històricament no tingués sempre una relació predominant amb Catalunya i que Barcelona, sobretot, fos la nostra locomotora, el nostre exemple.

-En quin estat de conservació i de reivindicació es troben ara els trets nacionals? Sobre quines bases es pot sustentar ara el nacionalisme polític?

-Jo crec que el grau de conservació de la nostra llengua -que com he dit és un dels trets d'identitat més clars- és encara bo, sobretot als pobles. A més a més es viu un fenomen esperançador i és que s'ha despertat un orgull per allò nostre. El jovent dels pobles ja no té aquell complex de pagesos que tant va estigmatitzar moltes generacions, i de Ciutat ja no s'admira el senyoratge com a sinònim de castellanització. És més, ha sorgit una ànsia de conservar les tradicions i festes populars que estaven en perill. Per tot arreu es recuperen tradicions. S'admira els nostres avis. Els Cossiers d'Alaró, l'anada en carro des de Petra a Son Serra de Marina són alguns exemples.

El nacionalisme polític hauria de connectar amb tot això, però també oferir un projecte de país que pogués tornar a vertebrar la societat mallorquina, encara ara desvertebrada.

EL NACIONALISME INTEGRADOR

-Quins sectors poden ser ara objectivament nacionalistes o, fent la pregunta d'una altra manera: Quins tipus de nacionalisme hi pot haver segons la posició de classe?

-Crec que tota la societat mallorquina ha d'estar interessada en aquest projecte de país, que seria de conservar i propiciar els trets d'identitat, però també, i això és molt important, s'ha d'oferir un projecte de futur, de model econòmic. Tots estam interessats de sortir de la improvisació actual i de la degradació de la qualitat de vida. S'ha de planificar el desenvolupament perquè aquest sigui segur, i no conjuntural. S'ha de crear una il·lusió de país que ens faci més solidaris.

-Els partits polítics d'abast espanyol, poder ser nacionalistes a cada comunitat autònoma?

-Òbviament els que impulsen aquest projecte de país, de desenvolupament són partits nacionalistes, no sucursalistes. Són els que coneixen les necessitats de la seva societat i com vehicular-les. I també podria ser que aquests partits nacionalistes forçassin els estatals a tenir una estructura federal, hi sortiríem guanyant tots!

-En les condicions que es donen ara a Mallorca, de tipus social i econòmic, pot aspirar un partit nacionalista a guanyar relativament prest unes eleccions?

-Calen fer canvis de mentalitat que són lents. La societat mallorquina no només ha d'estar més cohesionada, tenir més consciència nacional sinó que també s'ha de democratitzar, i això desgraciadament, encara és més lent. Si no es fa, reproduïrem els vicis caciquistes. Jo som optimista, sempre he cregut en el canvi, però ben fet.

-La Constitució Espanyola dóna suficient cabuda a les legítimes aspiracions nacionalistes?

-En el cas de Catalunya s'estan veient les insuficiències en matèria fiscal, de llengua i de representació exterior. I el mateix podríem dir de Mallorca. Però la mateixa Constitució preveu els mecanismes pel seu "aggiornamento".

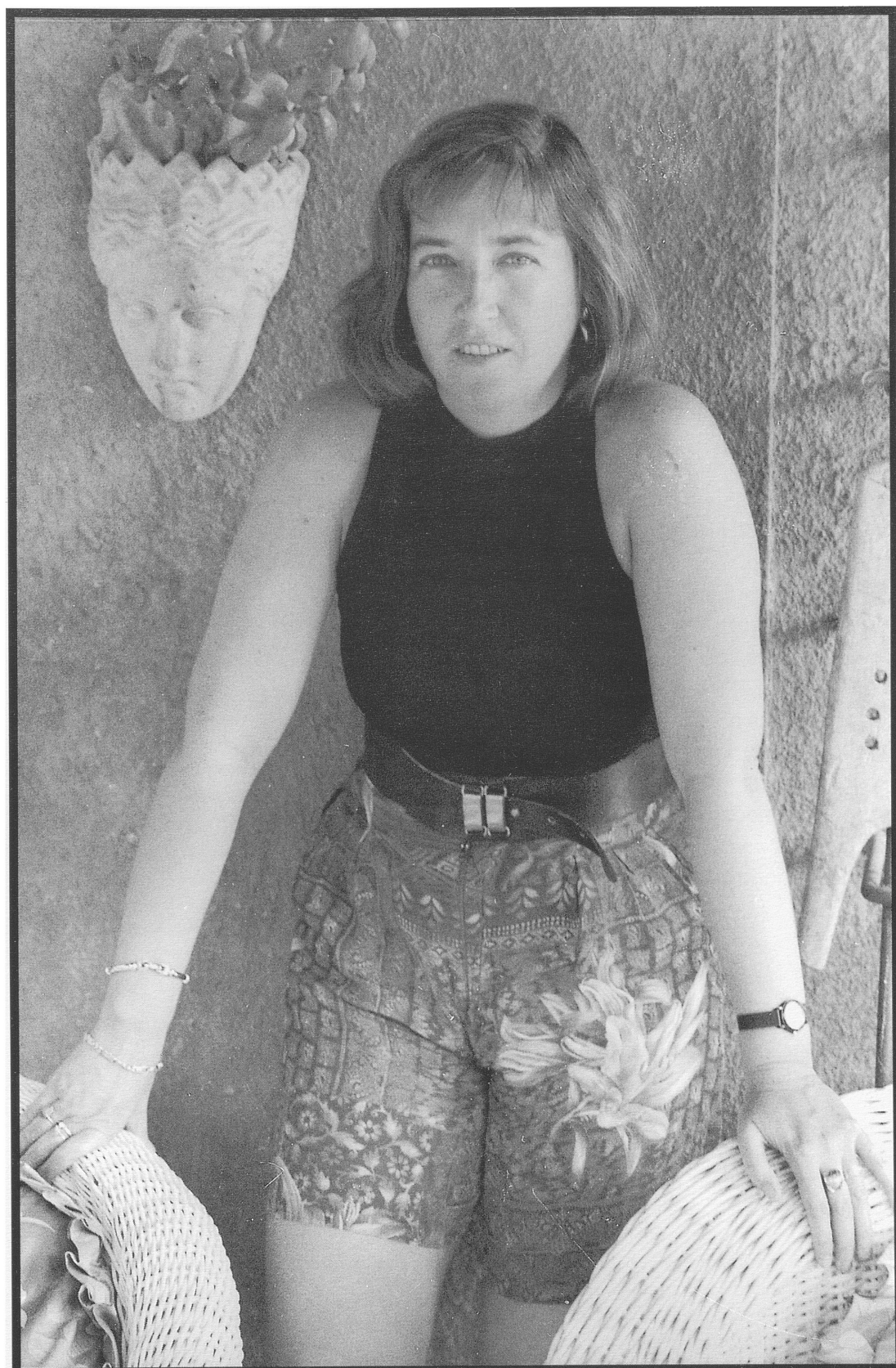
-La llengua catalana és qualche cosa més que un vehicle de la identitat cultural. A pesar de la cooficialitat i de l'ensenyament del català a les escoles, cada vegada és més petit el percentatge de població que la parla habitualment. Llengua, cultura i identitat nacional, tenen els dies comptats?

-Es necessita una consciència de la necessitat de comprometre's més en la defensa i extensió de la llengua entre la població, per part dels poders autonòmics. Crec que aquesta és l'única via possible, perquè des del poder es pot fer molt. Si no, miri's tota la tasca i resultats esperançadors de la Generalitat.

-Per contra, no és un perill, l'exaltació del nacionalisme? Els actuals conflictes europeus són dramàtics.

-El nacionalisme català no ha estat mai expansionista com el

serbi. Nosaltres som un poble d'al·luvió, integrador de diferents cultures i desembarcaments. Només volem que ens deixin seguir essent com som. Si no hagués existit el nacionalisme espanyol, en progressió geomètrica des del Decret de Nova Planta, no existiria el nacionalisme català, de supervivència, de defensa.

Amb els peus enterra

Entrevista a Anthony Bonner

per Caterina Ortega

De rialla fàcil, de tracte amable i d'esperit inquiet, Anthony Bonner es defineix com una persona amb gran curiositat pel món que l'envolta, i s'esforça per treure l'entrellat a les coses. Nord-americà de naixement i mallorquí d'adopció ha convertit la seva afeció a la lingüística en la seva professió. Parla un català molt fluid amb expressions més aviat col·loquials i planeres que ben segur ha après de la gent de Puigpunyent que considera els seus vertaders professors. Integrat totalment en la societat illenca, Bonner esdevé a la vegada un integrador de múltiples actituds sobre el nacionalisme a les Balears encara que sempre intenta no confondre la realitat amb el desig. Des de la seva experiència, Anthony Bonner ens acosta a alguns aspectes socials i lingüístics que comporta el nacionalisme, ens acosta a la realitat del carrer, a la convivència diària entre llengües i cultures diferents i ho fa amb gran serenitat, comprensió i respecte.

- Què fa un nord-americà com vostè en una illa com aquesta? Com va arribar a Mallorca?

- Va esser una arribada totalment fortuïta a un lloc que desconeixia i a un país que també desconeixia i associava només als tòpics taurins i a l'òpera "Carmen". Record que, quan encara vivíem a París, un veïnat també nord-americà ens va parlar de Mallorca com si fos un paradís tahitià... després un altre amic ens va assegurar que a Mallorca es podia esquiar tot l'hivern, imagina't! Amb aquestes referències vàrem decidir venir i he de confessar que al principi em vaig decepcionar una mica perquè m'imaginava l'illa com una versió mediterrània de Tahití.

- I per què es va decidir a aprendre el català?

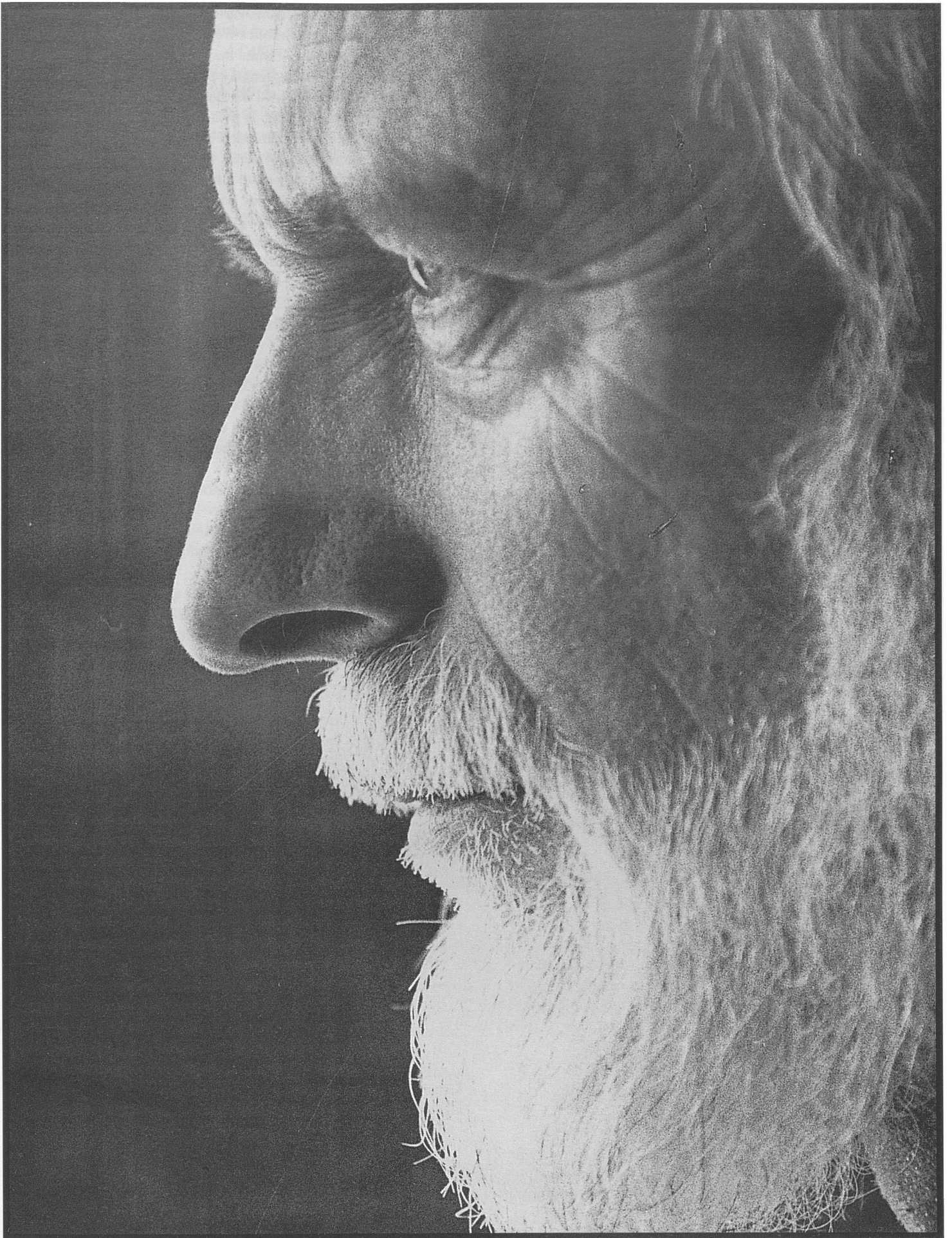
- Jo som una persona que em sent intranquil si no puc comunicar-me amb la gent i per això vaig aprendre el castellà com tots els estrangers i llavors em vaig tèmber que aquí la gent tenia dificultats per expressar-se en castellà i aleshores vaig començar a aprendre el mallorquí. Aquest aprenentatge va coincidir amb l'any que ens vàrem traslladar a viure a Puigpunyent, l'any 1963. En aquells moments encara parlava molt malament el català, equivocava paraules i expressions, cosa que a Palma provocava rialles perquè aleshores no hi havia gaire estrangers que intentassin parlar el mallorquí i em trobaven graciós, mentre que a Puigpunyent ho varen acceptar molt bé perquè facilitava les relacions i això em va ensenyar i ajudar molt. Jo sempre he dit que els meus vertaders professors de llengua han estat la gent de Puigpunyent.

- Abans d'arribar a les Balears sabia que hi havia una llengua i una cultura pròpia i diferent a altres comunitats autònomes de l'Estat espanyol?

- Que va! Espanya era per a nosaltres com parlar de Senegal,

Anthony Bonner va néixer a Nova York l'any 1928. El seu interès per la música el va duu a realitzar estudis universitaris en aquest camp per traslladar-se posteriorment a París on cursà un any al Conservatori. Va conèixer la seva dona a París on també es varen casar. A la tardor de 1954 arriben per primera vegada a Mallorca seguint el consell d'alguns amics seus i amb la intenció de viure-hi només sis mesos. Al 1958 tornen als Estats Units on viuen durant un any i mig i en aquest període Anthony Bonner deixa la seva professió de músic per començar la seva tasca com a traductor. A mitjans del 59 s'instal·len definitivament a Mallorca on han viscut de forma continuada prop de 40 anys.

La seva formació filològica és estrictament "amateur" però s'ha convertit en la seva professió. Ha traduït a l'anglès textos medievals i una obra d'un poeta francès. El seu interès per la llengua i per la cultura catalanes l'ha dut a traduir l'obra de Ramon Llull a qui considera una figura de primera importància en el pensament europeu, difícil d'explicar i difícil d'entendre. També ha publicat llibres de botànica a ran de la seva afeció a l'excursionisme. Des de 1973 és president honorari del GOB (Grup Balear d'Ornitologia), un càrrec que accepta de bon grau perquè segons ells "aquesta gent tan simpàtica necessita un home amb una barba blanca com la meua per anar al davant".

que ho saps ubicar geogràficament però poca cosa més. A més a més, t'has de situar a l'època, cap els anys cinquanta, quan Espanya era un país bastant aïllat de la resta del món, no es trobava dins el circuit normal de la gent que viatjava i per això no sabíem gaire cosa quan vàrem arribar aquí per primera vegada. Després de mig any de viure a Mallorca no crec que s'hagués de menester gaire sensibilitat per entendre que hi havia una altra llengua a part del castellà i que hi havia un idioma oficial i un altre idioma que s'utilitzava en la intimitat, amb la família i els amics... És clar, un que no ho sabia es trobava exposat a un món que semblava aïllat però després jo em vaig tèmmer que aquest aïllament es trencava quan utilitzaves l'idioma de la intimitat, el català o mallorquí, i per tant, la gent entenia que formaves part de la seva societat. Així vaig saber que la clau per no sentir-me estranger era lingüística.

LA CLAU LINGÜÍSTICA

- *Com va esser rebut pels illencs quan va arribar a Mallorca?*

- Fabulosament bé! Mira, jo vaig passar la meua joventut a un poble de Nova Anglaterra, als Estats Units, un poble molt semblant a Puigpunyent i és curiós perquè en aquell poble i després d'onze anys la gent ens considerava estrangers i això que érem una família de nord-americans. Per altre costat, a Puigpunyent ens varen acceptar totalment, amb una amabilitat i simpatia totals.

- *Diuen que un dels tòpics sobre els illencs és que som molt tancats...*

- Sí, però la clau d'aquest tancament és lingüística.

- ... I vostè la va encertar, no?

- Bé, una vegada que vaig començar a aprendre el mallorquí vaig veure que això m'obria les portes i llavors me'n vaig tèmmer del mecanisme sociològic que això representava.

- *Com podria definir el seu procés d'adaptació i d'integració dins aquesta societat i realitat illenca?*

- Com t'he dit abans no puc concebre això de viure a un lloc i no conèixer l'idioma o no saber com pensa la gent que hi viu. No puc concebre el fet de viure a un lloc i duu la meua cultura com una closca que m'envolta i em protegeix del món exterior... També vull dir que aquesta clau lingüística de la qual parlem no la vaig utilitzar cínicament per entrar a formar part de la comunitat sinó que ho vaig descobrir quan ja en formava part.

EL FET NACIONAL I ELS ESTRANGERS

- *Des de la seva experiència, com accepta la colònia d'estrangers a les Balears el fet nacional o nacionalista?*

- Això és una cosa complexa que ha canviat molt amb el temps perquè originàriament, quan vàrem venir a Mallorca, era una cosa més bé folklòrica que no tenia un caire nacionalista i també els estrangers residents eren un grup minoritari. Per

exemple, quan nosaltres ens vàrem instal·lar a Puigpunyent només hi vivien dues famílies d'estrangers mentre que ara ja són prop de seixanta... També ara hi ha antenes parabòliques i per això un anglès o un alemany pot viure en una altra comunitat que no és la seva d'origen però pot veure la seva pròpia televisió i pot aïllar-se més fàcilment i això vol dir que desconeix molt més la comunitat on viu. També he d'afegir que jo tenc una gran curiositat per la lingüística i per la fonètica però hi ha altres persones que tenen gran dificultat per aprendre idiomes... És un poc com la música que et pot agradar moltíssim però pots tenir moltes dificultats per aprendre piano i hi ha gent que mai no podria aprendre ni una nota. Jo conec gent així, estrangers residents a Mallorca que ja han fet un gran esforç per dominar un poc el castellà i també cal destacar que fonèticament i ortogràficament el català és més difícil d'aprendre per a un estranger que el castellà.

- *Tal volta per a un francès no hi hauria tanta dificultat a l'hora d'aprendre el català...*

- Un francès té altes problemes de pronunciació, la seva llengua no té tantes vocals acentuades, per exemple.

EL NACIONALISME DE LES BALEARS

- *Des del seu punt de vista creu que existeix pròpiament un nacionalisme de les Balears i com el definiria?*

Bé, jo pens que primer s'ha de definir què entenem per nacionalisme. Jo crec que hi ha un nacionalisme polític i de molts de colors: n'hi ha que volen esser totalment independents i n'hi ha que no... De tota manera és una pregunta difícil de contestar.

- *Però quin significat dóna vostè a la paraula nacionalisme? Utilitza aquest mot per determinar el sentiment d'una comunitat concreta, que té una cultura determinada i una llengua pròpia diferenciada de les altres?*

- Sí, jo crec que hi ha molts de criteris per distingir què és una nació. Una manera de fer-ho és analitzar el vessant lingüístic. També hi pot haver un vessant racial o territorial... això pot variar segons els casos. Aquí per exemple el vessant és lingüístic mentre que al País Basc és més racial, per dir-ho d'una forma un poc crua, però és així... Alguns polítics bascos utilitzen frases com "els de fora" i hi ha hagut intents d'un cert sector de marginar les persones els pares dels quals no són bascos. També s'ha de dir que el criteri lingüístic no es pot aplicar al País Basc perquè hi ha un percentatge molt petit de gent que parla l'euskera. Aquí a les Balears hi ha una qüestió d'identitat cultural representada per la llengua però també existeix el que representa, per exemple, el GOB no tan sols per conservar la natura perquè el paisatge també és representatiu d'una identitat balear... la destrucció de paisatges i de platges suposa una pèrdua d'identitat.

- *Creu que existeix vertaderament una consciència nacionalista a les Balears?*

- No podem fer generalitats. Aquí a Mallorca tu pots veure gent

de tot color i és interessant: si ho veus des de fora pots trobar gent super-nacionalista però també hem de pensar que tenim dotze anys de Govern de Gabriel Cañellas que representa un nacionalisme de tipus econòmic per dir-ho de qualche manera... N'hi ha de tot color. També cal tenir en compte que vivim en una societat bilingüe i no amb un bilingüisme totalment imposat perquè ha estat acceptat per molta gent. Per això veig tot tipus d'opinions i d'actituds de cara a la política, la lingüística, el nacionalisme lingüístic...

- *I quina és l'actitud majoritària en aquest nacionalisme lingüístic?*

- Això realment no ho sabria dir perquè cada dia canvia d'opinió perquè conec noves persones que tenen altres actituds. És curiós perquè basta passar un parell de dies entre universitaris per tenir una visió determinada però també pots conviure un parell de dies amb altra gent que viu aquí per tenir-ne una altra.

EL PES DE LA HISTÒRIA

- *Si comparem la nostra realitat lingüística amb la d'altres comunitats com Catalunya sembla, a priori, que es preocupen més que nosaltres de conservar la seva identitat lingüística...*

- Bé, existeix una diferència històrica important i és que Catalunya ha tingut des del segle XIX una burgesia forta, nacionalista i catalanista mentre que aquí la burgesia no ha jugat aquest paper. Hi ha coses curioses en aquest sentit: per exemple, si mires els números antics de la Societat Arqueològica Lul·liana moltes vegades comproves que escriuen sobre Ramon Llull en castellà. Crec que el fet d'identitat lingüística era històricament a les Balears una cosa acceptada entre un grup reduït de la burgesia, com un fet interessant i possible de cara al futur. En canvi, per als catalans crec que era una cosa totalment assumida.

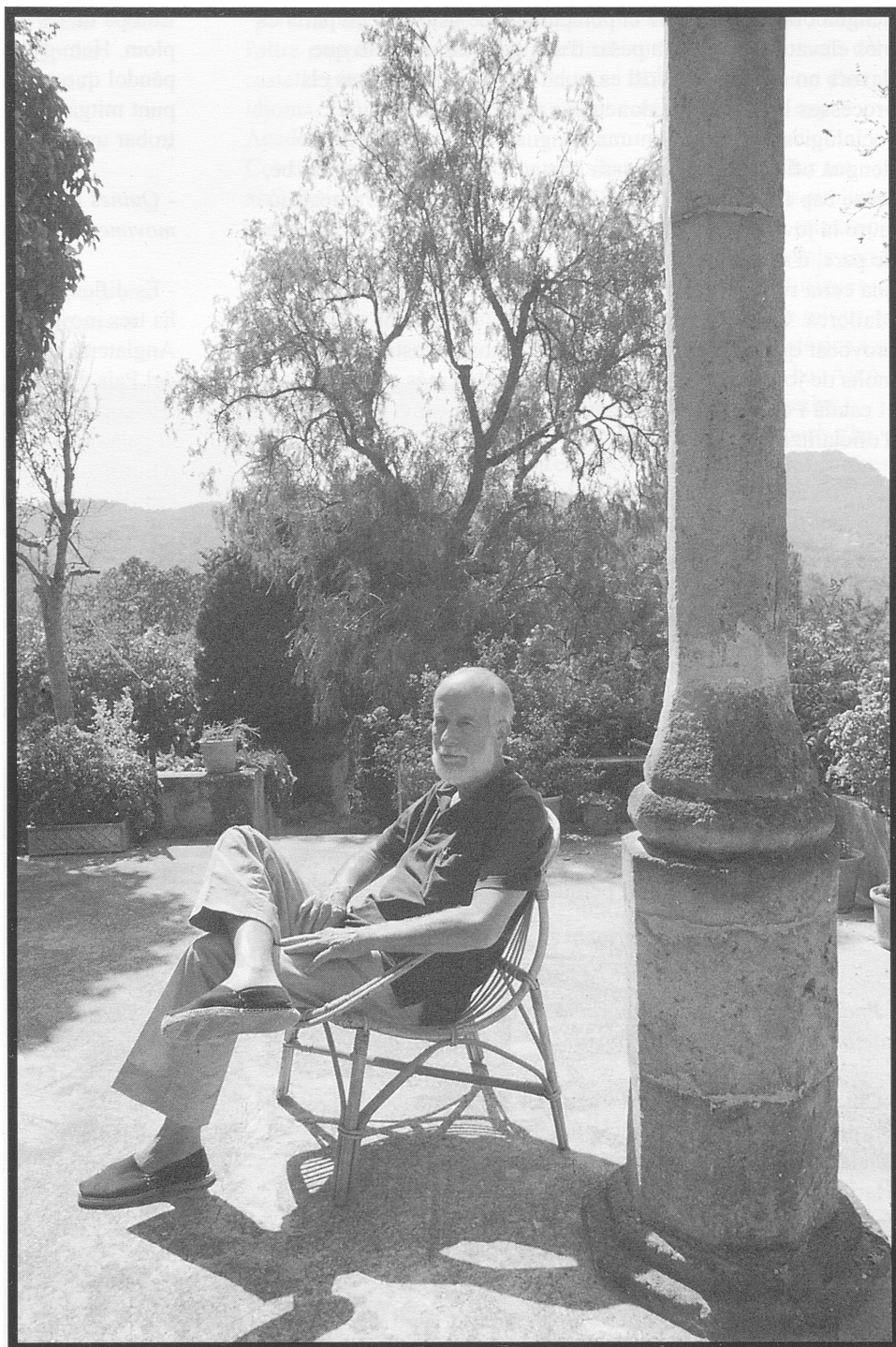
- *Per la seva tasca vostè ha hagut d'estudiar aspectes històrics relacionats amb l'època de Ramon Llull. Pot explicar l'evolució que ha sofert en els segles la consciència de pertànyer a un lloc concret com les Balears i amb una llengua i cultures determinades?*

- Realment no ho podria fer perquè només conec fragments de l'edat mitjana i de l'edat moderna i no conec suficientment les èpoques intermèdies... Però en temps de Ramon Llull realment no hi havia consciència d'una vida diferenciada illenca.

Crec que seria molt interessant, i no sé si ja s'ha fet, estudiar variacions en el temps d'actituds de cara al català-mallorquí, de cara al bilingüisme, etc... perquè tot això ha variat molts des que jo som aquí, moltíssim...

- *En quaranta anys ha variat tant?*

- Sí, i és ben lògic. Me'n record ara fa 35 anys quan un dia vàrem anar al diari "Balears" i em va sorprendre que els periodistes escrivissin en un castellà molt barroc i recarregat mentre que l'única persona que parlava castellà normalment era el porter i tots els altres parlaven mallorquí. Hi havia una mena d'esquizofrènia lingüística amb una llengua escrita i una llengua parlada amb una certa folklorització del català. És

curiós que a l'edat mitjana hi hagués una situació molt similar on la llengua culta que s'estudiava a les universitats era el llatí mentre que al carrer es parlava un altre idioma que era el català, a les Balears, o el castellà a Castella.

EL FUTUR DE LA LLENGUA

- *Amb el pas del temps la llengua culta que era el llatí ha esdevingut una llengua morta. Quin pot esser el futur del català? Es pot donar un procés de substitució del català pel castellà?*

- Això ho veig molt difícil. Ara hi ha gent molt pessimista però és gent que no ha viscut aquí els anys 50 perquè realment ara hi ha una clara acceptació del català com a llengua escrita i com a llengua oficial. Crec que el percentatge de gent que ho parla és més elevat actualment a pesar d'una gran immigració que llavors no existia. El perill es troba en el fet que en tots els processos lingüístics es donen uns aspectes psicològics i sociològics: si substituïm una llengua oficial per una altra llengua oficial i donam massa "branca" perquè l'aprenguin bé, sense cap falta d'ortografia, això pot generar una certa reacció entre la joventut i el dolent de la pel·lícula és el que fa el paper de pare, d'autoritat i això sí que pot esser perillós i pot provocar una certa reacció en contra del procés de catalanització a Mallorca. Crec que capficar-se massa en els camins teòrics pot provocar que no veiem el que passa al nostre costat. Ara veig molts de joves un poc "passotes" que parlen més el castellà que el català i en part això ha estat provocat pel canvi d'oficialització.

ACCEPTAR EL BILINGÜISME

- *Té remei aquesta situació?*

- Per ventura no faré molts d'amics dient això però realment crec que el remei a aquesta situació és l'acceptació d'un bilingüisme. Sempre he pensat que la formació ideal per a un mallorquí és aprendre els dos idiomes, poder separar-los i parlar-los correctament. Pens que acceptar el bilingüisme és una riquesa perquè són dues cultures que teniu aquí. Per tant, s'ha de mantenir un equilibri entre dos nacionalismes, cosa bastant difícil de fer. Això no vol dir perdre la identitat sinó conservar-la i ensenyar el català correctament, però això no es pot fer de forma autoritària perquè crea rebuig.

EL NACIONALISME A L'ESTAT ESPANYOL

- *Podria establir una comparació entre els diversos moviments nacionalistes a l'Estat espanyol?*

- Crec que al País Valencià viuen una situació molt complicada perquè hi ha un gran conflicte lingüístic amb la pèrdua del català a la ciutat de València instrumentada pel senyor Abril Martorell i els seus col·laboradors. Tanta sort que aquí i en el cas del "gonellisme" Francesc de Borja Moll va saber contestar certs arguments amb el to i la mesura adequats... Per altra banda em fa la impressió que al País Basc cada província és diferent i no parlem de Navarra. El cas de Galícia no l'acab d'entendre, em fa l'efecte que el gallec havia estat bastant

perdut, ruralitzat i dialectalitzat però no n'estic ben segur... És difícil de vegades distingir entre realitats i desitjos i a Mallorca la realitat és que el mallorquí no s'ha perdut.

CAP A UNA EUROPA DE LES NACIONS

- *Les característiques d'alguns moviments nacionalistes a Europa han provocat certa por, sobretot arran del cas de l'antiga Iugoslàvia. Com veu vostè la concepció d'una Europa en aquests moments? És possible una Europa de les nacions com diuen alguns?*

El cas de l'ex-Iugoslàvia és un model de perill. N'hi ha prou amb una situació difícil i un parell de demagogs per encalenticir la gent i començar-se a matar... Crec que anam cap a una Europa de les nacions però crec que hem d'anar amb peus de plom. Hem d'evitar, també a Espanya, aquest moviment de pèndol que sempre hi ha hagut entre dreta i esquerra i trobar un punt mitgà. També convé mirar la realitat de cada lloc i s'ha de trobar una solució democràticament.

- *Quines repercussions poden tenir els casos europeus en els moviments nacionalistes de l'estat espanyol?*

- És difícil de dir perquè varien molt. Per exemple a França hi ha tres moviments: l'occità, el bretó i el cors mentre que a Anglaterra n'hi ha dos, el del País de Gal·les i el d'Escòcia. França ha estat el país més centralista d'Europa culturalment i representa molta dificultat. Encara me'n record quan vivíem a París i tothom se'n reia de l'accent del president de la República perquè no era de París, cosa que a Espanya ningú no fa amb l'accent de Felipe González. També cal destacar que a França la paraula dialecte pràcticament no la utilitzen, més aviat usen "patua" que té un sentit negatiu.

- *Per què els moviments nacionalistes s'identifiquen molt sovint amb conflictes bèl·lics quan hi ha processos nacionalistes pacífics com a alguns països bàltics?*

Els moviments nacionalistes no necessàriament han de degenerar en conflictes bèl·lics però de vegades ho

fan i això es utilitzat per part de polítics interessants en l'anti-nacionalisme però no ens ha de separar de la veritat... El que a mi em fa por del nacionalisme és que produeix una distinció entre "nosaltres" i "ells" i això és una exclusió que pot ser pacífica, que pot ser cultural, però hi ha gent que pot arribar a Mallorca i que per dificultats amb l'idioma ja es pot sentir exclosa.

EL LLENGUATGE DELS POLÍTICS

- *Què en pensa de la utilització que fan els partis polítics de les Balears de la paraula "nacionalisme"?*

- Això de parlar de la utilització del llenguatge per part dels partits polítics és perdre el temps perquè ara el Partit Popular es diu ecologista i això realment és discutir damunt l'arena. Abans he parlat del "nacionalisme econòmic" del Partit Popular perquè realment en les actuacions del govern de Gabriel Cañellas tenen prioritat els interessos particulars.

ELS PERILLS DEL FUTUR

- *Cap on va el nacionalisme de les Balears?*

- No tenc una bolla de cristall per endevinar el futur, però crec que de moment va bé encara que veig el perill de l'excessiva

oficialització i insistència en la llengua i sempre pens que hem de tenir en compte aspectes psicològics i socials. Si ho mires bé veus tantes actituds diferents, gent que fa deu anys pensava d'una manera i ara pensa d'una altra, però no per conveniència econòmica i realment no sé què pensar de tot això... El que sí vull dir és que em fa por la utilització de símbols en el debat nacionalista perquè tenen una càrrega emocional que pot degenerar en discussions increïbles.

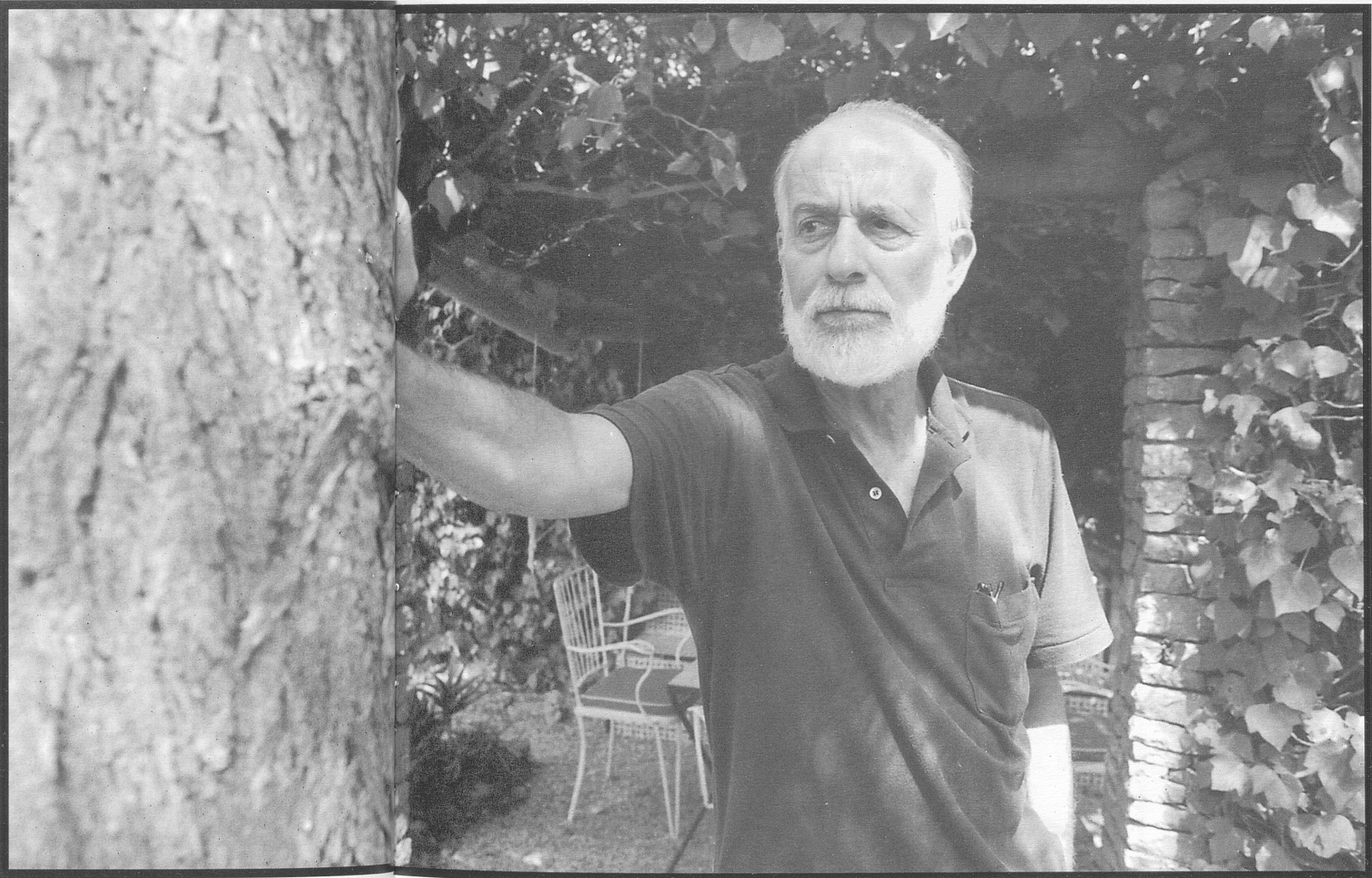
- *Com per exemple...*

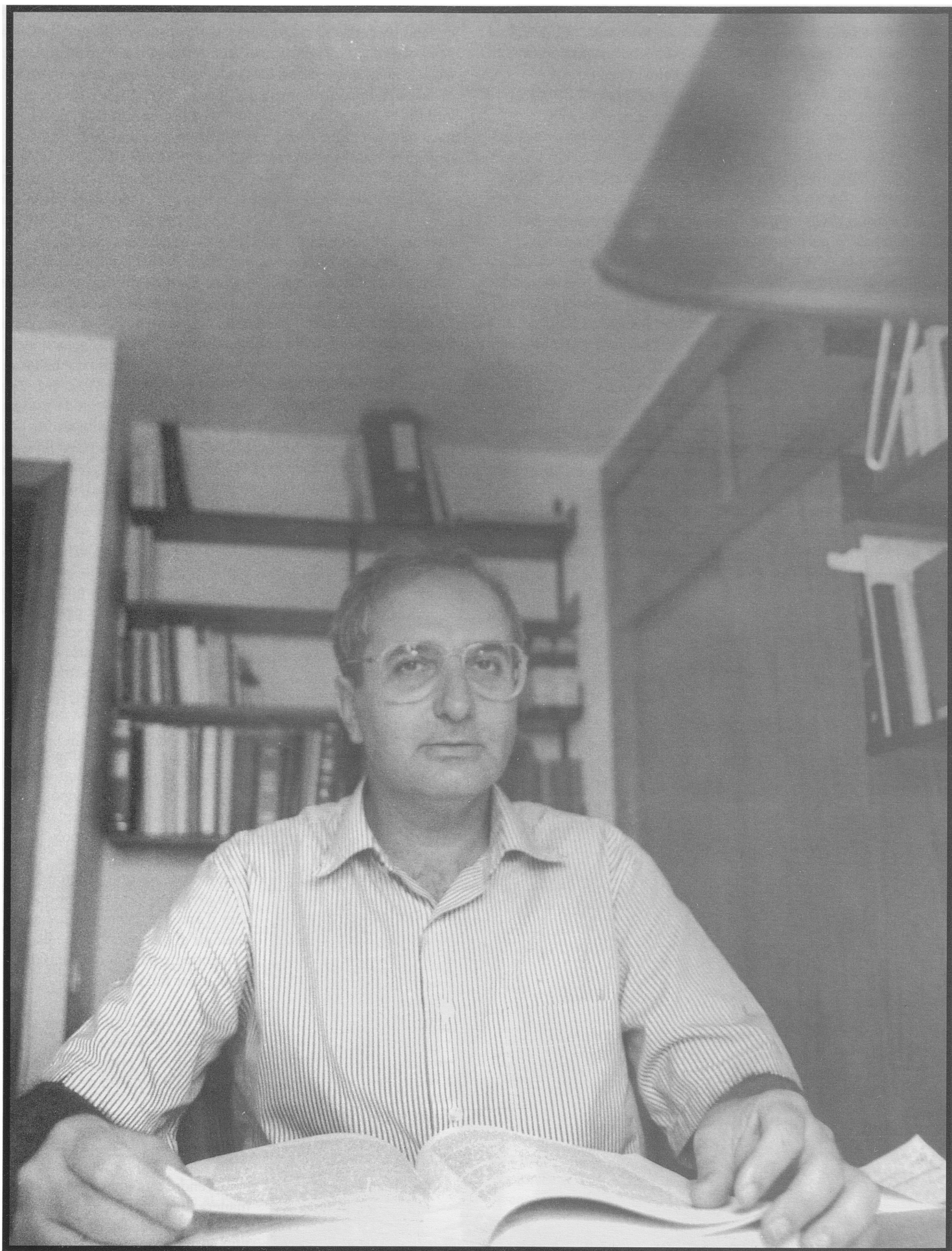
- Record la quantitat de tinta que es va tudar per discutir si s'havia de llevar la "i" de la paraula "Andratx", una qüestió que era molt important i molt simbòlica per als andritxols. També record el debat sobre si s'havia de dir "pertànyer" o "pertanèixer"... No dic que una paraula sigui més correcta que l'altra perquè és evident que "pertanèixer" és una adaptació del castellà però tampoc no hem de tenir tanta por... Jo venc d'un idioma, l'anglès, on tot es regeix per costum, no hi ha cap Acadèmia de la Llengua i a Anglaterra no l'han volguda mai. Consider que en el cas del català s'hauria de flexibilitzar tot això. Mira, l'Institut d'Estudis Catalans comença ara a publicar coses sobre usos dialectals per a locutors de ràdio i de televisió amb una cautela desmesurada quan les varietats dialectals són una realitat perquè les formes mallorquines són més antigues que algunes de les catalanes. Per això crec que s'ha de mirar

més la realitat social i històrica i acceptar les coses que hi ha. Això no vol dir que es pugui parlar i escriure incorrectament però s'ha d'esser comprensiu amb les formes dialectals com el subjuntiu en mallorquí. També hem d'anar alerta amb la fossilització del llenguatge perquè sembla que hi ha coses intocables com el diccionari de Pompeu Fabra que pràcticament no s'ha alterat des de la seva publicació quan supòs que el propi Fabra no ho acceptaria perquè era un lingüista molt intel·ligent. A més a més la fossilització pot produir un rebuig en la joventut. Per tant crec que hem d'acceptar la realitat social, distingir el que és correcte i el que és incorrecte però també hem de saber esser flexibles.

- *Ja per acabar creu vostè en un món millor a partir de la diversitat? Està preparat l'home per acceptar aquesta diversitat?*

- Crec en la diversitat i també pens que s'ha d'insistir en la recerca de claus psicològiques per intentar fer comprendre a la gent, i de bona manera, que aquesta diversitat no és perillosa i que no suposa un atac contra les opinions de cadascú.

El nacionalista deprimat

Entrevista a Bartomeu Colom

per Constanza Forteza

Bartomeu Colom se sent part d'un grup de gent que fa nosa, que molesta i que, a més a més, rep freqüentment el paper de dolent de la pel·lícula. Per a Bartomeu Colom, els partits s'han llevat la careta i, enmig de la indiferència general, deixen que es perdin els valors que formen part de la identitat pròpia d'aquest territori. Diu que l'únic dret que no li poden llevar és el de pegar un crit en contra de la passivitat general i en contra de l'eutanàsia consentida respecte a qüestions com la de la llengua. Segons explica, "aquí tenim menys consciència nacional que un caragol" i, així, hem venut, com fenicis que som, el nostre paisatge i el nostre territori per, en una segona i definitiva fase que seria l'actual, perdre també la nostra cultura i la nostra llengua. Colom veu un futur dramàtic i negre; un futur que encara es podria resoldre si el present, tal com el qualifica, no fos el d'un desert intel·lectual on la gent s'estima més que la deixin tranquil·la per anar a prendre el sol.

- Sembla que el debat sobre el nacionalisme és ara més ric i més crític que mai, potser per tots els conflictes internacionals que hi ha. Si de cop qualcú li esmenta la paraula nacionalisme, quin aspecte li ve tot d'una al cap, per quina raó es declara instintivament nacionalista?

- En realitat jo crec que està molt mal comprès tot això. De vegades, quan et demanen sobre el nacionalisme, no respons més que és una actitud davant la vida, és a dir, jo a Àfrica del Sud hagués lluitat contra "l'apartheid" i, a Mèxic, m'hagués posat a favor dels indígenes i, aquí, m'he posat del costat de la gent dèbil, no? I per això, de vegades em diuen que som idealista i, de vegades, que som feixista. És dramàtic, no? Jo el que no entenc és que els intel·lectuals, gent que es diu intel·lectual, digui que tu ets un feixista únicament perquè et poses amb la gent perdedora, amb la gent que està a punt de desaparèixer, em deixen sense paraules. És que el nostre nacionalisme és un nacionalisme resistencialista, d'aquells que estimen alguna cosa, que creuen en alguna cosa, dels que no són uns fenicis i que estan devora dels que tenen coses per defensar com pot ser la llengua. Paradoxalment, els dèbils són aquí els dolents de la pel·lícula.

- Que li sembla la polèmica oberta per alguns sectors a Catalunya sobre un possible retrocés del castellà?

- Estic perplex. Si veim el que passa aquí observam que la gent que defensa quatre idees, quatre valors, surt mal parada. Si dones les classes en català et demanen que les donis en castellà. Com una exigència. I es tracta de la llengua que hem mamat, la llengua pròpia, que no podem utilitzar-la així com voldríem. Resulta que el sector minoritzat és el dolent.

- I no pot ser que aquest sigui un moment de reflexió després

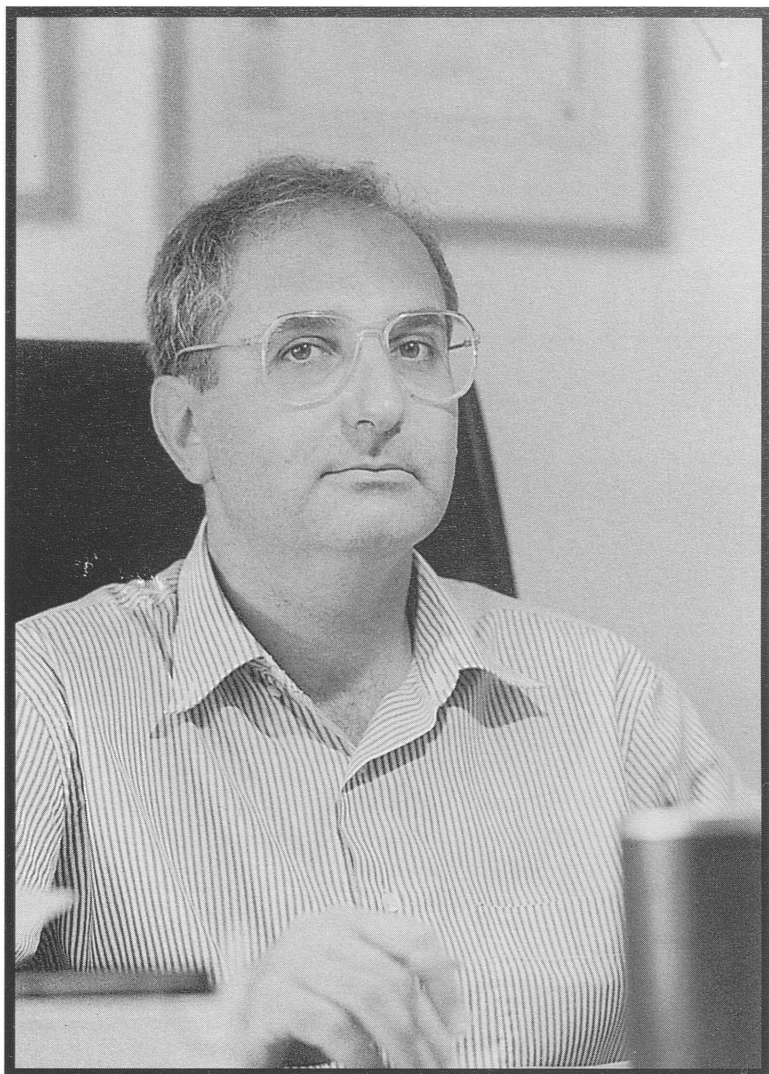
d'una etapa d'ingenuïtat, que ara la gent diu més el que pensa sobre aquesta qüestió i que les actituds es destapen?

- Jo no veig reflexió enlloc, en aquest país no n'hi ha de reflexió. Ara, una cosa és certa, en això et don la raó, els partits s'han llevat la careta. Durant la transició tothom va respectar i defensar uns valors comuns, ara són molts els que s'han llevat la careta i defensen, sense disimul, els seus interessos.

- També s'agraeix, no?; és claretat, no?

- Sí, sí, és cert que clarifica, però el que passa és que es perd tot el que volem.

Bartomeu Colom Pastor va néixer a Sóller l'any 1951. Va estudiar Dret a la Universitat Central de Barcelona. Va participar molt activament a les tasques d'estructuració jurídica de l'organització autonòmica de les Illes, de fet va formar part de la Comissió encarregada d'elaborar l'Estatut de les Illes i és un dels autors d'un avantprojecte presentat llavors pel PSOE. La seva tesi doctoral tracta, precisament, de l'Estatut i també molts d'estudis previs de dret comparatiu sobre l'organització política i administrativa d'illes com Madeira, Còrcega, Cerdenya, Sicília o Canàries. En aquests moments combina la seva feina de professor titular de Dret Administratiu de la UIB amb la del seu despatx privat com a misser. Ha elaborat moltíssims treballs sobre dret lingüístic, aspecte del dret que reconeix haver abandonat perquè no troba ni l'interès ni el ressò social necessari per continuar. Bartomeu Colom, casat i amb dos fills, ocupa la secretaria de l'Obra Cultural Balear i es confessa nacionalista.

TORNA L'AGRESSIVITAT I LA DEMAGÒGIA

- Darrerament, a diferents mitjans de comunicació, s'han pogut llegir o sentir, en relació a l'acord entre el PSOE i CiU, paraules que feia molt que no s'escoltaven, paraules com "comprats", "venuts", "traïdors", "fenicis catalans", etc. Creu que s'ha obert la porta a la demagògia i a una agressivitat antiga?

- Bé, això no és més que el que hem vist sempre, les expressions de tota la vida, les que es podien escoltar en els temps de Franco.

- Però ara és un fenomen encara més greu, no?

- No, jo crec que és la mateixa història de sempre, els mateixos tics, els tics històrics. Què és el que ha passat? Parlem d'un Estat espanyol que, amb un nacionalisme agressiu, ha volgut esclafar els nacionalismes perifèrics. I quan un nacionalisme perifèric intenta fer-se, s'aixeca tota l'agressivitat del dominant. I això és així de simple, de senzill, perquè les coses són, de vegades i desgraciadament, molt simples. Es lleven la careta i es mostren tal com són.

- I no troba que el nacionalisme català utilitza freqüentment la mateixa demagògia quan parla als seus?

- Jo no sé què et puc dir sobre això...

- És un exemple..

- El que sí et puc dir és que per cada acció que fa una minoria, aquesta provoca una reacció encara més dura, molt superior en força, és matemàtic, i d'això n'hem de ser conscients. I finalment sempre és el mateix, sempre l'insult, el "vostès són una colla de feixistes". Quan hi ha tantes coses a punt de desaparèixer...

- Sembla una mica deprimit.

- És que clar, quan tu veus que seria possible llançar tants de projectes i que no hi ha manera, quan veus que en la qüestió lingüística s'aplica la política del "*laissez faire, laissez passer*"..., i qui afavoreix tot això? És molt dur tot això i, en el meu cas, s'ha traduït en un desencís intel·lectual. Imagín que hi ha etapes de la vida durant les quals l'home pateix decepcions amoroses i sembla que aquesta és l'hora de les intel·lectuals. Quan tu veus, al llarg del temps, que el que penses només ho pensa realment una minoria molt petita i que aquestes idees no tenen cap ressò en els mitjans de comunicació...; durant un temps hi va haver una il·lusió, durant l'etapa de la transició, ja que la caiguda del franquisme es va assolir amb llibertat i normalitat. Passats els anys de l'eufòria, ara veim la realitat.

- Hi ha gent que pensa que l'única política possible en les qüestions lingüístiques és precisament la del "*laissez faire, laissez passer*".

- Si feim aquesta política hi haurà un procés de substitució lingüística, de cada dia la llengua perdrà força social, perdrà prestigi i també el seu sentit, de fet ja hi ha molta de gent que sap llegir i escriure en català i no l'utilitza, té la llengua com un instrument de feina o només per a algunes coses. Evidentment, estic completament en contra de fer les coses així, crec que l'home és capaç de transformar la realitat, que les idees poden canviar el que hi ha. El problema és que no hi ha molta de gent més que ho cregui, aquesta és una societat molt fenícia. La nostra societat no creu en res.

- Això pot ser cert en el cas de les qüestions lingüístiques, però no li sembla que la gent sí es mobilitza per altres conflictes, per exemples els ecològics?

- És que en el cas de les banderes ecològiques estam davant una situació molt curiosa i és que tothom les defensa, fins i tot gent molt espavilada del PP, els hotelers, encara que només els que tenen hotels, els constructors..., tothom. També s'ha de dir que estam davant una tendència internacional claríssima a favor de la natura i que, per tant, l'ecologisme aquí no és només una reacció domèstica. Però, clar, aquí el drama és qui defensa la llengua, perquè ja em diràs, qui la defensa? El drama és que només ho fa una petita minoria dels catalanoparlants, una franja molt petita dels que la utilitzen. No és que vulgui dir que la llengua desapareixerà perquè no crec que pugui ser així, les llengües tenen una resistència terrible. Però és evident que perdrà posicions socials, de prestigi, etc. Aquí ha vingut molta de gent de fora, en un flux que no s'ha aturat i que encara es manté. A diferència de Catalunya, on ja s'ha estancat l'arribada de gent d'altres indrets, aquí encara en rebem. Si a un poble s'agrega moltíssima de gent en molt poc temps i els que hi eren comencen a quedar en minoria, si fiques un 50% de gent de fora en un temps molt curt, la lògica indica que si no hi ha una postura activa tot el que mantens es perd. És una qüestió lògica.

DESERT INTEL·LECTUAL

- I les institucions? Amb certa perspectiva, quina influència ha tingut l'actuació de les institucions?

- Jo crec que no han fet res substancial. Han fet coses, es va aprovar una llei, però una cosa és aprovar una llei per unanimitat i l'altra és aplicar-la. I la Llei de normalització lingüística és una llei molt interessant, hi hauria moltes coses a parlar. Però les lleis només són uns instruments, si darrera no hi ha unes infraestructures, una administració i una voluntat, no serveixen de res, les lleis no són màgia. Hi ha un Servei, una Direcció de normalització lingüística dotats amb un parell de funcionaris que no poden fer gaire cosa. Tu creus que es pot fer una política de normalització lingüística sense comptar amb els mitjans de comunicació? Jo ja no dic que hi hagi una televisió, que s'hi hauria d'haver perquè sense televisió avui en dia no existeix res. Tu creus que tot això és professional?

- Amb la llengua es dona un fenomen que s'aplica a les altres qüestions i que és una mica hipòcrita. Sembla que moltes institucions, i no necessàriament les públiques, la utilitzen només per allò de mostrar-se "políticament correctes", sense més convicció...

- Ah, clar!, és que per anar més enllà hi has de creure. És per això que s'entén que la Llei de normalització lingüística no s'apliqui o que no s'apliquin altres exemples de legislació. O hi creus o no hi creus.

- Per què a les Illes no existeix un nacionalisme amb força? Hi ha comunitats on el nacionalisme, i la seva representació política, és permanent i, en altres, el fenomen ha tingut importància encara que tan sols en moments molt determinats. Aquí ni una cosa ni l'altra.

- La nostra comunitat autònoma necessitaria un partit que vertebràs un projecte real sinó tot aquest muntatge que hem fet, que és un muntatge bastant costós, no servirà de res. Per donar sentit a tota aquesta estructura que hem instaurat, necessitaríem una força política real. I aquí, a diferència d'altres comunitats, no hem tengut un partit d'aquestes característiques o, almenys, no l'hem tengut com a força majoritària. Unió Mallorquina no ha aconseguit l'expansió d'una força nacionalista conservadora com és CiU i el PSM no ha estat...com et podria dir..., en el nivell de les idees..., el PSM és un partit que no ha sortit de sa gerreta. Això no vol dir que jo no els apreciï. Ens falta un nacionalisme sòlid, que s'oposi, que sembri de cara al futur, que sumi i no resti.

- I així Gabriel Cañellas no podria dir que, aquí, el nacionalisme és ell...

- Supòs que les coses són així. En realitat això és el fruit de viure en un desert intel·lectual com aquest, aquí no hi ha reflexió, ni crítica respecte del que passa, no hi ha res, ni una mica de debat. Un desert intel·lectual. I què hem de fer? Idò, el que fa tothom, anar a prendre el sol. Quina campanada podríem donar aquí per aconseguir que la gent reaccionàs? Aquí, ja ho he dit abans, som molt fenicis, la gent vol que la deixin tranquil·la per poder continuar guanyant doblers.

SOCIETAT MULTICULTURAL

- Les Illes són ja una societat multicultural, aquí juntament amb el mallorquí, els menorquí o els eivissencs, viuen

estrangers de tot tipus, rics i pobres, conservadors i alternatius, jubilats, colònies d'artistes, població treballadora de la Península, etc. No creu que el nacionalisme és un discurs que a les Balears queda, a poc a poc i davant aquesta heterogeneïtat, fora de la realitat?

- És evident que econòmicament tot aquest moviment és bo per a les Illes però, lògicament, per a la llengua i per a altres qüestions no ho és. En definitiva, el fet que, per les raons que sigui, aquí, a una illa petita, hagi arribat en un temps mínim tanta de gent de fora, tanta que ja són quasi el 50%, això no afavoreix en res el fet nacional. I jo no estic en contra de ningú, ni tenc cap temptació de xenofòbia, en absolut. Però clar, el nostre desenvolupisme s'ha carregat dues coses que, al meu entendre, eren precioses, s'ha carregat el nostre sentit de país i ha destrossat el nostre territori. I els que som conscients d'aquesta pèrdua som nosaltres, no els que vénen.

- La realitat és que molta de gent procedent de fora pot viure aquí anys i anys sense cap consciència sobre la llengua o altres qüestions.

- Clar, hem aconseguit fer dues societats dins una i això és completament absurd. Tot el contrari del que han fet els catalans, ells ho han tengut molt clar, es tractava d'assimilar tothom, de treballar cap a la integració de tots els col·lectius. Aquí hi havia tres models possibles, mantenir la societat que teníem, fer-ne dues o, finalment i parlant clar, que els forans es menjassin els autòctons, els que ja eren aquí. Nosaltres anam cap al model de les dues societats, o de les tres o de les quatre, és igual. I hem descartat el de la integració, hem passat de fer el nostre model propi de societat, amb totes les aportacions enriquidores que es vulguin, però el nostre model. I d'aquesta situació anam cap a l'altra, a l'assimilació del nostre sistema cultural pels que vénen de fora. I tot amb el fons de la impassibilitat total i absoluta dels poders públics que en comptes d'intentar reconstruir el país el que mostren és una satisfacció davant aquesta assimilació negativa. I aquest és el drama.

- Tot això val per a la gent que té una memòria comuna sobre el que són les Illes o el que haurien de ser. Però també hi ha molta de gent, fills de generacions que han arribat fa poc, que han nascut i crescut aquí, que se senten molt d'aquí, i que no tenen ja les mateixes referències. Són tan d'aquí com qualsevol i això és irreversible.

- Bé, però això no deixa de ser un error nostre, de la gent en general i dels poders públics. No hi ha hagut una política d'atracció cap a les coses que nosaltres estimam. I no és un problema de gramàtica, la gramàtica està assegurada. No és la gramàtica el que hauríem d'ensenyar, és una qüestió d'integrar, d'explicar, i no només des d'un punt de vista teòric. En realitat, parlem de sentiments. El nacionalisme és un sentiment, un tema sentimental, i és per això que el debat sobre aquestes qüestions és fa tan difícil.

PESSIMISME

- Vostè és bastant pessimista, no?

- És que, clar, ja em diràs com es pot ser optimista. Si els poders dirigents no han volgut fer aquesta feina...i, és més, ara hauríem de saber si els poders públics ja són a l'altra banda..., perquè clar, el drama és que els poders dirigents ja han donat el salt, ja són a l'altre costat, llavors com pots tu..., és una

contradicció molt forta. Si aquests senyors ja són a l'altre costat, com pots fer res..., hauríem de fer un miracle, una transformació de la realitat molt forta. I no vull dir que no hi hagi hagut una evolució en aquest sentit, però és que ara el temps és preciós i mentre ells corren en l'altra direcció, la llengua i altres coses desapareixen. Un drama.

- Però tan negre ho veu?

- Sí, sí, som pessimista. Però crec que és preferible dir això que mantenir una actitud d'aquí no passa res..., de, no..., tot va bé, va beníssim..., d'alguna manera hem de poder pegar aquest crit, quasi diria que és una obligació fer-ho. Sinó, seria pitjor que una eutanàsia. I clar, en una societat vertebrada hi ha gent que pensa, i les seves reflexions produeixen uns efectes; però aquí ..., en un desert?, aquí és indiferent que la gent pensi o no pensi. I fins i tot, i això és ben trist, els que pensen fan nosa. Estam en una terra en la qual els que defensam quatre coses feim nosa. Molestam, i mira si això és trist, però molestam. Clar, com que no hi ha país, per tant tampoc no hi ha un engranatge per aconseguir defensar quatre objectius, quatre coses que no són més que la llengua, la sensibilitat ecològica, el territori, l'aigua, la cultura...; i quan a un país les capes més dinàmiques fan nosa, això és una mala senyal. L'únic que es pot fer és una espècie de nacionalisme ecològic, o sigui, el de la gent que diu que aquesta és una terra preciosa, meravellosa i que, per tant, no es pot perdre. Però no es fa per una qüestió d'integració dins una societat X. No tenim un projecte, em trobo sense projecte.

- Creu que al igual que s'ha venut ràpidament el paisatge i el territori també s'ha deixat perdre la cultura i la identitat pròpia?

- Clar que hem venut més coses que el paisatge, moltes més. I no és que jo estigui en contra del turisme però crec que hem tengut molt poca pipella. No és que s'hagi de centrar el debat en si hi ha d'haver o no hi ha d'haver hotels, és simplement veure que els hotels que estan a cinc metres de la mar haurien d'estar a més de cent, és reconèixer que hem fet les coses amb poca intel·ligència, amb una curtor de mires que es repeteix any rera any, que ha produït desastres en èpoques diverses, els va generar en els anys 60 i els va a tornar a provocar en els 80. No tenc res en contra dels turistes, consider que és un fenomen positiu. Ara bé, també hem de dir que en les societats avançades els turistes, almenys els que nosaltres tenim, fan nosa. Què feim nosaltres?, el que feim és rentar el cul als europeus.

DESPRESTIGI DEL NACIONALISME?

- I fins a quin punt les circumstàncies internacionals han perjudicat els corrents nacionalistes? Sembla que hi

ha un cert desprestigi general del nacionalisme, molts el consideren intolerant i tancat i, en algunes zones, una excusa per a la violència.

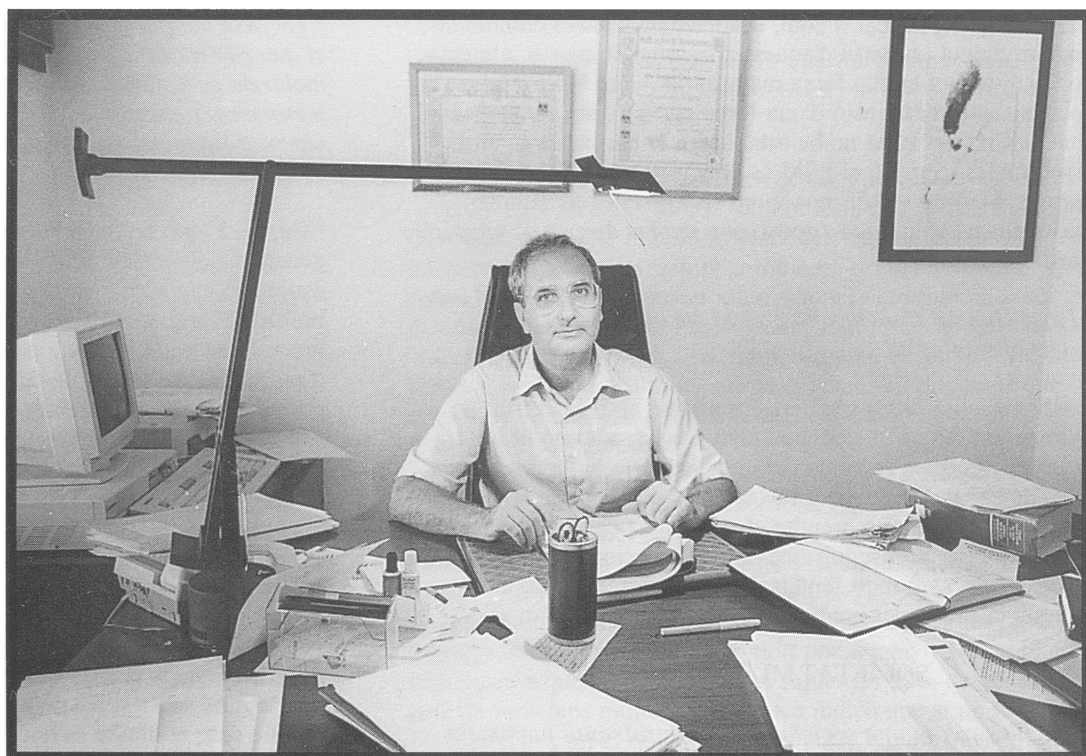
- Sí, evidentment notes aquesta reacció de l'opinió, aquest canvi d'actitud i, certament, no ens ha afavorit gens. Però no crec que això expliqui la desfeta que vivim aquí. La nostra desfeta es comprèn més per raons històriques, pels efectes del franquisme i per la nostra evolució. I és que hem tengut mala sort, perquè, per un moment, imagina que no hagués passat allò del 36..., i és que hem tengut molt poca sort. Així i tot qualche vegada hem tengut possibilitats de reaccionar. És més, a pesar que som pessimista, encara crec que la normalització és possible, enmig i tot dels vents desfavorables.

- Però si un mira els estats o les zones multiculturals del món, la realitat és que exemples d'integració n'hi ha pocs.

- Però en el nostre cas el que hi ha són tics d'una situació heretada de la dictadura, de la imposició del que domina, del concepte d'estat-nació. Ara, és evident que no és fàcil, que la integració és complicada per tot arreu. Però al meu entendre el més dramàtic és que aquí no es fa res, i jo pens que ser home és precisament fer coses, encara que siguin difícils. I a quin extrem hem d'arribar, és que hem de consentir perdre la llengua per no molestar ningú? Els bascs ho tenen molt clar i adopten una actitud determinada; nosaltres no feim res, ni una cosa ni l'altra. I és que tenim menys consciència nacional que un caragol, és que ni tan sols la tenim per motius de conveniència.

- I de quina manera li han influït personalment totes aquestes circumstàncies?

- Jo personalment, i així ho reconec, he moderat el meu discurs perquè, ja em diràs, on has d'anar a envestir si la gent és indiferent? Jo crec que vivim un procés de relaxació claríssim, que afecta les idees, la defensa de coses que són valuoses. La gent vol anar a prendre el sol i se'n va a prendre el sol. I ja està.

La Clau d'ONA

PER ENTENDRE EL PRESENT, PER OBRIR EL FUTUR

Aquell estiu de 1994...

(pàgs. II i III)

**Pere Salvà:
Les Balears
sobrepassen els seus
límits demogràfics**

(pàg. V)

SALIDAS INTERNACIONALES						INT					
CIA	VUELO	DEST.	HORA DE	PUERTA	OBSERVACIONES	CIA	VUELO	DEST.	HORA DE	PUERTA	OBSERVACIONES
AIRLINE	FLIGHT	DEST.	TIME	GATE	REMARKS	AIRLINE	FLIGHT	DEST.	TIME	GATE	REMARKS
KT	625	GATWICK	13:15	19:00	RETRASADO RELATADO	BB	361	Z			
UX	836	HANNOVER	14:15	18:30	RETRASADO RELATADO	SF	3828	P			
HF	6192	MUNICH	14:15	17:32	72	DE	2609	G			
AE	011	GATWICK	16:05	22:00	RETRASADO RELATADO	TF	2147	FR			
SR	671	ZURICH	16:25	18:10	RETRASADO RELATADO	GA	2427	GA			
TK	107	BIRMINGHAM	17:10	17:50	RETRASADO RELATADO	PT	4602	BE			
LTE	885	HAMBURGO	17:20	19:30	RETRASADO RELATADO	KS	637	GA			
HF	6102	HAMBURGO	17:20	18:35	RETRASADO RELATADO	DA	2005	ST			
HF	6102	HAMBURGO	17:20	20:30	RETRASADO RELATADO	BY	701	MA			
VI	338	COLONIA	17:30	17:10	RETRASADO RELATADO	BB	365	ZU			
DA	2143	MANCHESTER	17:35	21:00	RETRASADO RELATADO	MON	439	O	MA		
LT	187	DUSSELDORF	18:05	17:15	RETRASADO RELATADO	DO	2943	NE			

**El cel europeu
compromet el futur
de les Balears**
(pàg. IV)

Aquell estiu de 1994...

Les platges
plenes de gom
a gom.

L'estiu de 1994 acabat de passar ha significat el trànsit d'una època turística d'expansió a una altra que encara no s'ha acabat de definir, però que haurà de caracteritzar-se per una major racionalització en l'ús dels recursos naturals. El model turístic iniciat amb el "boom" dels anys seixanta ha tocat sostre amb l'inesperat "boom" del 94. El sector turístic té ara tres o quatre anys de bonança per endavant per procedir al seu reordenament i enfilat el model del segle vint-i-u.

El conseller de Turisme, Joan Flaquer, ben segur que donaria nota, i ben alta- potser fins i tot excel·lent - a la temporada que acaben de viure les Illes Balears. De fet, com tothom sabia, aquesta temporada s'havia presentat des del començament com una autèntica prova de foc, farcida de dificultats, de les quals unes eren esperades i d'altres, com els conflictes derivats de la vaga de controladors francesos, que han resultat una desagradable sorpresa. Però no és estrany que Flaquer pugui donar aquest qualificatiu perquè, evidentment, i al cap i a la fi, els resultats finals són més que acceptables, sobretot si es miren sota una prisma exclusivament econòmic i conjuntural.

EL TURISME HA TOCAT SOSTRE

En canvi, qualcú que sigui imparcial s'haurà de limitar a donar un aprovat. En qualsevol cas no és, ni prop fer-hi, cap mala nota: la temporada s'ha salvat amb un èxit relatiu, la qual cosa constitueix una bona notícia per a tots els sectors. Enguany hi havia moltes coses en joc, entre les quals provar la professionalitat del sector i les perspectives de desenvolupament per al futur. Un aprovat en aquestes circumstàncies és un passaport per transitar cap al segle que ve amb possibilitats d'èxit. Per això la satisfacció de les autoritats turístiques és justificada, però també per això, la responsabilitat concreta de cara a facilitar el canvi de model turístic obliga a molt més: les Balears ja no poden continuar oferint la imatge de massificació i descontrol que, malgrat tot, han donat enguany i que ha obligat el majorista alemany TUI a dir que les Illes havien tocat sostre.

A finals d'any hauran passat per les Illes Balears més set milions de turistes, una xifra impressionant, que deixaran més de 550 mil milions de pessetes en despesa turística. I el que és més important s'han negociat amb els majoristes de viatges increments per a l'any que ve que superen els quinze per cent i que

arriben, cas de Cala Millor, fins al vint per cent, la qual cosa suposa que l'economia balear ha entrat en una nova fase de prosperitat o, millor dit, d'expansió fonamentada exclusivament en el sector turístic. De fet, si a nivell d'Estat el percentatge del turisme a la creació de riquesa és el deu per cent, en el cas de les Balears sobrepassa el vuitanta per cent. És a dir, una dependència quasi exclusiva que ha provocat, com era d'esperar, un increment immediat del PIB que, en arribar desembre, podria situar-se entorn del 4 o el 4'5 per cent i, fins i tot, segons el parer dels més agosarats, superar la barrera del cinc per cent, un creixement que en opinió del conseller d'Economia, Jaume Matas, pot semblar més propi dels països orientals emergents que no d'una Europa més o manco estabilitzada.

UN "BOOM" DEL PASSAT

Però aquest nou "boom" obeeix a esquemes propis del passat que, cara a l'any dos mil, ja han estat sentenciats com a caducs pels més prestigiosos economistes d'aquestes illes, fins i tot per la pròpia coselleria d'Economia que aposta per uns plans de desenvolupament no fonamentats exclusivament en el turisme de masses. Si més no, no sembla possible continuar augmentant l'oferta hotelera per admetre nous contingents de turistes, a pesar de la demanda, com tampoc no pot reobrir-se la planta hotelera obsoleta que s'ha anat tancant en els darrers anys de crisi. Enguany, precisament, els dos grans problemes que preocupaven el sector eren la sobreocupació i la reincorporació dels anomenats hotels obsolets. Només dos casos han trascendit a l'opinió pública amb cert dramatisme: l'hotel Amèrica de Calas de Mallorca denunciat per la televisió britànica per pràctica de la sobreocupació i l'hotel Olympic de Palmanova, que va aconseguir reobrir malgrat haver estat declarat en baixa definitiva (ambdós hotels, curiosament pertanyen a la mateixa cadena d'hotels). Segurament s'han produït molts d'altres casos, però s'han solucionat sense escàndols, la qual cosa és, en opinió de la Federació Hotelera de Mallorca, "prova de la maduresa del sector".

SENSACIÓ DE MASSIFICACIÓ

En efecte, el sector turístic ha resistit bé la major allau turística de la història de Mallorca - excepció feta dels embossos causats als aeroports per mor de la vaga dels controladors marselesos - però això no ha llevat la sensació de xafogor, i no precisament termomètrica, que han patit molts dels nostres visitants. Els resultants han estat una acumulació de queixes per mor dels renous i la mala qualitat de molts de serveis, especialment de l'oferta complementària; arguments utilitzats pels majoristes per intentar reduir els increments de preus negociat cara a l'any que ve. Potser era inevitable, perquè una massa sostinguda durant tot l'estiu de més de mig milió de turistes han de col·lapsar necessàriament les infraestructures preparades per a una població que normalment no supera els vuit-cents mil habitants. L'increment dels sinistres de trànsit o l'accentuació fins al límit dels problemes hidràulics són les claus paradigmàtiques que han permès tancar, teòricament, un període de la història recent de les Balears, a l'espera que se sàpiguem obrir les portes a un nou horitzó que, sense renunciar a la prosperitat assolida pel turisme, sàpiga racionalitzar els recursos.

CANVI EN LES RELACIONS ENTRE ELS MAJORISTES I HOTELERS

Des del començament d'estiu (vegeu el número d'ONA del juny

passat, dedicat al "boom" del 94) l'administració autonòmica i el mateix sector turístic varen posar en marxa un dispositiu d'alerta i control per vigilar l'aparició de possibles casos de sobreocupació. L'oficina de seguiment ha passat pràcticament desapercebuda, la qual cosa vol dir que la situació s'ha mantingut sota control. A més a més, de cara a properes temporades s'espera assolir un major contingent de contractes amb garantia, la qual cosa impedirà, com a principal efecte desitjat, la pràctica de la sobreocupació per part dels hotelers i aquest problema, per tant, reduirà la seva intensitat. Els hotelers practiquen la sobrecontractació per protegir-se davant possibles anul·lacions, la qual cosa, en temporades com aquesta dona lloc a una sobreocupació. Aquesta era una regla del joc no escrita entre les dues parts implicades, de la qual les úniques possibles víctimes eren els turistes, una circumstància que després d'enguany exigirà ser modificada. En definitiva, 1994 ha determinat la necessitat d'escriure unes noves regles entre els majoristes i els hotelers i d'exigir-ne el seu compliment.

Però "l'overbooking" no és l'únic problema que s'ha intentat evitar enguany, perquè per damunt dels possibles casos de sobreocupació hotelera hi ha una sobreocupació general, un "overbooking" generalitzat que va més enllà de les possibilitats d'hostatge de les Illes i que té molt més a veure amb les qüestions mediambientals i paisatgístiques que amb l'oferta turística pròpiament dita. Aquesta altra casta "d'overbooking" dona pas inevitablement a una desagradable sensació de massificació que s'estén per totes les zones turístiques sense gairebé excepcions. Els plans d'embelliments i d'equipaments infraestructurals (poliesportius, per exemple) han servit per pal·liar aquesta imatge i per donar alternatives al lleure dels turistes, però encara hi ha molt a fer en aquest aspecte. S'ha anunciat un segon pla d'embelliment que s'espera pugui ser finançat en part, mitjançant fons estructurals de la Comunitat Europea, de la mateixa manera que l'administració central s'ha compromès amb les tasques de reordenament de la costa.

INVERSIONS PÚBLIQUES I PRIVADES

Tota aquesta comesa d'iniciativa pública, paral·lela a la modernització hotelera, ha esdevingut aquesta temporada més necessària que mai per poder fer front als reptes del futur. Administracions públiques i empresaris han d'accentuar el clima de col·laboració entreobert els darrers anys per introduir un canvi d'imatge. Això és possible, segons la Federació Hotelera de Mallorca, perquè el sector ha pres consciència que el producte turístic és la suma de factors que intervenen en l'elecció d'una determinada zona de vacances per part dels clients europeus. I, en aquest sentit, la imatge de sobreocupació generalitzada, és a dir, de massificació, no només és un problema d'indubtable abast mediambiental, sinó una llosa que pesa sobre el producte i que li resta prestigi i qualitat, dues coses que són fonamentals per evitar que els preus siguin l'únic àrbitre de les negociacions entre hotelers i majoristes de viatges.

En qualsevol cas una bona temporada com la que s'ha viscut aquest estiu ha suposat un excel·lent estímul per a les inversions en modernització dels establiments i, en general, del producte turístic final. Després d'uns anys de crisi, durant els quals es produí un excedent d'oferta i, en conseqüència, una reducció dels preus i dels beneficis, la demanda d'enguany ha servit per introduir un canvi radical en les relacions entre els agents turístics. En molts de casos, coincidint en aquelles zones on s'ha produït un major increment de la demanda, com és Cala Millor, han estat els hotelers els que han pogut dictar les condicions dels futurs contractes. En aquest sentit el conseller de Turisme ha

gosat dir que la bona temporada no haurà estat la d'enguany, sinó que les millors seran les que vendran. Totes les previsions fan pensar que 1994 ha inaugurat un període de bonança de tres anys com a mínim, fins el 1997 quan potser s'haurà normalitzat la situació conflictiva dels països competidors de la Mediterrània, com l'ex-Iugoslàvia, Egipte o Turquia i quan és possible que s'hagi reduït l'avantatge competitiu que va motivar la devaluació de la pesseta.

Mallorca, una imatge sobreesaturada.

DESENVOLUPAMENT QUALITATIU DE L'OFERTA

Això no obstant, una cosa sembla clara, si més no teòricament, en la postura que mantenen tant les administracions -excepció feta d'alguns ajuntaments que continuen defensant un model territorial turístic fonamentat en l'expansió- i el sector: qualsevol tipus de nou desenvolupament turístic ha de ser qualitativament selectiu i ha d'anar acompanyat de la desaparició de l'oferta que queda obsoleta. Però aquesta és una presa de decisió que serà molt difícil de mantenir. Els mateixos majoristes estan dividits. Perquè mentre els principals, els més grossos, com l'esmentada companyia TUI, s'inclinen per un relatiu increment de la qualitat, els més petits defensen el negoci en un turisme quasi bé marginal i que es resisteix a qualsevol augment de preus. De fet, tant a Gran Bretanya com a Alemanya s'ha iniciat una guerra comercial per a la temporada de 1995 que pot provocar una forta resistència de l'oferta obsoleta a desaparèixer a causa, precisament, d'aquest turisme marginal, encara que, per l'altre costat, també pot significar un allargament de la temporada, que es podria estendre de març fins a octubre i, fins i tot, un augment del turisme d'hivern.

El que és sobradament clar és que les Illes Balears necessiten millorar la seva imatge i que això és un tema que no implica necessàriament cap gran inversió exterior sinó, sobretot, una inversió en la qualitat del propi producte, en infraestructures, en equipaments socio-culturals i esportius i en medi ambient. Tal volta sigui aquesta la millor lliçó d'aquest estiu del 94, en què la indústria turística ha hagut d'instal·lar el "complet". Ja no hi cabia ningú més. És, fins i tot, aconsellable reduir el nombre de places disponibles, encara que per mantenir els nivells d'ocupació i de beneficis serà menester incrementar els preus, gràcies, com acabam de dir, a una política de qualitat del producte turístic. Aquest serà el tema que mantindrà ocupats els responsables polítics i el sector fins l'any que ve, un estiu de 1995 -a un lustre només de l'any dos mil- que significarà segons tots els indicis una temporada molt semblant a la que acabam de viure ■

El cel europeu compromet el futur de les Balears

L'estiu ha esdevingut un malson per als aeroports de les Illes, les companyies d'arter i el sector turístic. Tant és així que hom pensa que la imatge de les Balears s'haurà ressentit a causa de la vaga dels controladors marsellesos que ha colpejat brutalment sobre els interessos de l'arxipèlag.

"El País" publicava el passat primer d'agost una gran foto de Son Sant Joan ple de gom a gom al costat d'un titular prou explicatiu: "el caos aèreo atrapa en Palma a más de cien mil viajeros". Era la crònica d'una sola jornada de la vaga dels controladors marsellesos que ha repercutit greument sobre la imatge turística de les Illes, perquè a més dels cent mil viatgers esmentats, hom pot calcular que els afectats pels retards aeris al llarg de tots els caps de setmana ha superat els dos milions de persones, una cinquena part de tots els turistes que hauran passat pels aeroports de les Balears durant aquesta temporada.

MOBILITZACIÓ DEL SECTOR TURÍSTIC

La importància dels aeroports per a l'economia de les Illes és fora de tot dubte i, per això mateix, es justifica plenament la forta mobilització registrada pel sector turístic, encapçalada pel Foment de Turisme de Mallorca, que ha determinat la seva presència a tots els fòrums on es podia tractar aquest assumpte, des de l'eurocontrol de Brussel·les fins a la reunió de l'OACI (Organització Internacional d'Aviació Civil) celebrada a París a mitjans d'agost. La presència del ministre d'Obres Públiques, Josep Borrell, a Son Sant Joan i l'interès demostrat pel Rei, amb qui s'entrevistà el ministre a Marivent, són prou demostratius de la repercussió del problema.

UN CONTENCIÓS ENTRE ELS ESTATS FRANCÈS I ESPANYOL

Això no obstant, el sector turístic -i el Govern balear- es mostren reticents a l'hora de valorar les gestions fetes pel Govern central sobre aquest tema, l'abast del qual afecta directament les relacions entre dos estats veïns, el francès i l'espanyol, sotmesos enguany a molts d'altres conflictes fronterers, entre els quals la "guerra de la tonyina" que ha revoltat les aigües del Cantàbric. El mateix president, Felipe González, en la seva tradicional roda de premsa estiuenca de Marivent es va referir a aquests contenciosos assenyalant la necessitat d'una negociació tranquil·la i no sotmesa a la pressió d'aquells que volen prendre la justícia per la seva mà. En el cas de l'espai aeri, ningú no ha volgut actuar al marge de la legalitat, encara que les companyies xàrters sí han manifestat que descomptaran part de les taxes que paguen a Eurocontrol com a compensació de les multimilionàries pèrdues sofertes a causa de la vaga.

UN CORREDOR AERI PER A LES ILLES

El sector turístic balear ha demanat la creació d'un "corredor aeri" semblant a l'existent entre Londres i París o Londres i Brussel·les per evitar veure's afectat pels conflictes socials dels controladors francesos que, any rera any, provoquen un autèntic caos, com deia "El País" sobre el cel de les Balears. La intensitat del trànsit aeri dels aeroports de les Illes -deset milions de passatgers en el seu conjunt- justifiquen plenament aquesta mesura que, això no obstant, xoca amb greus problemes tècnics, en opinió de la Direcció general d'aviació civil que ha recomanat "desmitificar el corredor aeri com a solució per als problemes de

les Balears". Hi ha, però altres alternatives, una de les quals va ser acordada per la majoria dels assistents a la reunió de l'OACI (Organització Internacional d'Aviació Civil) de París. Els tècnics varen recomanar a l'Estat francès la cessió de la part sud del seu espai aeri, per davall del paral·lel 41, que passaria a ser controlat per Itàlia i Espanya, però els representants del Govern francès no varen subscriure el document.

NECESSÀRIA REESTRUCTURACIÓ DE L'ESPAI AERI EUROPEU

El problema de l'espai aeri europeu no és només el que afecta el sud i, en concret, les Illes Balears. A una recent entrevista publicada a "Diario de Mallorca" el president d'Air Europa, Juan José Hidalgo, definia perfectament la situació: "els cels s'estructuren d'acord amb un sistema militar que és hereu de la Segona Guerra Mundial, són com les carreteres de fa trenta anys", unes carreteres que han sofert un increïble augment de trànsit però que no han variat gens les seves infraestructures. Aquesta idea és compartida pel director de l'aeroport de Son Sant Joan, Pedro Meaurio, qui ha intentat explicar la situació a una opinió pública que s'esgarrifava cada pic que el veia apuntar el mapa d'una Europa atapida per un gruixut i incompreensible feix de línies aèries.

Tothom està d'acord que la situació no millorarà substancialment fins a la reestructuració de l'espai aeri europeu, així ho han manifestat a Palma aquest estiu des del director de l'Eurocontrol al ministre d'Obres Públiques, però és evident que aquesta reestructuració no és una qüestió de dos o tres anys, sinó de llarg termini perquè primer s'ha de vèncer la voluntat política d'uns estats sotmesos a molts interessos "nacionals" abans que la Unió Europea no arribi a bon port. D'altra banda, i dins d'aquests interessos, tampoc no és gens clar el paper que juga el turisme en el desenvolupament econòmic de la Unió, a pesar de les declaracions fetes pel Parlament Europeu. Un corredor aeri és, pel que es veu, perfectament assumible quan hi ha un trànsit més o manco constant entre capitals polítiques dels estats membres, però la situació es capgira radicalment quan el problema afecta regions perifèriques sense un pes polític específic.

MANTENIR LA UNITAT DEL SECTOR TURÍSTIC

En aquest cas, això no obstant, la unitat del sector turístic ha assolit fites molt importants. Ha obligat, per exemple, a la intervenció directa del ministre responsable del transport aeri espanyol i ha fet posar el mac a terra fins i tot a l'Eurocontrol, que organitzà una reunió d'urgència a Son Sant Joan a començament d'estiu, encara que el poder decisiu de l'Eurocontrol s'ha mostrat molt minvat per solucionar el conflicte dels controladors. Aquest conflicte és, al cap i a la fi, un problema laboral emparat pels drets sindicals. No és explicable, això no obstant, que un simple problema de caire laboral i que afecta un reduït col·lectiu de persones suposi tants perjudicis per a tercers, que no poden intervenir per intentar solucionar el problema. Això accentua la creença que som, sobretot, davant un problema estructural, la qual cosa obliga a no baixar la guàrdia fins aconseguir la reestructuració global de l'espai aeri europeu.

Per això el sector turístic s'ha cercat un aliat molt important. Ni més ni manco que el canceller alemany, Helmut Kohl, qui en un programa en directe de la cadena de televisió per satèl·lit, SAT-1, emès des de Mallorca, es va comprometre com a intermediari en aquest assumpte. Cal dir que a més dels interessos del sector turístic de les Illes Balears els grans perjudicats pels controladors marsellesos són els majoristes de viatges i les companyies xàrters alemanyes que transporten anualment quatre milions de passatgers entre Alemanya i les Illes sobrevolant l'espai sotmès al control francès ■

Les Balears sobrepassen els seus límits demogràfics

Sebastià Verd

Pere Salva és geògraf, cap de departament de Ciències de la Terra, a la Universitat de les Illes Balears. Acaba de ser a Patrès (Grècia) a un congrés sobre Turisme. Les universitats de la Mediterrània, en general i les del Mediterrani espanyol en particular es mostren molt preocupades pels impactes mediambientals i socioculturals derivats de l'explotació turística. El nostre cas és evident: el turisme afecta directament la vida de tots els illencs. Els costums, la llengua, l'economia han sofert canvis decisius en els darrers trenta anys. I també la naturalesa. L'escasessa d'aigua i els atemptats paisatgístics són, per exemple, dues de les conseqüències més negatives.

- Molt sovint llegim que aquí o allà s'ha convocat una conferència sobre el medi ambient en relació al turisme...

- En efecte. Avui en dia les repercussions del turisme sobre el desenvolupament dels pobles no es mesura només sobre els efectes econòmics sinó també pels impactes mediambientals, i també pels socioculturals. És lògic, per tant, que aquest sigui un

El geògraf Pere Salva creu que un sostre de 1.200.000 persones és excessiu. Les Universitats de la Mediterrània estudien els impactes mediambientals i socioculturals del turisme

tema preferent dels estudiosos de la geografia. No tenc cap dubte sobre l'interès que té o hauria de tenir la societat sobre aquests impactes: sobre la llengua, per exemple. No només per la presència de turismes, que influeixen en els costums i l'estil de vida, sinó sobretot, en el cas balear, per la massiva immigració de castellanoparlants.

EL TURISME PREOCUPA LA MEDITERRÀNIA

- Les Universitats s'interessen per aquest tema?

- Sí, és un tema que preocupa molt totes les universitats de l'àrea mediterrània, sobretot Espanya, Itàlia i Grècia. En aquest sentit li puc ben assegurar que a les Balears som capdavaners. D'altra banda, també s'han fet molts estudis a les universitats americanes i angleses, però en aquests casos s'interessen sobretot pels comportaments de l'home en els períodes d'oci o de vacances.

- La darrera reunió ha estat a Patrès, en el Peloponès, una zona afectada per la indústria del turisme massiu, com les Balears...

- Sí, sí... era una reunió de geògrafs feta amb la intenció de lligar el sector turístic al desenvolupament de la Mediterrània. Jo hi he presentat una ponència sobre el paper del turisme en el desenvolupament regional.

POLÍTIQS I CIENTÍFICS PER SEPARAT

- El Govern balear coordina la ponència sobre turisme a la Conferència Mediterrània de les Regions Perifèriques de la Unió Europea. Quina participació hi té la Universitat?

- Com a tal Universitat cap ni un. Encara que supòs que sí hi tenim una participació indirecta perquè els nostres estudis són públics i les nostres opinions sobradament conegudes. Tengui en compte que són comissions polítiques, a les quals només hi participen polítics o tècnics de les administracions. En qualsevol cas és cert que no hi ha una participació prou important dels científics.

- Enguany es registra un nou "boom" de visitants a les Balears. Creu que cal esperar nous impactes?

- Home!, és clar que sí. Especialment a causa del problema estacional que fa que es produeixin forts canvis demogràfics i d'activitat social entre l'hivern i l'estiu. La població es multiplica durant la temporada alta i això obliga a mantenir unes infraestructures molt costoses. Hi ha problemes de tot tipus, des del subministrament d'aigua dolça a la necessitat de depurar les aigües brutes. També problemes d'ordenament territorial, perquè el turisme és un gran consumidor de territori. Problemes de carreteres, que han de suportar densitats de trànsit molt superior a les que seria normal per a la població resident.

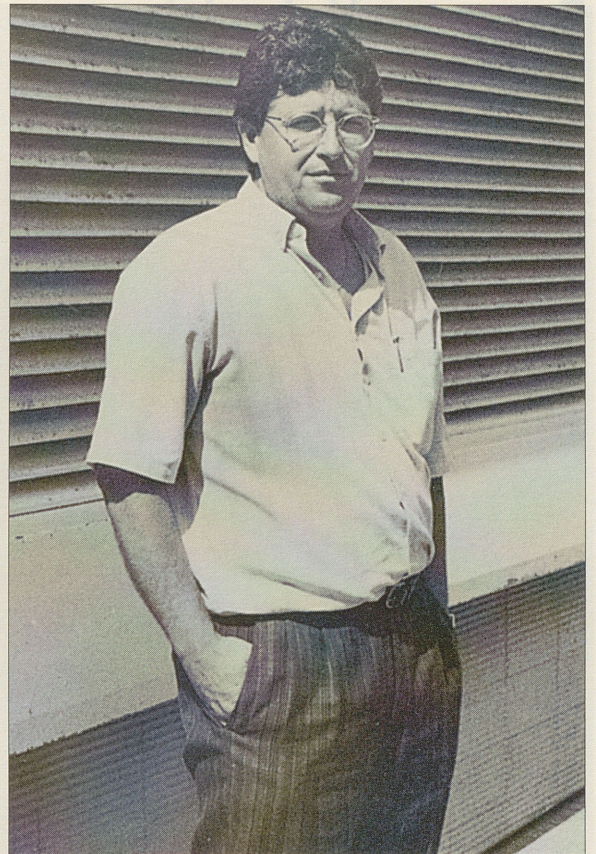
EL LÍMIT DEMOGRÀFIC DE LES BALEARS

- Parlem de població, però... saben els geògrafs quin és el sostre possible al qual poden arribar les Balears?

- Científicament és molt mal de dir, perquè a la quantificació dels recursos disponibles cal afegir les possibilitats que ens donen els avanços tecnològics. El cas de l'aigua és més que evident. Sabem, aproximadament, l'aigua de la qual podem disposar, però es poden fer dessaladores d'aigua de mar o es pot reaprofitar l'aigua residual depurada. Es tracta d'avaluar els costos socials i econòmics. Això no obstant, particularment li puc donar la meua opinió. Miri: la població resident de les Illes és de set-cents mil habitants, als quals s'ha d'afegir una població temporal d'altres cinc-cents mil persones que és la suma de l'oferta hotelera (hotels i apartaments legalitzats) més les places d'ús urbanístic no reglat. En total un milió dues-cents mil persones. Em sembla que és excessiu.

- Quin seria el límit, segons vostè?

- Científicament no m'atreveria a dir quin és, però com li he dit tenc una opinió fonamentada en la meua experiència personal que em diu que el límit no pot anar molt lluny dels vuit-cents mil residents, és a dir que encara pot augmentar lleugerament. I que, en canvi, ens hauriem d'esforçar per reduir significativament el nombre de turistes, i augmentar, això sí, la qualitat.

Pere Salva

Regeneració de platges, un conflicte d'interessos

Els projectes de regeneració no satisfan tothom.

La necessitat que té el sector turístic de regenerar platges, per poder proporcionar la bona imatge, i tenir l'extensió d'arena suficient, que exigeixen els turistes ha provocat un greu conflicte ecològic. L'extracció de la sorra causa un impacte sobre el fons marí només comparable a la devastació dels incendis forestals, encara que amb efectes més irreversibles. El ministeri d'Obres Públiques, encarregat de satisfer la demanda turística de platges, ha fet estudis per determinar els llocs més adients per treure l'arena que s'ha d'estendre a les platges. Ara mateix té en projecte una extracció de sis milions de metres cúbics davant les costes d'Andratx, Estellencs i Banyalbufar, la qual cosa és, en opinió del GOB i de Greenpeace, un atemptat contra el medi ambient.

APARENÇA FALSA

En els darrers anys s'han regenerat moltes platges a Mallorca, sobretot, a la zona de Calvià i al nord. A Calvià s'ha aconseguit millorar la imatge pública, oferint unes platges amb molt més ocupació que no abans. Cada turista pot disposar ara d'un espai suficient per prendre el sol. És, però, una aparença de millora ambiental, perquè, de fet, aquesta millora només afecta la imatge. Segons els ecologistes les extraccions perjudiquen greument les posidònies, autèntics boscos marins, que donen vida als fons marins. El Ministeri assegura haver fet totes les investigacions necessàries per garantir que no es faran malbé les posidònies, tant el GOB com Greenpeace han presentat al·legacions contra els projectes en curs per considerar que aquests estudis d'impacte ambiental presenten greus mancances.

CONFLICTE D'INTERESSOS

El director general de Pesca de la Comunitat Autònoma, Miquel Massutí, ha donat la raó als ecologistes, però ha afirmat que ens trobam davant un conflicte d'interessos de difícil solució. En el cas del deteriorament paisatgístic de la costa o de l'interior de

Mallorca és molt fàcil entendre les raons ecologistes encara que no sempre prevalen per sobre dels interessos econòmics. Molt més difícil és fer comprendre, per tant, allò que difícilment es pot comprovar. La destrucció de les posidònies causa un mal irreparable al medi ambient marí i, fins i tot, a la pròpia pesca, però no es veu a simple vista.

L'ampliació de les platges és una qüestió tècnica resolta a satisfacció del sector turístic, però l'extracció d'arena causa greus perjudicis mediambientals perquè afecta les posidònies. Els seus efectes només són comparables amb els incendis forestals, encara que més irreversibles

REGENERACIÓ NATURAL COM A ALTERNATIVA

Miquel Angel March, del GOB, ha dit que la regeneració de platges no només causa greus perjudicis al fons marí i, per extensió, a la fauna i flora marina, sinó que no soluciona els problemes d'imatge de les platges perquè una part de l'arena tornarà a la mar de manera quasi immediata. Segons els ecologistes, el MOPU hauria d'haver estudiat prèviament les causes per les quals es produeix la regressió de certes platges, provocada en molts casos per ports esportius, molls i altres construccions nàutiques que han provocat un canvi de les correnties. March creu que hi ha solucions alternatives manco traumàtiques que l'extracció d'arena, com la plantació de barreres de canyes sobre l'arena i permeten una regeneració natural de les platges ■

ESTADÍSTIQUES

LES BALEARS INCREMENTEN DE BELL NOU LA INVERSIÓ ESTRANGERA

	Gener-Juny 93	Gener-Juny 94	Diferència
Andalusia	37.371,7	130.125,6	248,1%
Aragó	19.495,3	8.537,1	-18,6%
Astúries	2.278,6	17.032,90	647,5%
Balears	4.959,0	19.261,1	288,4%
Canàries	9.449,3	2.398,8	-74,6%
Cantàbria	33,6	7,0	-79,2%
Castella-La Manxa	3.912,6	10.994,4	181,0%
Castella-Lleó	6.636,3	12.466,8	87,8%
Catalunya	255.417,9	307.898,4	20,5%
C. Valenciana	21.609,8	25.072,0	16,0%
Extremadura	2.554,3	2.405,4	-5,8%
Euskadi	28.796,3	8.026,0	-72,1%
Galícia	12.960,0	1.108,4	-91,4%
Madrid	390.744,0	365.641,6	-6,4%
Múrcia	4.452,8	5.272,0	18,3%
Navarra	10.037,7	120.608,75	1.101,5%
La Rioja	284,7	2.759,3	869,1%
Total	822.110,9	1.069.660,3	30,1%

(en milions de pessetes)

Font: Ministeri d'Economia i Hisenda

Aigua: la claudicació

El passat 5 d'agost, el Consell de ministres aprovà la proposta del Govern balear de transvasar aigua de l'Ebre en vaixell i de fer una planta dessaladora d'aigua de mar. Aquesta decisió significà reconèixer de manera oficial de trencament de l'equilibri mediambiental de l'illa i, en definitiva, la claudicació davant el procés de "balearització" iniciat fa tres dècades. Des d'ara, per tant, s'obri un incert futur sobre el possible desenvolupament territorial d'una illa sotmesa a una excessiva pressió urbanística i demogràfica. La tècnica posada al servei del desenvolupisme intentarà posar remei a l'excés de consum hidràulic en lloc d'intentar altres processos de racionalització (veure editorial d'ONA nº 20) la qual cosa evita haver de prendre mesures de contenció contra les causes que han provocat el desequilibri que és, en definitiva, allò que volia l'executiu autònom.

Gorg Blau sota mínims.

El transvasament d'aigua de l'Ebre en vaixell suposa el reconeixement d'un fet ja indiscutible: el trencament mediambiental de l'illa i una gran incògnita sobre el futur territorial

L'acord del Consell de ministres faculta el transvasament de deu hectòmetres cúbics durant un període de quatre anys. El primer vaixell pot arribar aquest mateix mes d'octubre, si bé serà necessari instal·lar una canonada des del port fins a Génova, per poder emmagatzemar l'aigua i procedir al subministrament. El cost de les obres és de devers quatre-cents cinquanta milions de pessetes, mentre que hom ha calculat que el transvasament suposarà un increment de 500 pessetes per persona en el rebut mensual d'aigua de Palma i Calvià.

Paralel·lament, el Consell de ministres va donar el vist-i-plau per construir una dessaladora, una de les més grosses d'Europa - segons va dir el conseller d'Obres Públiques - a la zona de la badia de Palma, així com es manté el projecte de transvasament d'aigua de Sa Costera i altres projectes ja prevists des d'abans. Igualment, l'ajuntament de Palma, mitjançant EMAYA, continua les obres de la dessaladora de Son Tugores que vol dulcificar l'aqüífer salobre d'Es Pont d'Inca, una obra que ha estat qualificada pels ecologistes com d'absurda i d'atemptatòria contra les

reserves d'aigua dolça encara existents a la zona de Palma. En conjunt l'operació pretén poder subministrar aigua de qualitat, però a costa d'accentuar els desequilibris mediambientals de l'illa.

Després de Sa Marineta, on es va fer palesa la necessitat d'una planificació global dels recursos hidràulics de Mallorca s'han adoptat mesures aïllades que, aparentment, no tenen altra finalitat que apuntalar el model de desenvolupament de l'illa sense necessitat d'introduir els elements racionalitzadors del consum de l'aigua que reiteradament s'han exposat per part d'ecologistes i geòlegs.

Coincidint amb tot això la Federació d'Associacions de Veïns de Palma ja ha aixecat la veu de protesta i s'oposa que siguin els ciutadans els que paguin la factura dels transvasaments o de les futures dessaladores, perquè pensen que el responsable d'un excés de consum és el sector turístic. Per la seva banda, els hotelers ja han contestat que aquesta pretensió és insolidària amb el principal sector econòmic de les Illes. És, en qualsevol cas, una polèmica que no fa sinó denunciar una vegada més el trencament de l'equilibri ecològic.

A partir d'ara, tot i que el mateix Govern balear assegura que és impensable un nou "boom" urbanitzador, res no impedirà a les institucions polítiques confiar en la tècnica com a una única solució als problemes territorials, tots els problemes a excepció, evidentment, del més important d'ells, que és la pròpia extensió territorial que difícilment ningú no pot creure que és ampliable. El transvasament d'aigua de l'Ebre és, tal com s'ha dit, una claudicació, un senyal apocalíptic d'allò que pot arribar a passar a Mallorca a no ser que la societat decideixi acabar ja amb aquestes incerteses i posi ordre al seu propi desenvolupament ■

El Raiguer exigeix la supervivència del tren

FEVE, l'herència per al Govern.

La presentació del projecte de Parc de les Estacions, a Palma, va provocar una fonamentada alarma entre els usuaris dels Serveis Ferroviaris de Mallorca. No debades, segons el pla municipal l'estació del tren es trasllada al costat del pont, just a l'altre costat del futur parc, mentre que la seva actual ubicació és aprofitada per uns aparcaments soterranis a la vorera mateixa de la plaça d'Espanya. Aquest desplaçament va ser interpretat per l'oposició política i diferents col·lectius de ciutadans com un intent de deixar els ferrocarrils a segon terme, com a preludi de la seva posterior desaparició.

Aquesta interpretació va anar acompanyada, a més a més, per la decisió dels Serveis Ferroviaris, presa a començament d'estiu, de reduir el nombre de trens a causa d'un conflicte laboral intern. Afortunadament els serveis habituals ja s'han restablerts, però encara no s'han aclarit les intencions del Govern sobre el futur del tren quant donà el vist-i-plau a una nova ubicació de les estacions que perjudica, visiblement, els usuaris.

Això ha fet que els ajuntaments del Raiguer, únics beneficiaris juntament amb Palma del tren, s'hagin adreçat a la conselleria d'Obres Públiques preocupats per l'esdevenir d'un servei que consideren essencial per al desenvolupament de la Mancomunitat, declarada recentment objectiu-2 de la Comunitat Europea. Pensen els batles que el ferrocarril és un eix de transport fonamental que s'ha de mantenir com sigui. De fet, ja ara, més d'un milió d'usuaris del tren avalen la necessitat social de la seva conservació i de la seva potenciació.

Una recent taula rodona convocada pel Col·legi d'Enginyers de Camins al Club DM va tractar sobre aquesta qüestió, i posà de manifest l'existència de molts de problemes de tipus econòmic, però també de la voluntat popular de mantenir el tren. Els ferrocarrils poden ser - es va dir - una alternativa al transport de passatgers per carretera si es pensa en Mallorca com una àrea metropolitana integrada. Sembla ser que el Govern balear té molts de dubtes sobre la possible rendibilitat econòmica dels ferrocarrils, per la qual cosa s'ha limitat, de moment, a garantir el manteniment de la línia actual fins a Inca que, de totes maneres, haurà de ser modernitzada. De la possible creació de noves línies, de moment no en vol parlar, a pesar del mandat del Parlament balear que l'obligà a estudiar la viabilitat d'una ampliació de la xarxa ferroviària tot d'una que les transferències fossin realitzades ■

ESTADÍSTIQUES

Salaris i PIB a les Illes Balears

Salaris mitjans a l'Estat espanyol

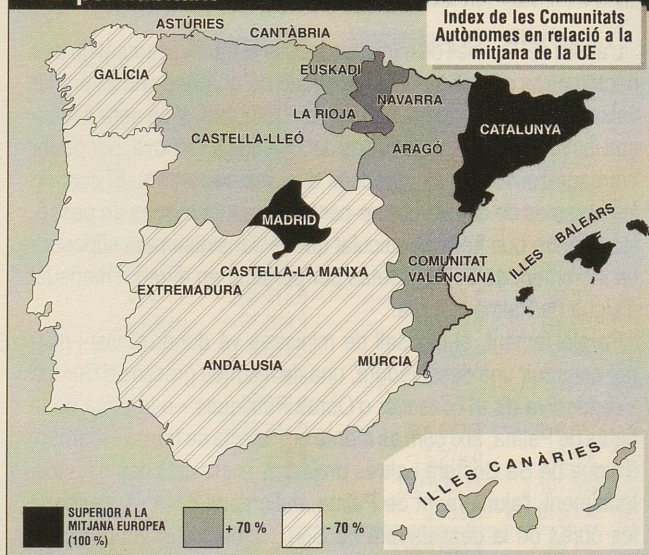
Euskadi	216.500 pessetes
Madrid	215.000 pessetes
Astúries	199.700 pessetes
Mitjana estatal	181.700 pessetes
Illes Balears	165.000 pessetes
Extremadura	151.700 pessetes
Castella-La Manxa	146.600 pessetes
Múrcia	142.600 pessetes

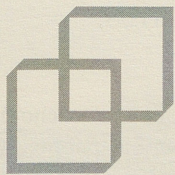
Font: Ministeri de Treball

La mitjana dels salaris que perceben els treballadors de les Illes Balears és quinze mil pessetes inferior a l'estatal, més pròxim al de les comunitats amb manco ingressos familiars que al de les comunitats que se situen al capdavant de la taula. Això no obstant, com es pot veure al mapa adjunt, les nostres illes superen la mitjana europea del PIB per habitants de la Unió Europea. Només les Illes Balears, Catalunya i Madrid superen el llistat europeu.

Una mala distribució de la riquesa? Economia submergida? Quina és l'explicació lògica d'aquesta aparent contradicció?

PIB per habitant

FUNDESCOOP

FUNDACIÓN
PARA
EL DESARROLLO
DEL COOPERATIVISMO
Y LA
ECONOMÍA SOCIAL

El "boom" del 94: causes externes, solucions internes

La necessitat de revisar la política turística de les Illes Balears com a conseqüència del "boom" turístic d'enguany, principal conclusió de la taula rodona organitzada per ONA i FUNDESCOOP al Club DM a començament de temporada. Hi participaren tres il·lustres "ex": Antoni García (ex-secretari general d'hoteleria d'UGT), Josep Forteza-Rei (ex-president de la Federació Hotelera de Mallorca) i Jaume Cladera (ex-conseller de Turisme)

Segons l'ex-conseller de Turisme, Jaume Cladera, és utòpic voler fer previsions de futur mentre tinguem la forta dependència dels majoristes que tenim ara. Segons l'ex-secretari d'Hoteleria d'UGT, Antoni García la bonança actual és conjuntural i s'hauria de treballar per trencar l'estacionalitat del turisme. Segons Josep Forteza-Rei, ex-president de la Federació Hotelera de Mallorca la gran assignatura pendent continua essent l'ordenació del territori. **ONA i FUNDESCOOP** varen reunir el tres "ex" a una taula rodona celebrada a començament de temporada al Club Diario de Mallorca. Volíem que tots tres opinassin lliurament, a títol personal i sense els condicionaments dels seus anteriors càrrecs, sobre el nou "boom", que obre moltes esperances però també moltes incògnites sobre el futur. Així ho varen fer, la qual cosa significà un recull de punts de vista diversos i enriquidors per al debat social que viuen les Illes en aquests moments de transició.

TRENCAR L'ESTACIONALITAT

Inicià les intervencions Antoni García, qui agrai a ONA i FUNDESCOOP la possibilitat d'intervenir en una taula rodona d'aquest tipus perquè no és habitual que els sindicalistes hi siguin convidats. Va expressar l'opinió que aquesta temporada, que des del punt de vista numèric s'esperava excel·lent, era fruit d'un fet conjuntural. Afirma que haurien d'haver començat la taula rodona guardant un minut de silenci per les víctimes dels conflictes bèl·lics de la Mediterrània, uns conflictes que han ajudat a l'increment de la demanda turística cap a les Illes Balears.

Segons García aquest fet i la devaluació de la pesseta expliquen més que no altra cosa el "boom" del 94, la qual cosa fa que ens haguem de preocupar pel que succeirà d'aquí a dos o quatre anys quan passi aquesta onada. "Les Illes es poden defensar amb una millora de la qualitat -va dir- sense augmentar l'oferta i tot tenint cura del medi ambient, però aquest és un llenguatge que s'utilitza de moltes maneres diferents. Parlar sobre qualitat és com una torre de babel, ningú no s'entén què vol dir el veïnat quan utilitza la mateixa paraula".

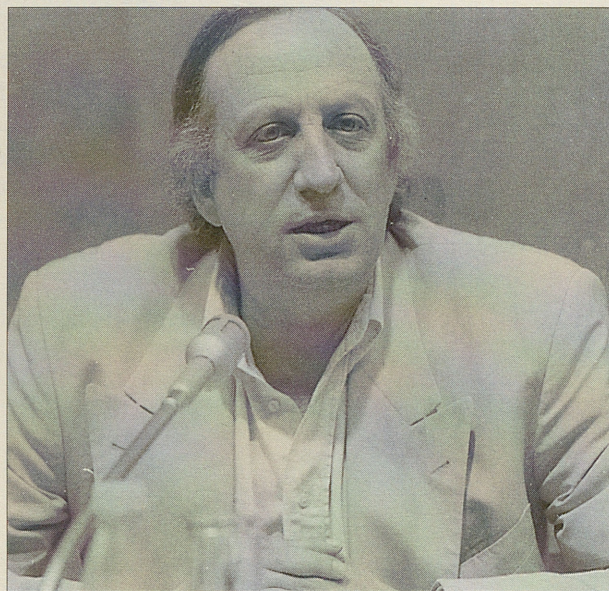
Antoni García pensa que s'hauria d'aprofitar la bona conjuntura actual per fer un canvi estructural, perquè els empresaris deixassin de pensar en termes absolutament especulatius i de guany immediat per ordenar el futur. "Els hotelers -va dir com a exemple- han volgut incrementar els beneficis a costa de reduir el personal, la qual cosa

ha dut a una precarització de l'ocupació i això vol dir manca de professionalitat". Els empresaris no són conscients que han creat una gran massa laboral, la més important de les Illes, que no se sent qualificada socialment. Treballar a l'hoteleria és un desprestigi que cap pare vol per als seus fills, com ho demostra la manca de matrícula de l'Institut de formació professional de Calvià.

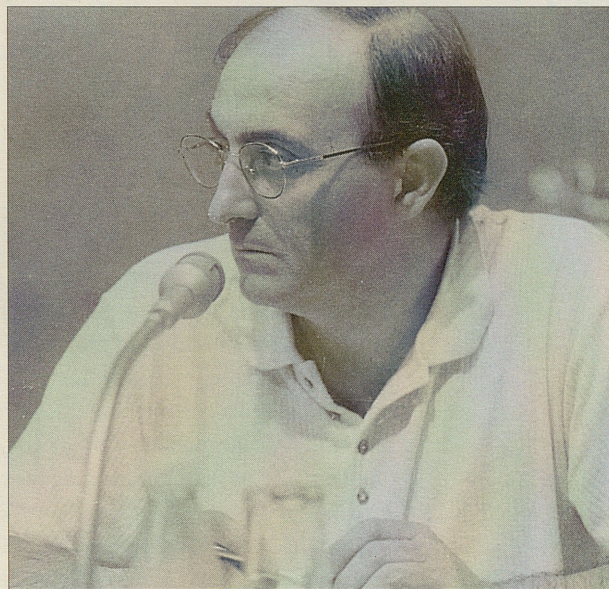
L'ex-secretari general d'hoteleria d'UGT afirma que el principal repte turístic de les Balears és trencar l'estacionalitat per donar més estabilitat a la feina, la qual cosa aconsella un canvi de legislació mitjançant el qual els empresaris puguin sentir-se incentivats per deixar de ser hotelers de temporada. Si no és així, segons García, la societat balear s'abocarà cap a una crisi social profunda, que obligarà a exportar mà d'obra quan les noves generacions es vulgין incorporar al món del treball.

PLANIFICACIÓ I ACCIDENTALITAT

A continuació parlà Josep Forteza-Rei qui des de la

Cladera

Antoni García

presidència de la Federació Hotelera de Mallorca intentà una nova dinàmica empresarial cap a una major conscienciació dels problemes col·lectius de les Illes, entre els quals el medi ambient i l'ordenació territorial. Forteza-Rei opinà que ens trobam davant una nova etapa turística caracteritzada per la forta demanda. Davant aquest fet es demanà sobre les causes que han provocat el nou "boom", sobre si ens trobam davant les conseqüències d'una planificació o bé davant un fet accidental. Segons el ponent son simultàniament davant les dues coses, davant una situació conflictiva a molts de països de la Mediterrània i davant una millora del poder adquisitiu dels turistes motivat per la devaluació de la moneda espanyola, però també davant un increment de la qualitat dels serveis i de l'entorn: pla d'embelliment de zones turístiques, pla de modernització hotelera, major nivell de professionalització... etcètera.

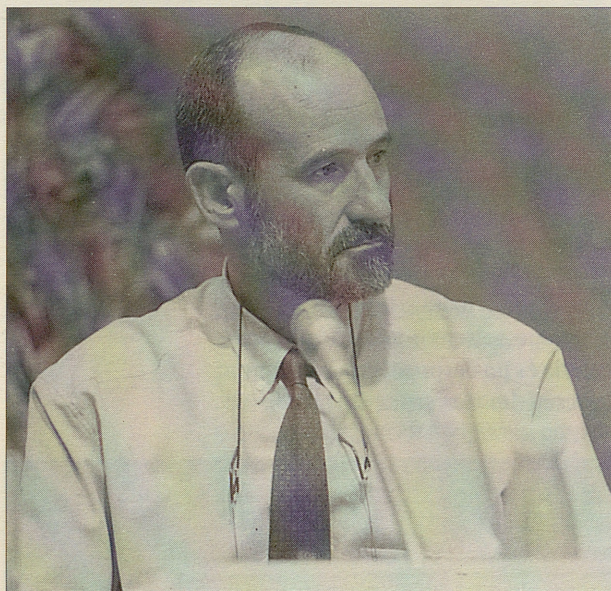
Segons l'ex-president dels hotelers els transports aèris són suficients i la infraestructura aeroportuària millora

substancialment (encara no s'havien produït els embossos d'enguany causats pels controladors marsellesos), de la mateixa manera que s'han fet avanços de protecció mediambiental, encara que alguns n'hagin volgut fer un discurs exagerat que no s'avenia amb les seves intencions reals. Això no obstant -diu Forteza-Rei- la millora és indubtable, però això no ens ha de

fer oblidar els problemes subsistents: sobreocupació, places obsoletes, manca d'aigua... etc."

El darrer "boom", anterior al d'enguany, va provocar, segons Forteza-Rei, una gatera empresarial que encara dura i que va ser causa de moltes fallides. Per tant convé haver après la lliçó i mesurar les noves inversions, és a dir, administrar bé l'èxit tot sabent que la competència exterior, amb mà d'obra barata, sempre podrà oferir millors preus.

Forteza-Rei confia en la capacitat empresarial. El turisme ha provocat el naixement d'una nova classe social que compta amb recursos econòmics suficients, però que no està arrelada al país o que no té consciència de país, la qual cosa li impedeix una visió de futur. Això no obstant, cal reconèixer que la patronal hotelera ha evolucionat positivament i que aquest fet és esperançador, si bé caldria, en la seva opinió, que també els sindicats els fessin costat deixant la banda els dogmatismes i que fossin més realistes sobre les perspectives econòmiques i socials de les Illes Balears.

Forteza-Rei

EL PODER, EN MANS DELS MAJORISTES DE VIATGES

El darrer torn va ser per Jaume Cladera, una intervenció molt esperada perquè era la primera aparició pública a Palma des que feia gairebé un any fou cessat com a conseller de Turisme. El "leiv motiv" de la taula rodona era el "boom" del 94 i les seves conseqüències. Segons Jaume Cladera aquest "boom" no l'entén gairebé ningú. "Des de 1990 fins a 1993 tots els titulars de les revistes econòmiques eren contra el futur del turisme i ara resulta que, en sis mesos, tot ha canviat, avui les Illes registren una plena ocupació, el PIB supera el tres per cent, amb noranta milions d'estàncies i més de 550.000 milions de pessetes de despesa turística".

Què ha passat? Segons l'exconseller l'explicació és ben senzilla: passa que el paper de la societat balear en el món turístic és molt important, però només secundari. El mercat es mou tant pel producte com pel preu, més o manco en un cinquanta per cent, i si la pesseta torna a pujar és evident que tornarem a una situació d'inferioritat, és a dir -afirmà Cladera en un to estudiadament polèmic: "que el sector turístic va bé quan el país va malament, perquè la moneda baixa, perquè la inflació pot ser bonaper al turista...". Segons Cladera la demanda cap a les Illes depèn més dels preus que no d'altra cosa i no cal donar tanta importància a les situacions que travessen els competidors, perquè l'ocupació del nord d'Àfrica (Tunícia i Marroc, perquè Algèria mai no ha estat turística) és també molt bona, com ho és la del Carib.

Segons Cladera el futur del turisme depèn de la prosperitat dels mercats emissors. Gran Bretanya aconseguí superar la crisi amb la sortida del sistema monetari europeu i la devaluació de la pesseta ha fet que les Balears tornassin a ser molt assequibles. A més a més, cal comptar amb els mercats emergents, enguany ja han vingut més de quatre-cents turistes de l'antiga Alemanya de l'Est -més que no turistes nòrdics- així com la liberalització de l'espai aeri que pot facilitar el turisme de segona residència.

El futur també depèn, evidentment, de la qualitat de l'oferta. Segons Jaume Cladera la classe empresarial turística avui ja no és especulativa com abans sinó que se substenta amb una millora de la qualitat dels seus serveis, però els empresaris tot sols no poden dissenyar un producte turístic perquè aquest és la suma de tots els factors, hotelers i extra-hotelers i, d'altra banda, és essencial el manteniment d'un equilibri entre l'oferta i la demanda. En aquests moments encara no hi ha excedents empresarials suficients per esperar una nova reinversió immediata, però pot succeir el mateix que en el 88, la qual cosa obliga a revisar amb caràcter d'urgència el disseny territorial.

En qualsevol cas, Cladera pensa que els que tenen la clau del turisme balear són els majoristes de viatges, la qual cosa fa que no es puguin fer previsions a ciència certa, perquè el control exercit pels majoristes alemanys i britànics pot provocar moltes sorpreses. "Els tour operators -sentència- són els amos d'aquest cotarro i només ens ajudaran quan els convengui i sinó, evidentment ens haurem d'ajudar nosaltres mateixos". No hi ha altres alternatives ■